

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА АРТМЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІВЕНТ-ТЕХНОЛОГІЙ

На правах рукопису

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

на тему:

**Діяльність центрів культурних послуг України в умовах правового режиму
воєнного стану (на прикладі Ямпільського міського центру культури та дозвілля
Вінницької області)**

Виконала студентка II курсу,
Групи МКД-11-23з

Спеціальності:

028 Менеджмент соціокультурної
діяльності

Міщенко Людмила Валеріївна

Науковий керівник:

учений секретар,

кандидат політичних наук, доцент

Рева Тетяна Сергіївна

Рецензент:

в.о. завідувача кафедри менеджменту,
публічного управління та

адміністрування,

кандидат економічних наук, доцент

Семенчук Тетяна Борисівна

Допущено до захисту:

протокол засідання кафедри

№ 4 від 20 листопада 2024 р.

в.о. завідувача кафедри

артменеджменту та івент-технологій

_____ **Вікторія ДОБРОВОЛЬСЬКА**

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Міщенко Л. В. Діяльність центрів культурних послуг України в умовах правового режиму воєнного стану (на прикладі Ямпільського міського центру культури та дозвілля Вінницької області). – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Об’єкт дослідження є діяльність центрів культурних послуг України в умовах правового режиму воєнного стану

Предмет дослідження – діяльність центрів культурних послуг України в умовах правового режиму воєнного стану (на прикладі Ямпільського міського центру культури та дозвілля Вінницької області).

Мета дослідження – здійснити комплексний аналіз діяльності центрів культурних послуг України як базового багатофункціонального закладу культури в умовах правового режиму воєнного стану (на прикладі Ямпільського центру культури та дозвілля Вінницької області).

У роботі з’ясовано роль центрів культурних послуг як базових закладів культури, їхні функції, вплив на розвиток місцевих громад та адаптація до сучасних соціокультурних викликів; проаналізовано воєнний стан як механізм протидії гібридним загрозам у культурі; досліджено стан розвитку закладів культури Вінницької області напередодні повномасштабного російського воєнного вторгнення; здійснено аналіз культурно-історичних особливостей Ямпільського краю; проаналізовано структурно-організаційні основи функціонування Ямпільського центру культури та дозвілля; з’ясовано основні напрями соціокультурної діяльності Ямпільського центру культури та дозвілля в умовах повномасштабної війни; проаналізовано сильні і слабкі сторони діяльності Ямпільського центру культури та дозвілля в умовах воєнного стану.

Ключові слова: центр культурних послуг, режим воєнного стану, соціокультурна діяльність, Ямпільський центр культури та дозвілля

ANNOTATION

Mishchenko L. V. The Cultural Service Centres Activities of Ukraine under the Legal Regime Of Martial Law (on the Example of Yampil City Centre of Culture and Leisure in Vinnytsia Region). – Qualification scientific work on the rights of a manuscript.

The object of the research is the activity of the cultural services centres of Ukraine under the legal regime of martial law.

The subject of the research is the the cultural services centres of Ukraine under the legal regime of martial law on the example of the Yampil city center of culture and leisure in the Vinnytsia region.

The purpose of the research is to carry out a comprehensive analysis of the activity of cultural services centres of Ukraine as basic multifunctional cultural institutions in under the legal regime of martial law on the example of the Yampil Center of Culture and Leisure of the Vinnytsia Region.

The paper highlights the role of cultural service centres as basic cultural institutions, their functions, influence on the development of local communities and adaptation to modern socio-cultural challenges. The martial law was analysed as the mechanism for countering hybrid threats in culture. The state of development of Vinnytsia region cultural institutions before the period of the full-scale invasion was investigated. The analysis of the cultural and historical features of the Yampil Region is carried out. The structural and organisational foundations of the functioning of the Yampil Centre of Culture and Leisure were analysed; the main directions of socio-cultural activities of the Yampil Centre of Culture and Leisure in the conditions of a full-scale war were clarified. The strengthes and weaknesses of the activity of the Yampil Center of Culture and Leisure under the conditions of martial law were defined.

Keywords: centres of cultural services, martial law, socio-cultural activities, Yampil Center of Culture and Leisure.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦЕНТРІВ КУЛЬТУРНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ	10
1.1. Центр культурних послуг як базовий заклад культури	10
1.2. Правовий режим воєнного стану як інструмент протидії гібридним загрозам у домені культура	24
Висновки до розділу I	35
РОЗДІЛ II. ЯМПІЛЬ ЯК СКЛАДОВА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	36
2.1. Стан закладів культури Вінниччини напередодні повномасштабного російського воєнного вторгнення в Україну	36
2.2. Ямпіль та Ямпільський край: культурно-історичний аспект	49
Висновки до розділу II	63
РОЗДІЛ III ОСНОВНІ ВЕКТОРИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯМПІЛЬСЬКОГО МІСЬКОГО ЦЕНТРУ КУЛЬТУРИ ТА ДОЗВІЛЛЯ	63
3.1. Структурно-організаційні засади функціонування Ямпільського міського Центру культури та дозвілля	63
3.2. Основні вектори соціокультурної діяльності Ямпільського центру	75
3.3. SWOT-аналіз діяльності Ямпільського міського центру культури та дозвілля в умовах воєнного стану	88
Висновки до розділу III	95
ВИСНОВКИ	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	104

ВСТУП

Актуальність теми. Дослідження діяльності центрів культурних послуг України в умовах правового режиму воєнного стану є надзвичайно актуальним через низку соціальних, культурних та гуманітарних викликів, з якими стикаються українські громади у теперішній час. Воєнний стан, запроваджений, запроваджений у зв'язку із агресією росії проти України, впливає на всі сфери життя суспільства, і культурні заклади не є винятком. Центри культурних послуг стають важливим елементом соціальної стійкості та культурної ідентичності, що є критичним для забезпечення моральної підтримки населення, збереження національної спадщини та єдності суспільства.

В умовах воєнного стану, культурні заклади оперативного адаптують свою діяльність для того, щоб не лише продовжувати культурно-освітню функцію, а й служити додатковими ресурсами підтримки для населення. Такі заклади допомагають зміцнювати соціальну згуртованість, пропонуючи безпечні простори для психологічної підтримки, емоційної розрядки, волонтерських ініціатив та взаємодії громадян. Це важливо для внутрішньо переміщених осіб, які шукають відчуття спільності й підтримки в нових регіонах проживання, та для місцевих жителів, які переживають стрес і тривогу через невизначеність і складну ситуацію в країні.

На прикладі Ямпільського міського центру культури та дозвілля на Вінниччині можна простежити, які культурні заклади змінюють свої функції та адаптуються до нових умов. Центр може виконувати роль своєрідного «громадського хабу», де люди знаходять не тільки культурно-розважальні заходи, але й отримують інформацію, психологічну підтримку, можуть долучитися до волонтерських акцій та інших соціальних ініціатив. благодійних ініціатив. Така діяльність сприяє формуванню нової культурної ролі центру, яка включає підтримку національної ідентичності, проведення патріотичних заходів, заходів на вшанування історичних подій, волонтерських і благодійних ініціатив, а також допомогу новоприбулим переселенцям.

Крім того, важливим аспектом дослідження є розуміння юридичних та управлінських змін, які можуть впливати на функціонування цих закладів в умовах воєнного стану. Через запровадження певних обмежень чи нових правових норм, центри культурних послуг можуть бути зобов'язані до зміни формату діяльності, відповідати новим вимогам безпеки, організовувати заходи з урахуванням обмежень щодо кількості людей, соціальної дистанції тощо. Всі ці фактори є викликами, на які культурні заклади повинні вчасно реагувати, щоб залишитися актуальними й доступними для своїх громад.

Дослідження окресленої теми дасть можливість виділити більш ефективні підходи до адаптації культурних закладів в умовах надзвичайних ситуацій, що включають не лише практичні аспекти організації культурних заходів, але й підходи до емоційного стану громадян, соціальної згуртованості, збереження культурної спадщини та розвитку національної ідентичності.

В роботі ми спиралися на наукові розвідки, що дотичні до предмету нашого дослідження. Питання ефективної діяльності закладів культури як результат реформаційних змін досліджувала Копієвська О.Р. [54]. Застосування організаційно-управлінських технологій в менеджменті соціокультурної сфери, розробка варіантів системного підходу до управлінської діяльності розглядав О. Тедля [92]. Науковці Н. Кащенко [53], А. Грушина [19], аналізували проблеми менеджменту культурно-мистецької сфери, акцентували увагу на особливостях стратегічного управління культурною сферою. Питанням потенціалу закладів культури щодо задоволення культурних потреб населення присвятила дослідження Н. Головач [16] та державній культурній політиці розкрито у працях В. Вовкуна [8]. Вивченню особливостей діяльності закладів культури на регіональному рівні присвячені праці С. Виткалов і В. Виткалов [7], О. Жалюк [22], С. Садовенко [86], Ю. Москвічова [60]. Підґрунттям для підготовки розділу з гібридних загроз стали довідкові видання, роботи науковців Інституту стратегічних досліджень [87], наукові розвідки Т. Реви [84]. Джерельною базою для нашого дослідження стали: законодавчо-нормативна документація, що регламентує функціонування закладів культури, звітно-планова документація

Ямпільського центру культури та дозвілля, медіа джерела, статистичні довідники, офіційні сайти органів влади.

Мета магістерського дослідження: здійснити комплексний аналіз діяльності центрів культурних послуг України як базового багатофункціонального закладу культури в умовах правового режиму воєнного стану (на прикладі Ямпільського центру культури та дозвілля Вінницької області).

Реалізація окресленої мети зумовила постановку відповідних **дослідницьких завдань:**

- визначити роль центрів культурних послуг як базових закладів культури, їхніх функцій, впливу на розвиток місцевих громад та адаптації до сучасних соціокультурних викликів;
- проаналізувати воєнний стан як механізм протидії гібридним загрозам у домені культура;
- дослідити стан розвитку закладів культури Вінницької області напередодні повномастабного російського вторгнення в Україну;
- здійснити аналіз культурно-історичних особливостей Ямпільського краю, акцентуючи увагу на розвитку місцевої культури, традицій та внеску в історико-культурну спадщину регіону;
- проаналізувати структурно-організаційні основи функціонування Ямпільського центру культури та дозвілля;
- з'ясувати основні напрями соціокультурної діяльності Ямпільського центру культури та дозвілля в умовах правового режиму воєнного стану;
- проаналізувати сильні і слабкі сторони діяльності Ямпільського центру культури та дозвілля в умовах воєнного стану за допомогою SWOT-аналізу.

Об'єкт дослідження є діяльність центрів культурних послуг України в умовах правового режиму воєнного стану.

Предмет дослідження: діяльність центрів культурних послуг України в умовах правового режиму воєнного стану (на прикладі Ямпільського міського центру культури та дозвілля Вінницької області).

Методи дослідження. У дипломній роботі було застосовано міждисциплінарний підхід, що дозволив провести комплексний аналіз роботи Ямпільського міського центру культури та дозвілля із залученням досліджень у сфері краєзнавства, історії культури України, менеджменту соціокультурної діяльності. Під час підготовки роботи було використано такі методи як загальнонаукові (аналіз, узагальнення та порівняльний) та спеціалізовані. Методу SWOT-аналізу допоміг з'ясувати сильні та слабкі сторони діяльності Ямпільського міського центру культури та дозвілля в умовах правового режиму воєнного стану.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у розкритті діяльності центрів культурних послуг України в умовах правового режиму воєнного стану на прикладі Ямпільського міського центру культури та дозвілля Вінницької області та з'ясуванні сильних і слабких сторін функціонування Ямпільського центру культури та дозвілля в умовах воєнного стану.

Набуло подальшого розвитку: вивчення стану закладів культури Вінницької області напередодні повномасштабного російського воєнного вторгнення; дослідження культурно-історичних особливостей розвитку Ямпільського краю; розкриття ролі воєнного стану у протидії гібридним загрозам для культури.

Практичне значення одержаних результатів. Дослідження проведено у рамках реалізації міжнародної програми Erasmus + гранту «Academic Response to Hybrid Threats 610133-EPP-1-2019-1-FI-EPPKA2-SBHE-JP» (WARN) на освітній програмі другого (магістерського) рівні вищої освіти «Крос-культурний менеджмент».

Матеріали наукової розвідки можуть бути використані як рекомендації для покращення функціонування центрів культурних послуг в умовах воєнного стану. Зокрема, дослідження може стати в нагоді місцевим органам влади в

розробці адаптивних стратегій для забезпечення культурних послуг і створення просторів для підтримки громадян; працівника культури в удосконалення програм культурних заходів, адаптованих до умов воєнного стану, які враховують потреби громадян, зокрема через психосоціальну підтримку, патріотичне виховання, національно-культурну єдність і збереження традицій; науково-педагогічним працівникам при підготовці навчально-методичних, наукових матеріалів, нормативних і спеціальних курсів з «Трансформаційні процеси в соціокультурних практиках», «Стратегічний та інноваційний менеджмент в сфері культури», «Культурні практики як інструмент протидії гібридним загрозам у реальному та віртуальному середовищі», «Гібридні загрози та комплексна безпека» тощо.

Апробація результатів дослідження. Магістерська робота обговорена і допущена до захисту на засіданні кафедри артменеджменту та івент технологій 20 листопада 2024 року (протокол № 4). Окремі аспекти дослідження пройшли апробацію на VIII Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених, аспірантів та магістрантів «Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір» (м. Київ, 7 листопада 2024р.) [58].

Структура роботи. Магістерське дослідження складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків та списку використаних джерел (100 позицій). Загальний обсяг роботи 115 сторінок, основний текст – 100 сторінок.

РОЗРІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦЕНТРІВ КУЛЬТУРНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

1.1. Центри культурних послуг як базовий заклад культури

Сьогодні, попри повномасштабне російське вторгнення війну, в країні триває ключовий етап реформи культури, а саме реформування базової мережі закладів культури на рівні територіальних громад і створення центрів культурних послуг.

Варто зазначити, що пріоритетними завданнями закладів культури визначено: надання населенню якісних і доступних культурних послуг. Це можливо досягти за наявності пропорційності між щільністю проживання населення і щільністю мережі закладів по території всієї країни. Реальна ситуація на сьогодні далека від потрібної: існуюча мережа закладів культури є занадто чисельною і розгалуженою, і це певним чином шкодить громадам, по перше, тому що, потребує виділення суттєвих фінансових ресурсів на їх утримання, по друге, за вкладені кошти заклади культури не в змозі виробляти якісний культурний продукт, який би відповідав запитам населення.

Міністерство культури та інформаційної політики 2020 року здійснило моніторинг якісного та кількісного стану базової мережі сфери культури місцевого рівня. Зібрані данні засвідчили дисбаланс у співвідношенні між кількістю культурних закладів та чисельністю населення на території, які вони обслуговують. Так, у Дніпропетровській області кількість населення, що отримують культурні послуги в одному закладі була значно більшою, порівняно з іншими. Є області, наприклад, Хмельницька, де на один заклад припадає невелика кількості населення. Щодо доступності закладів культури для населення, то правильне планування мережі спостерігалось в Миколаївській, Сумській, Кіровоградській, Полтавській та Чернігівській областях. Натомість в Львівській, Хмельницькій, Івано-Франківській, Тернопільській та Одеській областях спланована мережа є незручною для користування і відвідування [56].

Ініціативні громади для виправлення ситуації почали запроваджувати нові багатофункціональні комунальні заклади культури, які мали різні назви: «Центр культури і дозвілля», «Центри культури молоді і спорту», «Центри культури і спорту», «Центри надання культурних послуг» тощо. В них, під одним дахом знаходяться бібліотека, класи мистецької освіти, клубні заклади, фітнес класи інтернет-кафе тощо. Це дало змогу розширити варіанти культурних послуг, до них додали послуги гуманітарної сфери.

Функціонування Центрів продемонструвало перспективність і рентабельність, дало підстави на законодавчому рівні запропонувати територіальним громадам відкривати центри культурних послуг, заклади, оновлені за формою і наповненні новим змістом.

В Законі України «Про внесення змін до закону «Про культуру» щодо загальних засад надання населенню культурних послуг» дано визначення центру культурних послуг: «це багатофункціональний заклад культури, що має зручне розташування для відвідування жителями територіальної громади/суміжних територіальних громад, забезпечений кваліфікованими кадрами, має сучасну матеріально-технічну базу та спроможний забезпечувати надання комплексу культурних послуг, консультаційної, інформаційної допомоги, доступ до користування приміщеннями та обладнанням для творчості, неформального навчання та спілкування жителів територіальної громади з урахуванням чисельності, вікового, статевого, національного, соціального, професійного складу населення, мінімальних стандартів забезпечення населення культурними послугами» [25]. Підставою для відкриття Центру є рішення відповідної територіальної громади або спільне рішення рад суміжних територіальних громад з метою надання культурних послуг, ефективного та раціонального використання ресурсів створення умов для розвитку та модернізації технічної бази базової мережі закладів культури на місцевому рівні. Місцева рада затверджує статут Центру культурних послуг і видатки з місцевого бюджету громади для організації функціонування закладу.

Центри культурних послуг разом з комунальними будинками та палацами культури, іншими клубні закладами, бібліотеками, театрами, концертними організаціями, кінотеатрами, філармоніями, центрами народної культури, музеями, виставковими залами, галереями, студіями, парками культури та відпочинку, заповідниками, а з 2021 р. закладами освіти сфери культури (фаховими мистецькими коледжами, мистецькими школами, закладами вищої мистецької освіти) становлять базову мережу сфери культури місцевого рівня [25].

Законодавець трактує поняття «базова мережа закладів культури» як: комплекс закладів культури, установ, закладів освіти сфери культури всіх форм власності, робота яких полягає в створенні належних умов для забезпечення: творчих здібностей особи, художньо-творчої самореалізації людини, отримання кваліфікацій в різних видах мистецтва; збирання та поширення інформації щодо духовних та матеріальних культурних цінностей; дотримання прав громадян у культурній сфері. Метою її формування є: забезпечення цілісності національної української культури, а також розвитку культурної сфери, всіх видів та жанрів мистецтв; забезпечення доступності для всіх без винятку культурних благ, національного надбання, мистецької творчості в спосіб дотримання соціальних державних нормативів щодо обслуговування закладами культури; забезпечення доступності для населення закладів освіти галузі культури, закладів культури, що покликані надавати базовий набір культурних послуг [25].

Справа формування переліку базової мережі культурних закладів місцевого рівня покладається на виконавчі органи відповідних рівнів рад, для затвердження списки подаються відповідно міським, селищним, сільським радам. 2023р. Кабінетом Міністрів України внесені певні зміни щодо порядку формування базової мережі культурних закладів. Зокрема зазначалося, що під час дії військового стану списки базової мережі закладів культури місцевого рівня формують обласні військові адміністрації, затверджують їх начальними обласних військових адміністрацій. В населених пунктах, в яких створено військові адміністрації, право формування списків базової мережі закладів

культури місцевого рівня покладається на військові адміністрації відповідного населеного пункту, затверджує перелік начальник такої військової адміністрації [80].

Центри культурних послуг, як базові заклади культури, до складу яких можуть входити філії чи структурні підрозділи різних типів закладів культури й освіти сфери культури при формуванні чи внутрішній реорганізації орієнтуються на законодавчі обмеження що прописані з метою уникнення випадків необґрунтованої ліквідації певних закладів культури, що може призвести до погіршення чи утруднення надання культурних послуг певній частини населення.

Процедура припинення діяльності юридичної особи в результаті ліквідації чи реорганізації її чи філії або структурного підрозділу має таку послідовність дій певних посадових осіб. Органи виконавчої влади чи місцевого самоврядування звертаються з клопотанням щодо виключення закладу культури чи закладу освіти сфери культури з базової мережі до відповідного центрального органу виконавчої влади (Міністерства культури та інформаційної політики, Держкіно тощо). Погодження питання триває один місяць. В клопотанні чітко фіксується наступна інформація: кількість штатних одиниць скорочується чи вивільняється в разі ліквідації чи реорганізації закладу, філії чи структурного підрозділу; контингент здобувачів освіти сфери культури та здійснення заходів щодо забезпечення здобувачам мистецької освіти продовжити навчання на належному рівні і за обраним фахом; кількість аматорських колективів, що функціонують на базі культурного закладу (центру культурних послуг, клубний заклад), інформація про те, який заклад культури буде забезпечувати їх подальше функціонування тощо. Отримання погодження від відповідного центрального органу виконавчої влади є правовою підставою органам місцевого самоврядування ухвалювати рішення про виключення, реорганізацію чи ліквідацію певних закладів з базової мережі закладів культури чи закладів освіти сфери культури [80].

Пріоритетне завдання центрів культурних послуг – це надання кожному громадянину доступу до культурних благ й якісних соціально-культурних послуг. Законодавець дає таке визначення терміну «культурна послуга: «дії фізичних та/або юридичних осіб, які провадять культурну діяльність, спрямовані на задоволення культурних, інтелектуальних потреб людини, забезпечення творчого, духовного розвитку особистості, що мають визначену вартість та споживаються в процесі надання (виконання) цих дій» [23]. 2021 році вводится поняття «базовий набір культурних послуг, що означає: «перелік, зміст та обсяг культурних послуг, які обов'язково мають надаватися жителям територіальної громади для забезпечення доступу до читання та інформації, музейних предметів, кінофільмів, можливостей для творчого самовираження, мистецької освіти» [25]. Надання базового набору культурних послуг здійснюється за рахунок державного, місцевого бюджету, інших джерел, що дозволені законом.

Основними принципами діяльності Центрів культурних послуг визначено: багатофункціональне середовище; безбар'єрний простір та послуги; сучасна архітектура та дизайн інтер'єру; зручне і доступне місце розташування та години роботи; кваліфікований та ввічливий персонал; послуги, які корегуються відповідно до запиту населення [62].

Центри культурних послуг в залежності від потреб громади можуть виконувати різні ролі. Серед основних можна назвати наступні: центр культурних послуг як осередок управлінських рішень та допомоги органам місцевого самоврядування в провадженні гуманітарної політики; центр культурних послуг як епіцентр розвитку культури в громаді; центр культурних послуг як простір для співпраці, інноваційних видів дозвілля, гуманітарної підтримки мешканців громади; центр культурних послуг як територія формування місцевого економічного розвитку [94].

В залежності від обраної ролі та переліку послуг визначаються цілі роботи центру культурних послуг. Серед основних – це формування ідентичності та згуртованості громади; популяризація культури громади, залучення до заходів та проектів культурної сфери широкої аудиторії (всі вікові категорії, соціальні

групи тощо) громади; формуванні єдиного культурно-партнерського простору; забезпечення високих стандартів надання послуг; популяризація читання; формування свідомої позиції у молоді, підлітків, підтримка розвитку креативних та інноваційних ідей, допомога реалізації молодіжних ініціатив; створення рівноваги між розвитком культури та економічним розвитком в громаді; неформальна освіта та просвіта серед працівників культурної та інших сфер гуманітарної політики, населення всіх вікових груп громади тощо.

Якість надання послуг передбачає, насамперед, увагу і повагу до відвідувачів, компетентність і вихованість працівників центрів культурних послуг. Логічним і обґрунтованим виглядає перелік цінностей, в центрі яких знаходиться особистість і саме на них мають орієнтуватися працівники центрів культурних послуг: комфорт і безпека; свобода та розмаїття; рівність, відкритість та повага до гідності; духовний та інтелектуальний розвиток і відновлення; самореалізація і людяність [62].

Базові культурні послуги надаються закладами культури окремого функціонального спрямування і багатофункціональними закладами, якими є центри культурних послуг. Перелік базових культурних послуг, що може надавати Центр і що становить зміст набору мінімальних стандартів є доволі широкий. Так, базовими культурними послугами бібліотек є: доступ до читання, друкованих творів, мережі Інтернет, різних електронних ресурсів (як аудіо-візуальні твори, електронні книги тощо), проведення заходів з інформаційної освіти, соціокультурні заходи. Можливості для творчого самовираження надають клубні заклади, їхні базові культурні послуги це – проведення культурно-масових заходів; надання можливості участі громадянам в аматорському формуванні; створення належних умов для проведення цікавого змістовного дозвілля. Клубні заклади, які мають кіноустановки, а також кінотеатри надають доступ до перегляду кінофільмів. Мистецькі школи, окремі класи, філії мистецьких шкіл надають доступ до мистецької освіти. Щодо музеїв, то вони надають наступні базові культурні послуги: проведення заходів з

інформаційної освіти; надання доступу до виставок та експозицій музейних предметів.

Центри, як й інші базові заклади культури можуть надавати культурні послуги на безоплатній і платній основі. Перелік платних послуг затверджується Кабінетом Міністрів України, порядок надання платних послуг закладами культури в тому числі комунальної форми власності, затверджується Міністерством культури та інформаційної політики, розмір плати за послуги щороку встановлює заклад культури [25]. Перелік платних послуг є доволі широкий, що при нормальній організації закладу в мирний період життєдіяльності країни дозволяв значно покращити матеріально-технічний стан закладів культури, працювати над якістю послуг, розширювати їх асортимент. Так, затверджений урядом 2020р. перелік платних послуг передбачав: проведення різноманітних заходів, як концертів, фестивалів, конкурсів, виступів мистецьких колективів, окремих виконавців, тощо; розміщенні рекламної продукції під час проведення заходів; організація діяльності мистецьких непрофесійних об'єднань; проведення занять в творчих школах, секціях, на курсах, у студіях; проведення театралізованих свят, виставок книг та творів декоративно-ужиткового характеру; обслуговування екскурсійних груп на територіях чи в приміщеннях музею, бібліотеки, інших закладів культури тощо [82].

В своїй діяльності Центри культурних послуг обов'язково враховують вимоги державних соціальних нормативів у сфері обслуговування та послуг, які вони надають населенню. Розглянемо соціальні нормативи, розроблені для публічних бібліотек. Так, територія обслуговування публічної бібліотеки може поширюватися не тільки на один населений пункт, чи його частину, а й охоплювати декілька населених пунктів. За відсутності в населеному пункті публічної бібліотеки обслуговування здійснює пересувна бібліотека, бібліотечний пункт тощо. Такі нестационарні пункти мають бути доступними не менше 16 годин на тиждень. Графіки їх роботи, місця розміщення визначаються органами місцевого самоврядування залежно від потреб населення. Публічні

бібліотека мають бути відкритими для населення не менше ніж 40 годин на тиждень, а графік роботи певною мірою відрізнитися від традиційного для можливості отримання послуг працюючим відвідувачам. Визначено й норми поповнення фондів книжковими виданнями, періодичними виданнями, документами з інших джерел. В наявності повинен бути універсальний фонд документів, що зберігається на різних носіях інформації. Кожна бібліотека оснащується комп'ютерною технікою (із розрахунку один комп'ютер на 500-1500 осіб території обслуговування), обладнаннями для людей з порушенням зору чи сліпих. Для бібліотеки відводиться окреме приміщення в будівлі чи окремий будинок в зручному, доступному для відвідувачів (в тому числі з інвалідності) місці. В центрі кожної територіальної громади передбачено наявність одної бібліотеки. В інших населених пунктах сільської місцевості бібліотеки функціонує із розрахунку 500-800 осіб території обслуговування, але відстань до закладу культури має бути не більше 3-х км. В гірських населених пунктах не залежно від кількості населення бібліотеки можуть існувати в кожному населеному пункті. Встановлено нормативи щодо мережі бібліотек в містах та селищах міського типу [81].

Клубні та бібліотечні заклади культури керуються нормативами, затвердженими 2013 році щодо надання безоплатних послуг населенню. Відповідно до встановлених соціальних норм та нормативів клубні заклади сфери культури зобов'язані безоплатно проводити не менше 10 культурно-масових заходів на рік; в межах закладу за рахунок бюджету може функціонувати від 3 до 30 гуртків, аматорських об'єднань, колективів художньої самодіяльності, студій за інтересами; визначена тривалість заняття в студіях, гуртках – не менше 45 хвилин; надається методична допомога і методичні матеріали з питань клубної роботи; з розрахунку один комп'ютер на 200 осіб використовується веб-сайт клубного закладу [63].

В основу функціонування мережі клубних закладів культури покладені наступні нормативи: на території кожної ради має бути хоча б один клубний заклад; у населених пунктах з чисельністю населення до 200 осіб культурне

обслуговування здійснює базовий або найближчий клубний заклад; у населеному пункті з населенням понад 200 осіб і який розташований від базового закладу культури на відстані понад 5 км, має бути свій клубний заклад. Вказані нормативи, прийняті 1998 року [77].

Аналіз змісту вказаних державних соціальних гарантій та стандарті дає підстави говорити, що для різних типів закладів культури ці показники різняться в контексті чисельності населення та відстані між населеними пунктами. Нормативні документи є дещо застарілими, потребують перегляду та оновлення.

На вирішення питання організації й ефективного функціонування Центрів культурних послуг спрямовані методичні рекомендації, затверджені 2022 року Міністерством культури та інформаційної політики України [61]. Згідно документу, Центр культурних послуг може мати різні організаційно-правові форми: комунальне унітарне підприємство, комунальна організація (заклад, установа), спільне комунальне підприємство. Наповненість його в громаді визначають самі мешканці відповідно до своїх уподобань та запиту. Це можуть бути усталені вокальні, театральні, хореографічні колективи, бібліотеки, так і кінолекторії, креативні студії, мовні центри, майстер-класи тощо.

В залежності від фінансової спроможності територіальної громади, потреб, запитів членів громади, враховуючи територіальну доступність Центру, кількості відвідувачів та поділу їх на цільові групи громада вибирає певну модель закладу: базову, оптимальну чи розширену. Зупинимося на кожній із запропонованих розробником моделей. Так, базовий варіант Центру – це: «багатофункціональний заклад культури з сучасними інтер'єрами, змістовні модулі якого є мінімально необхідними для рівномірного розвитку основних напрямів культурно дозвілдової діяльності; не менше ніж 90% діяльності у базовій моделі ЦКП має стосуватися безпосередньо культурних послуг» [62]. Орієнтовними змістовними модулями в такому варіанті закладу можуть бути: культурний блок (приміщення має мати багатофункціональну залу з посадковими місцями мінімум на 100 осіб, для використання зали для дискотеки, танців, аматорських колективів, стільці не стаціонарні, а приставні; малі зали для занять співами, танцями, музикою; зала із

дзеркалами та станком; гримерна, що розташовується біля великої зали; кімнати для зберігання реквізиту, костюмів, обладнання; бібліотека з урахуванням стелажів з книгами, місця для читальної зали, комп'ютерів для відвідувачів, фондосховища; музейна кімната (приміщення для виставок та експозиції, приміщення для зберігання речей музейного фонду. Додатковими модулями можуть бути: дитяча кімната, кав'ярня тощо.

Оптимальна модель Центру культурних послуг – це багатофункціональний заклад, 65 відсотків діяльності якого стосується безпосередньо культурних послуг, інша частина діяльності спрямована на навчання, всебічний розвиток особистості, створення якісних умов перебування в громаді (гуманітарні, соціальні, торговельні, спортивні послуги). Такий варіант центру може включати наступні модулі. Перший – культурний блок, окрім складових, викладених в базовому варіанті, додається: концертна зала на мінімум 400 посадкових місць зі сценою; кімнати для класів мистецької освіти (для гри на музичних інструментах, хореографії, образотворчого мистецтва); - коворкінг. Додаткові модулі: тренажерний зал; молодіжний центр; кабінет психолога; салон краси; центр мов; кав'ярня; аптечний пункт; дитяча кімната з аніматором; книгарня.

Розширений варіант Центру це: «багатофункціональний заклад культури з сучасними інтер'єрами, діяльність якого спрямована на посилення комунікацій між різними групами жителів громади, кроссекторальну взаємодію в громаді, її всебічний розвиток; це майданчик для розвитку культури, креативності, дозвілля, консультацій, комунікацій, зустрічей, навчання, прийняття рішень базованих на діалозі з громадою, місце підтримки кожного; не менше ніж 50% діяльності у розширеній моделі ЦКП має стосуватися безпосередньо культурних послуг» [87]. Культурний блок передбачає окрім наявності складових як для перших двох варіантів закладів ще: концертна зала на 650 посадкових місць; кінозал; інтернет-центр чи компютерний клуб; театральна студія; зал майстер-класів (писанкартство, гончарство, вишивка, крафти, витинанство тощо); кімната звукозапису; креативні дизайн-студії; ІТ лабораторія; караоке. Додатковий некультурний блок може мати: тренажерний зал; молодіжний центр; кабінет

психолога; коворкінг; навчально-дослідна лабораторія для школярів; ігрова кімната (настільний футбол, настільний теніс, тощо); цент мов; юрист, нотаріус, державний реєстратор; гуртки раннього розвитку дитини; квест-кімната; пошта; відділення банку; салон краси; книгарня, кав'ярня; магазин сувенірів; фотостудія; туристично-інформаційний центр; зали для тренінгів та навчання.

Центри культурних послуг володіють великими організаційними можливостями в розвитку й удосконаленні культурно-дозвіллевої діяльності населення. До пріоритетних соціокультурних завдань, що мають вирішувати Центри належать наступні: 1. Соціалізація та соціальна адаптація різних груп населення в сфері дозвілля; 2. Реалізація соціальних моделей дозвіллевої поведінки, що сприяють моральному розвитку й реалізації соціальної і культурної активності населення; 3. Формування здорового способу життя і гуманізація соціально-культурного середовища, що оточує індивіда; 4. Задоволення і формування масових дозвіллевих запитів різних груп населення, що сприяють їх соціальному і культурному розвитку; 5. Реалізація соціально-культурного потенціалу Центрів у вирішенні проблем соціально незахищених груп населення через різноманітні рекреаційні і культурно-дозвіллеві програми.

Соціально-культурна сутність Центрів демонструє, що основною умовою ефективності їх організації є облік основних соціальних і культурних запитів різних груп населення, що сприяє підвищенню якості їхнього життя, а також фізичному, психологічному, соціальному здоров'ю особистості.

Центри культурних послуг є складними соціокультурними закладами. Їхнє значення в сучасному суспільстві зростає, діяльність їх є різноманітною й багатоаспектною. В цьому контексті важливо розглянути соціально-культурні функції закладу.

Першою визначимо рекреаційну функцію. Вона передбачає, що акцент в діяльності закладів робиться на поновлення сил людини, сприятиме зняттю втоми особистості в різних сферах життєдіяльності. Поняття «рекреація» означає не просто відпочинок, а саме поновлюваний процес, де значна роль належить оздоровчим програмам, програмам що поновлюють біопсихологічні ресурси

особистості, пропонують відвідувачам різноманітні форми нових емоційних переживань, психологічне розвантаження тощо.

Трактування рекреації таким чином, дає підстави стверджувати, що вона може відбуватися у різних людей на матеріалі різних занять; тому для кожної групи людей, для кожного індивіду пакет рекреаційних послуг може змінюватись. Наприклад, для людей, які наділені певною музичною культурою формою рекреації є прослуховування класичної чи масової популярної музики.

Наступна функція, яка покладається на Центри культурних послуг – комунікативна. Йдеться про організацію закладом активного спілкування. Ця функція є теж затребувана суспільством через те, що міжособистісне спілкування сьогодні залишається поза увагою різних закладів, установ і загалом слабо представлено в структурі дозвілля населення. Ця функція доволі цінна, оскільки людям завжди було притаманно спілкуватися один з одним – будь то спілкування підлітків на вулиці, спілкування в кафе, на прогулянці. Будь який вид спілкування сприяє соціалізації особистості й у великій мірі допомагає людині визначитись в сфері дозвіллевих інтересів.

Наступна соціально-культурна функція Центрів культурних послуг – просвітницька. На сьогодні заклади культури і мистецтва просвітницькій роботі серед різних груп населення приділяють недостатньо уваги. Наприклад телебачення, в програмах якого переважає розважальні, інформаційні програми, але мало просвітницьких передач; майже відсутні просвітницькі канали. Недостатньо друкується літератури, яка розширює світогляд, дозволяє людині розвивати свої пізнавальні інтереси. Навіть сфера освіти стає прагматичною. Так, в школі акцент робиться не стільки на просвіті, скільки на навчанні, на розвитку вмінь та навичок, засвоєнні нового матеріалу.

В той же час відсутність просвітницької діяльності призводить до вузькості світогляду, до низької інтелектуальної культури, до примітивізації дозвілля, до відсутності можливості для духовного зростання особистості та іншим негативним наслідкам.

Просвітництво передбачає, що людина вчиться мислити самостійно. Вона постійно намагається поповнити багаж своїх знань. Для неї пізнавальна діяльність стає доволі суттєвою в сфері дозвілля. Часто примітивна складова дозвіллєвих занять в значній мірі пов'язана з тим, що в них мінімізовано просвітницький компонент.

Наступна функція Центрів культурних послуг – навчання. Багато процесів навчання в Центрі мають здійснювати більш ефективно, ніж, скажімо, в сфері освіти тому, що далеко не завжди навчальні заклади можуть забезпечити засвоєння людьми необхідних їм для життя знань, умінь та навичок. Так, важливою є творча діяльність – це навчання співу, танцям, елементам театральної культури тощо.

Наступна доволі важлива соціально-культурно функція Центру – компенсаторно-релаксаційна. Тут акцент робимо на функціональній ролі культурного спадку в житті суспільства, а саме глибокий вплив культури минулого на загальний настрій, самопочуття і світосприйняття людини, розкриття його творчого обдарування, ймовірну зміну особистісних уподобань, змін у виконанні їм різних соціальних ролей. Застосування цей термін по відношенню до закладів культури, дає підстави говорити про серйозну роботу Центрів щодо створення музичних, поетичних заходів, проведенню художніх виставок, організації екскурсій по історичним місцям для різних вікових категорій населення. Така діяльність Центрів є важливою умовою для становлення і формування духовно-морального потенціалу особистості.

Діяльність Центрів культурних послуг як соціально-культурних закладів мають свою специфіку. Вона пов'язана з тим, що умовою соціально-культурного впливу на відвідувачів є значна опосередкованість у вихованні, навчанні, просвіті різних учасників дозвіллєвих програм. Контингент заходів, колективів і спільностей складається в значній мірі стихійно, на основі вільного вибору дозвіллєвих занять. Тому інструментарій соціально-культурного впливу, що використовується в закладі є зануреним «всередину» різних програм, заходів.

Програми, заходи, що пропонують і проводять Центри впливають на особистість насамперед через різноманітну культурну активність, спеціально пропонований соціальний досвід. Тому ці заклади мають великий соціально-культурний потенціал, формують різноманітні моделі соціальної поведінки, які сприяють фізичному, психологічному, моральному, естетичному розвитку особистості.

Базовою діяльністю Центрів як соціально-культурних закладів для переважної більшості людей є організація відпочинку і розваг. Центрів працюють в напрямку організації змістовного, цікавого, креативного відпочинку виглядає як майданчик на якому відбувається змагання за духовне здоров'я людини. Центри культурних послуг формують і транслиують зразки здорового способу життя серед різних груп населення. Досліджувані заклади, пропонують вагомий перелік культурно-мистецьких заходів та послуг, що мають забезпечити культурні базові потреби особистості, підтримувати життєву енергію, оптимізм і моральну рівновагу. Діяльність закладів культури є важливим елементом соціального процесу, що формує передумови для здорового способу життя.

Важливо зазначити, що задача соціального і культурного розвитку відвідувачів закладу повинно бути пріоритетним, а участь в тій чи іншій діяльності, досягнення тих чи інших результатів повинна бути допоміжною. В цьому, на нашу думку, і є соціально-культурна сутність закладів культури і Центрів культурних послуг. Ця сутність реалізується передусім через створення умов для функціонування різних творчих колективів, груп, особистостей, що прагнуть самоудосконалюватися, розвивати, зберігати і поширювати культурно-мистецькі здобутки. Центри культурних послуг не обмежуються в своїй діяльності, вони вільні в розширенні меж і горизонтів послуг відповідно до вимог часу і запитів людей – членів територіальних громад.

1.2. Правовий режим воєнного стану як інструмент протидії гібридним загрозам у домені культура

Закономірною реакцією України на повномасштабну війну, що її розпочала московія проти України 24 лютого 2022 р. стало введення воєнного стану по всій території країни.

В стаття 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» дано визначення поняття воєнний стан: «це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [26].

Введення воєнного стану в Україні стосується не тільки безпеки, економіки і прав громадян, а також культурної сфери. Культура відіграє ключову роль у формуванні національної ідентичності і громадської свідомості, і вона стає мішенню для гібридних атак. Перед тим як зосередитися на питанні використання воєнного стану для захисту культури та культурних закладів від гібридних загроз з'ясуємо сутність поняття «гібридні загрози».

Терміну «гібридні загрози» передувало поняття «гібридна війна». У Великій українській енциклопедії знаходимо таке визначення: «гібридна війна – це різновид ескалації конфліктів, властивий для XXI ст., що поєднує застосування державних та недержавних, традиційних і нетрадиційних стратегій ресурсів, засобів, методів підривної діяльності, механізмів кібервійни з метою досягнення певних політичних цілей» [15]. Глосарій з гібридних загроз визначає їх як «скоординовані та синхронізовані дії, які навмисно спрямовані на системні

вразливості демократичних держав та інститутів, за використанням широкого кола засобів» [18]. В колективній монографії науковці Інституту стратегічних досліджень визначають гібридні загрози як ««синергетичні загрози, породжені змінами у глобальному безпековому доквіллі, що виникають унаслідок можливості одночасного поєднання застосування традиційних конвенційних збройних методів з нетрадиційними засобами насильства у сукупності з перетворюваними на зброю традиційно невійськовими засобами впливу» [87].

Дослідниця Т. Рева, аналізуючи поняття «гібридні війни» та «гібридні загрози» відзначає декілька аспектів їх співвідношення, а саме: в обох випадках задіяні державні та недержавні особи різних рівнів; штучний характер досягнення мети, який передбачає поєднання традиційного та нетрадиційного інструментарію впливу; переважання невійськових засобів на шляху досягнення тактичних та стратегічних цілей; асиметричний характер впливу, тобто приховані, непрямі та багаторівнені атаки на різні сфери діяльності суспільства. За твердженням дослідниці поняття «гібридні загрози» є ширшим за «гібридні війни», воно: «охоплює різноманітні явища, що несуть деструктивний характер для демократичного режиму завдяки застосуванню комбінацій різних методів, де гібридні війни виступають одним з найефективніших засобів впливу» [84].

Російська федерація у війні проти України не дотримується жодних міжнародні норм і правил ведення воєнних дій, використовує звичайне військоове озброєння не тільки по так званим законним цілям, а й активно використовує його в напрямку цивільної інфраструктури, енергетичної системи, цілеспрямовано руйнує освітні, культурно-мистецькі заклади, пам'ятки культури.

За повідомленням Міністерства культури та інформаційної політики станом на кінець липня 2024 року внаслідок російської агресії зазнали руйнувань чи пошкоджень 2024 об'єкти культурної інфраструктури. З них повністю знищено 334. Втрати закладів культури державної форми власності становлять 14 відсотків від загальної кількості закладів базової мережі загальнодержавного рівня (35 об'єктів), комунальної форми власності – 6 відсотків від загальної

кількості закладів базової мережі місцевого рівня (1989 об'єктів). Серед закладів культури найбільше постраждали клубні заклади. Згідно офіційних даних пошкоджено 974 клубів, постраждало 157 закладів мистецької освіти, 720 бібліотек, 37 театрів, кінотеатрів, філармоній, три цирки, 117 музеїв та галерей, 16 парків, заповідників та зоопарків [14]. Найбільших втрат зазнала культурна інфраструктура в Донецькій, Херсонській, Харківській, Київській та місті Києві, Луганській, Миколаївській та Запорізькій областях.

Цілями російських ракет стають унікальні старовинні будинки, палаці, архітектурні пам'ятки. Так, 23 липня 2023 р. ворожа ракета влучила в центральний вівтар Спасо-Преображенський собору в Одесі (собор є об'єктом спадщини ЮНЕСКО). В березні 2022р. в наслідок обстрілів окупанти знищили пам'ятник архітектури XIX ст. будинок мецената Василя Тарновського. В будинку колись розташовувався Музей українських старожитностей. Його основу становила приватна колекція мецената: артефакти первісного суспільства та Київської Русі, клейноди, живопис. У музеї зберігалася «Катерина» Тараса Шевченка. За сумнозвісних радянських часів експонати перевезено до відділу рукописів Інституту літератури НАН України та Національного музею Т. Шевченка. До зруйнування в будинку знаходилась Чернігівська обласна бібліотека для юнацтва.

Світлина знищення варварами Донецького академічного драматичного театру в Маріуполі, де переховувались люди, де поряд з будинком великими літерами було написано слово «ДІТИ» облетіло весь світ. Театр майже повністю зруйновано, під його руїнами загинуло сотні місцевих жителів. Театр був пам'яткою архітектури, історії та монументального мистецтва [24].

У 27 лютому 2022р. в селі Іванків на Київщині знищено місцевий історико-краєзнавчий музей, який знаходився в приміщенні панського маєтку XIX століття. Співробітники музею під обстрілами з палаючої будови виносили картини Марії Примаченко, предмети побуту, фотоальбоми, рушники Ганни Верес тощо. Було врятовано 14 робіт М. Примаченко [3].

Російські окупанти проти України активно застосовують гібридні засоби ведення війни, використовують не тільки військову заборонену зброю, а влаштовують екологічні катастрофи. Прикладом є підрив Каховської ГЕС, в наслідок чого під водою опинилися будинки, поля, ліси, загинули 33 людини, понад 40 людей вважають зниклими безвісті. Під водою опинилися майже півсотні пам'яток архітектури, археології, музеї. У місті Олешки затоплено будинок-музей художниці Поліни Райко, її творчість фахівці ставлять в один ряд з мистецтвом Марії Примаченко та Катерини Білокур. Художниця працювала в стилі наївного мистецтва. Малювати почала в 69 років, спочатку зобразила білого голуба на власній хвіртці. За кілька років всі поверхні будинку, паркан, ворота, літню кухню прикрасила малюнками. Ще за життя художниці в 2013 року Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара» здійснив експедицію, науковці сфотографували, обміряли й зафіксували хату Поліни Райко. Це дасть можливість після закінчення війни відтворити цю унікальну споруду. У 2021 році будинок Поліни Райко внесли до реєстру пам'яток місцевого значення. Цей статус дає змогу скласти позов до Російської Федерації за воєнний злочин проти пам'ятки культури.

Крім будинку-музею П. Райко від затоплення постраждали Корсунський монастир XVIII ст., будинок-музей письменника Остапа Вишні. Під час окупації російські варвари спустошили фонди Художньої галереї імені Альберта Гавдзинського в Новій Каховці, Херсонського обласного краєзнавчого музею, Херсонського художнього музею ім. Олексія Шовкуненка. З Херсонського художнього музею мародери вивезли близько 15 тис. одиниць колекції. До окупованого Криму вивезено колекції українського живопису XIX – XX ст., іконопису XVII-XX ст. [6].

Руйнувань пам'яток, пограбування музеїв, ракетні удари по закладам культури й освіти цей перелік злочинів російських окупантів можна продовжити. Вони свідчать про системну й цілеспрямовану політику російських варварів знищити не тільки українську державність, а й українську ідентичність. Війна проти культурної спадщини - це частина цієї програми.

Запровадження особливого правового режиму, яким є воєнний стан відіграє велике значення для захисту національної культури, а також для її збереження і поширення в умовах війни.

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», на територіях, на які поширюється воєнний стан цивільна влада передає всі свої повноваження військовій адміністрації, на яку покладаються й управління в тому числі закладами освіти, культури, організації їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення та організації надання ними послуг (ст. 15. п.15); забезпечення соціально-культурних закладів електроенергією, паливом, газом, вирішення питання водопостачання тощо (ст. 15. п.16).

Під час воєнного стану важливим є збереження національної культурної спадщини. Закон передбачає, що державні органи влади можуть і приймають заходи щодо охорони об'єктів і закладів, таких як театри, музеї, бібліотеки, пам'ятники культури і архітектури тощо. Ці заходи передбачають евакуацію культурних об'єктів із небезпечних зон, посилення охорони бібліотек, музеїв, архівів й інших культурних закладів, і заходи по запобіганню контрабанди культурних цінностей за кордон. Так, в ст. 8 п. 191 одним із заходів правового режиму воєнного стану є: «проводити евакуацію матеріальних і культурних цінностей, що перебувають у державній власності, у разі виникнення загрози їх пошкодження або знищення» [26].

Низка заходів з евакуації культурних та матеріальних цінностей прописана у відповідній постанові Кабінету Міністрів України [79]. Зокрема, в 10 пункті документу зазначалося, що евакуація культурних цінностей проводиться за наявності часу на її проведення. Наявність такого часу визначається на основі прогнозування надзвичайних ситуацій, інформації суб'єктів моніторингу. Обсяг, перелік та черговість проведення евакуації матеріальних та культурних цінностей визначаються органами у відданні яких знаходяться зазначенні цінності. Приймання предметів, їх перевезення, облік, зберігання здійснюється органом, що відповідає за організацію евакуації. Проведення евакуації передбачає здійснення послідовних кроків: створення органів з евакуації;

розроблення плану проведення заходів з евакуації саме у випадку надзвичайних ситуацій; визначення безпечних для евакуації регіонів; організація управління евакуацією.

План евакуації цінностей передбачає концентрацію уваги на таких складових: складання переліку цінностей, документів, що підлягають евакуації; розробка декількох варіантів орієнтовних маршрутів евакуації цінних речей і документів; розрахунок оптимальні шляхи перевезення культурних цінностей; призначення особи, яка буде відповідати за евакуацію цінностей. Звертається увага на необхідність належного пакування предметів для транспортування. Сама евакуація відбувається відповідно за заздалегідь узгодженим з Міністерством культури та інформаційної політики планом, із залученням сил обласних військових адміністрацій та певних підрозділів поліції [62].

З початком повномасштабного вторгнення почалася масштабна компанія з захисту української культурної спадщини. За сприянням Національної поліції деякі музеї перемістили експонати в місця, які не розголошувались. Три музеї Одеси ще в січні під виглядом відправки на виставки, почали підготовку експонатів до евакуації на захід України [49].

Прикладом успішної евакуації може бути Харківський літературний музей. Співробітники музею врахували власний негативний досвід ситуації 2014 р., коли держава не була готова до евакуації, зробили висновки і вісім років доопрацьовували списки першочергової евакуації, проводили іншу підготовчу роботу. Колекція музею нараховує понад тридцять тисяч предметів основного фонду. Особливу увагу привертають експонати початку ХХ століття: автографи відомих письменників: П. Тичини, М. Хвильового, М. Йогансена, І. Дніпровського, їх особисті речі, листування, неопубліковані архіви, документи, живопис харківських художників. Заступниця директорки музею свідчить: «Ми зняли свою експозицію 24 лютого минулого (2022) року. До того, як почалось повномасштабне вторгнення – вже підготувались, відчували, що може бути. 16 лютого була вже спакована найцінніша частина колекції. Після початку повномасштабного вторгнення – евакуювали її в першу чергу. Потім ще була

друга черга евакуації. Найцінніші й невідтворювані музейні предмети – рукописи, перш за все, евакуювали у більш безпечні міста України» [97].

Протилежний досвід з організації евакуації культурних цінностей презентував директор Чернігівського обласного художнього імені Григорія Галагана Юрій Ткач. За його словами: «Кожен музей має власні протоколи дій на випадок надзвичайної ситуації, має переліки музейних предметів, розподілені за чергою на евакуацію. Також музей, теоретично, повинен мати пакувальний матеріал, тару для перевезення, маршрут евакуації та транспорт. Перші два питання музеї ще якось можуть вирішити самостійно. Музей може самостійно провести підготовчий етап, і ми це зробили. Але що далі? Ми не могли самі замовити собі транспорт та оплатити його. Ми не можемо також самі вирішувати, куди везти колекцію. ... Питання із транспортом і маршрутом повинно вирішувати міністерство. Я знаю музеї, які самостійно домовлялись про перевезення, через особисті зв'язки.... По Україні ж переміщення можливе як мінімум за погодженням із керуючим органом - у нас це Департамент культури обласної адміністрації. Звісно, краще було би зробити превентивну евакуацію, але на це треба розпорядження Міністерства, ми ж не могли самі ініціювати її. ... У цілому система не спрацювала так, як треба» [4].

Аналізуючи документи, що регламентують здійснення евакуації матеріальних та культурних цінностей, вивчаючи відгуки очільників культурних закладів щодо практики евакуації культурних цінностей в надзвичайних ситуаціях, ми солідарні з висновками науковця, фахівця з питань захисту культурних цінностей в період воєнних конфліктів Д. Кавалем, що нормативні документи є не чіткими і заплутаними, вони потребують серйозного доопрацювання. [55].

Так, у вказаній постанові спірні і невизначені питання, як то: відповідальними за евакуацію визначено одночасно галузеве міністерство й інші органи; не визначено алгоритм евакуації: де брати транспорт, пальне, коли починати евакуацію, коли потрібно розробляти плани евакуації тощо. Деякі

музеї знімали з експозиції основні експонати, пакували їх належним чином та переміщували в обладнані фондосховища.

Нерухомі пам'ятки захищали різними способами. Так, в багатьох містах їх обкладали мішками з піском, робили дерев'яний чи пластиковий каркас. Для цих цілей в Києві представники бізнесу надали 20 тис. мішків, 15 машин піску та опалубні щити вартістю один мільйон гривень. На середину квітня 2022р. силами громадськості, підприємців та волонтерів захищено 28 об'єктів міста. Частину об'єктів історичної спадщини у Львові демонтовано і переміщено в безпечні місця [49].

До порятунку культурних раритетів долучалися недержавні об'єднання. Так, Івано-франківський колектив художників «Ассортиментна кімната» в перші ж дні повномасштабного вторгнення облаштував декілька укриттів, куди були евакуйовані понад двадцять колекцій мистецьких творів. Директорка львівського музею «Територія Терору» організувала спеціальний фонд «Швидка музейна допомога», який за реальної допомоги Єврокомісії та асоціації MitOst зміг організувати допомогу понад 20 музеям, насамперед зі сходу та півдня країни.

Одним із заходів захисту національної культурної спадщини є охорона об'єктів культури. Військовий стан дозволяє мобілізувати ресурси для посиленої охорони об'єктів культурної спадщини. Державні служби, в тому числі правоохоронні органи й армія, можуть бути і задіяні в охороні бібліотек, архівів, музеїв й інших важливих культурних закладів.

Для забезпечення безпечних (наскільки це можливо при щоденних повітряних тривогах і ракетних обстрілах) умов функціонування закладів культури передбачено здійснення наступних заходів. По перше, керівник закладу культури визначає особу, яка є відповідальною за організацію локалізації чи ліквідації форс-мажорних ситуацій. Контакти особи мають мати всі співробітники закладу для оперативного зв'язку в разі необхідності. По друге, створення спеціальної групи із працівників закладу культури, а також добровільної пожежної дружини, які мають першими брати участь у локалізації

надзвичайних ситуацій. Для учасників цих груп проводяться регулярні навчально-практичні зустрічі з представниками правоохоронних органів, служби з надзвичайних ситуацій, пожежної охорони. Окрім цього, всі без виключення працівники закладів культури за місцем роботи проходять навчання діям у надзвичайних ситуаціях. Відповідно до п. 13 Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях в закладах культури створюють інформаційно-довідковий куточок щодо питань цивільного захисту, де «... тематично оформляються стенди, розміщуються схеми, навчальні посібники і зразки, передбачені програмами підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях. Тематичне наповнення інформаційно-довідкового куточка визначається з урахуванням заходів, передбачених планом реагування на надзвичайні ситуації, та містить інформацію про наявні можливості та ресурси ... установи, з протидії небезпечним факторам, що ймовірні для місця їх розташування [78].

У умовах надзвичайних ситуацій, а саме такою є повномасштабна війна московії проти України, заклади культури продовжують працювати, демонструють стійкість і непохитність, розуміння важливості моральної підтримки населення засобами культури та мистецтва.

На випадок форс-мажорних ситуацій, повітряної тривоги для безпечної евакуації відвідувачів із закладів культури передбачено наявність: системи оповіщення, протипожежного захисту, оптимальну кількість та ширину виходів із приміщення та будівлі; всі двері, що ведуть із виставкового, експозиційного, читального залів, кулуарів, фойє тощо обладнані світловими покажчиками з написом «Вихід», замки чи запори на дверях обладнані замками, що відкриваються без зусиль; у коридорах, сходових клітинах нанесено напрям руху для евакуації тощо.

Умови підвищеного рівня небезпеки диктують певні особливості функціонування закладів культури, що покликані протистояти гібридним загрозам культурно-мистецької сфери.

Заклади культури коригують перелік послуг населенню, також акцент роблять на наданні послуг в онлайн форматі з використанням інформаційно-комунікативних засобів. Пріоритетними цільовими групами закладами культури визначені ветерани та інваліди війни, поранені військові, які знаходяться на лікуванні чи реабілітації, діти що втратили батьків, внутрішньо-переміщені особи. Для них організують майстер-класи (з театрального мистецтва, арт-терапії), зустрічі з психологами, інші комунікативні заходи, що допомагають інтеграції людей у громаду. В бібліотеках створюють полиці з книжками психологічного змісту, які затребувані читачами під час війни.

На збереження книжкового фонду, а також надання доступу необмеженій кількості читачів спрямована діяльність бібліотек щодо оцифрування своїх фондів, насамперед цінні та рідкісні видання, краєзнавчі і періодичні видання.

Переважає більшість клубних закладів, філармонії, театри, концертні організації інші заклади культури, які проводять культурно-масові заходи мають необхідне обладнання, здійснюють запис івентів, проводять прямі трансляції заходів для широкого загалу.

Ефективними засобами протидії гібридним загрозам культурної сфери є активізація закладами культури діяльності патріотичного спрямування через популяризацію народних свят, обрядів, звичаїв, фольклору, традиційної культури, нематеріальної культурної спадщини тощо [62].

Гібридні загрози часто передбачають використання культури для поширення дезінформації, пропаганди і маніпуляції суспільною свідомістю. В умовах воєнного стану закон дає можливість посилити контроль над інформаційним простором і культурною продукцією (ст. 15. П. 1 і 2 Закону України «Про культуру» в редакції (№ 2310-IX від 19.06.2022) [25]. Це, по перше, заборона на культурну продукцію держави-агресора, яка просуває ворожу ідеологію, підриває національну ідентичність. По друге, запроваджується цензура інформаційно-культурних каналів, таких як телебачення, радіо, інтернет, фільми, інші медіа, які використовуються для

пропаганди чи поширення ворожих наративів. Все це допомагає захистити суспільство від впливу дезінформації й агресії через культурні канали.

Військовий стан передбачає активне документування подій війни, що є частиною культурної політики держави. Художники, письменники, журналісти, інші діячі культури, а також пересічні небайдужі громадяни можуть долучатися до створення хронік, меморіалів, архівів, документувати акти руйнування й вандалізму, викрадення культурних цінностей московською окупаційною владою, які стануть доказами, будуть передані до Міжнародного кримінального суду в Гаазі і стануть підставою для встановлення обґрунтованого рішення – зобов'язати росію до репарації та реституції вкрадених цінностей. Міністерство культури та інформаційної політики разом із Центром стратегічних комунікацій та інформації документує злочини з метою роботи у подальшому в правовий площині притягнення росії до відповідальності.

З метою протидії гібридним загрозам сфері культури в країні 2024 року створено команду швидкого реагування на пошкодження культурних пам'яток. Фахівця з одинадцять областей України пройшли навчання в рамках проекту «Підвищення спроможності щодо планування першої допомоги і відновлення культурної спадщини України». До навчання залучені міжнародні та національні експерти. Базою практики стала зруйнована внаслідок російськими обстрілами церква Різдва Пресвятої Богородиці у с. В'язівці на Житомирщині. Учасники тренінгу вчилися оцінювати ризики, документувати пошкодження, здійснювати заходи стабілізації пошкоджених об'єктів тощо. За твердженням генерального директора Національного музею Революції гідності «Таке поєднання експертного середовища може надалі ініціювати створення низових мереж з порятунку культури» [52].

Висновки до розділу I

Центри культурних послуг це не просто заклади для проведення культурних заходів, це важливі соціальні й освітні простори, які зміцнюють суспільні зв'язки, підтримують розвиток креативних індустрій, допомагають зберігати і поширювати культурну спадщину. Вони слугують майданчиком для взаємодії, освіти і творчості, що робить їх важливим елементом культурної інфраструктури громади.

Запровадження військового стану дало можливість встановити чіткі правові рамки для функціонування культурних закладів і працівників культури в умовах війни, що допомогло запобігти хаосу і несанкціонованим діям, які могли бути використані ворогом для гібридних загроз. Державні органи отримали повноваження регулювати роботу закладів культури з метою їх захисту й більш ефективного використання в інтересах національної безпеки.

РОЗДІЛ II. ЯМШЛЬ ЯК СКЛАДОВА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Стан закладів культури Вінниччини напередодні повномасштабного російського воєнного вторгнення в Україну

При дослідженні теми розділу логічним виглядає зупинитися на загальній характеристиці Вінницької області. Ця область була створена в грудні 1932 року. Її площа 26,5 тис км², що становить 4,4% від загальної площі України. Згідно статистичним даним станом на 2021 року чисельність населення області становила 1 529.1 мільйона осіб, з них міського – 786.6 тис. осіб, сільського 719.9 тис. осіб [17]. У своєму складі область має 6 районів, 18 міст, 29 селищ міського типу, 1456 сільських населених пунктів та селищ [66].

Регіон багатий на історико-культурну спадщину. На державному обліку, станом на 2020 рік перебувало 4330 нерухомих пам'яток історії та культури, з них: 1897 – історії, 1739 – археології, 548 – архітектури та містобудування, 48 – садово-паркового та ландшафтного мистецтва, 98 – монументального мистецтва [91]. В рамках виконання Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини на Вінниччині у 2021 продовжено роботу зі збереження та розвитку нематеріальної культурної спадщини. Подано відповідні матеріали до профільного міністерства для внесення до Національного переліку НКС України елементу «Картопля по-уланівськи. Традиція приготування та подавання». Три елементи внесено до обласного переліку: «Великодні веснянки села Новоселівка (Гайсинька ТГ), «Створення та побутування витинанки на Вінниччині», «Традиційні випікання Біяківських весільних обрядових хлібів (Іванівська ТГ). Також розпочато підготовку щодо внесення пісні «Щедрик» до Національного переліку елементів НКС та Списку нематеріальної культурної спадщини людства міжнародної організації ЮНЕСКО [29].

Щодо культурно-мистецької галузі, то станом 2020 року відповідно до офіційних даних місцевої адміністрації маємо наступну інформацію. Інфраструктура даної сфери є одною з найбільших в країні, налічувала 2104

заклади, що відповідають державним стандартам. Клубна мережа становила 1040 закладів, за чисельністю займала третє місце. В регіоні налічується 6,7 тис. колективів художньої самодіяльності, центрів народної творчості, студій сучасного мистецтва, які зберігають і поширюють творчі традиції Вінниччини. В області функціонувало 3,1 тис. дитячих творчих колективів, якими охоплено 53% дітей шкільного віку. За цими показниками Вінницька область є однією з найкращих в країні. Бібліотечна мережа також потужна – 925 закладів, що поступається лише Львівській області. Бібліотечний фонд книгозбірень області є одним із найбільших в Україні – понад чотирьох мільйонів примірників, щорічно фонд поповнюється приблизно на 250 тис. одиниць. Музейний простір в регіоні один із найбільш відвідуваних, щороку музеї області відвідують понад півмільйона осіб [91].

Через запровадження адміністративно-територіальної реформи культурно-мистецька інфраструктура області у 2021 році зазнала деяких змін. Мережа закладів культури зменшилась на 35 установ і нараховувала 2057 одиниць.

За погодженням із галузевим Міністерством було реорганізовано та ліквідовано 25 бібліотек і 10 клубних закладів в територіальних громадах. Відповідно до стандарту «Забезпечення можливості для творчого самовираження населення» в територіальних громадах області створено 42 «Центри культури та дозвілля». [9].

Відповідно до рішень Вінницької обласної Ради Музей історії авіації та космонавтики ім. О. Можайського (сmt Вороновиця) та Музей П.І. Чайковського та Н.Ф. фон Мекк (сmt Браїлів) стали структурними підрозділами Вінницького обласного краєзнавчого музею, а Вінницька обласна бібліотека для дітей ім. І.Я. Франка та обласна наукова медична бібліотека реорганізовані шляхом приєднання до обласної бібліотеки для юнацтва та ОУНБ ім. В.Отамановського.

Крім того, Качківська, Дзигівська, та Клембівська мистецькі школи стали філіями Ямпільської мистецької школи. Натомість відкрито мистецькі школи в Брацлавській і Мурафській територіальних громадах, що дало можливість понад 120 учням здобувати мистецьку освіту за місцем проживання.

Розглянемо більш детально стан та діяльності клубних закладів області напередодні великої війни. Так, 2021 року певних коригувань зазнала мережа клубних закладів. За погодженням з Міністерством культури та інформаційної політики України виключено з базової мережі закладів культури 12 сільських клубів.

Координував діяльність клубних закладів та надавав методичну та консультативну допомогу аматорським творчим колективам Вінницький обласний центр народної творчості.

2021 року попри карантинні обмеження запроваджені через пандемію COVID – 19, Обласному центру народної творчості спільно з клубними закладами області вдалося провести та взяти участь у 212 культурно-мистецьких заходах, з яких 135 у форматі онлайн. Серед них: 2 міжнародних, 4 всеукраїнських, 71 обласний, в т. ч. 24 виставки декоративно-прикладного мистецтва, 26 семінарів- практикумів, круглих столів, конференцій та майстер-класів за участю більше 1,5 тис. творчих колективів, окремих виконавців, майстрів народного мистецтва. Ці заходи відвідало понад 70 тисяч мешканців області і ще понад 100 тисяч переглядів у соціальних мережах [12].

Значна увага приділялася роботі аматорських творчих колективів зі званнями «народний (зразковий)». Загалом, станом на 1 січня 2022р. діяло 505 різножанрових колективів, які мають звання «народний». При селищних, міських будинках культури та центрах культури та дозвілля діяло 206 колективів (в тому числі 37 дитячих), ДМШ – 57 (з них дитячі 51), в сільських клубних закладах – 211 (32 дитячі), при бібліотеці¹, при музеях – 2, в Тульчинському коледжі культури – 10. В інших закладах системи – 18 [20]. Загалом 2021 року пройшли атестацію 65 творчих колективів, п'ять з яких отримали це звання вперше.

Творчі колективи, що працюють на базі клубних закладів брали активну участь у мистецьких проектах, що вже стали традиційними і є візитівкою Вінниччини, а саме: всеукраїнські - фестиваль-конкурс фольклорних колективів на приз Гната Танцюри, свято народного мистецтва «Українська витинанка»,

виставка народного мистецтва в рамках Всеукраїнської культурно-мистецької акції «Мистецтво одного села» в м. Києві (с. Жорнище Іллінецької міської ради), обласні: персональні виставки із циклів «Обмінні виставки між областями України», «Визначні митці Вінниччини», «Пам'яті відомих майстрів Вінниччини», фестивалі народної творчості «Скарби Поділля», «На Поділлі на Різдво», авторської пісні «Вклонімося матері», обрядових хлібів «Народу вічний оберіг», симпозіум народного малярства «Мальована хата» та багато інших заходів, спрямованих на збереження і розвиток народної творчості.

Своє мистецтво за межами регіону й України демонстрували 35 творчих колективи. Так, активну участь у міжнародних та всеукраїнських фестивалях-конкурсах взяв народний аматорський ансамбль української пісні «Відлуння» Іллінецького МБК (Гран-прі IV Міжнародного фестивалю-конкурсу мистецтв «Самоцвіти Закарпаття», м. Ужгород; Гран-прі XI Міжнародного фестивалю-конкурсу «У Галицькім колі», м. Львів; Гран-прі IV Міжнародного Канадсько-Українського фестивалю-конкурсу «Торонто-2021», м. Торонто, Канада; I місце у міжнародних фестивалях-конкурсах «Вогні Баку» (Азербайджан) та «Слов'янський венець» (м. Варна, Болгарія) [58].

Також учасниками міжнародних і всеукраїнських заходів були: жіночий вокальний ансамбль «Вербиченька» Зарванецького СБК Якушинецької ТГ Вінницького району, зразковий аматорський польський хорівий колектив «Молоде листя» Барського міського будинку культури, зразковий аматорський фольклорно-етнографічний польський ансамбль «Оksamитки» Барського міського будинку культури, зразковий аматорський фольклорний ансамбль «Викрутаси» БК Вороновицької селищної ради, народний аматорський театральний колектив «Смаргон» Самгородоцької ТГ тощо.

Активно працюють колективи національних меншин, що функціонують при центрах культури і дозвілля Шаргородської, Калинівської, Іванівської, Гніванської, Махнівської, Барської територіальних громад.

При Центрі народної творчості створено молодіжну студію декоративно-прикладного й образотворчого мистецтва та було виграно грант Президента

України на реалізацію мистецького проєкту «Мальована хата» (декоративний стінопис Поділля).

Значна увага приділялася інформаційній та видавничій діяльності. На офіційному сайті Обласного центру народної творчості і в соціальних мережах підготовлено та розміщено понад ста змістовних інформацій, відеосюжетів, фотопрезентацій. Видано цілий ряд найменувань друкованої продукції, серед них: книги - «Народна творчість Вінниччини», «Благословен дух творчості людської» та О. Бабошиної «Зійшла зоря ясна», альманах «Світлиця», збірник гуморесок З.Красуляк. «Кава з пінкою», буклети - Д. Власійчук, «Витинанки» та «VIII обласний онлайн фестиваль хореографічного мистецтва ім. В. Румянцева» тощо.

Деяких змін зазнала мережа бібліотек області. Їх кількість зменшилась на 27 одиниць. Крім того, було реорганізовано Вінницьку обласну бібліотеку для дітей ім. І.Я. Франка шляхом об'єднання з Вінницькою обласною бібліотекою для юнацтва та Вінницьку обласну наукову медичну бібліотеку об'єднано з Вінницькою ОУНБ ім. В. Отамановського.

Книжковий фонд бібліотек області становив 20 млн. 584.05 тисячі документів, з яких понад 90 тисяч примірників іноземними мовами. В рік, що передував великій війні, до книгозбірень області надійшло 118.2 тисячі документів на суму 7018.7 тис. гривень, в тому числі за рахунок бюджетних асигнувань 10.6 тисяч примірників на суму 1960.4 тис. гривень. Важливо зазначити, що найкращі показники комплектування літературою за рахунок коштів місцевого бюджету у Вінницькій міській, Калинівській міській, Якушинецькій сільській, Шпиківській селищній територіальних громадах.

Позитивна динаміка спостерігалася стосовно поповнення книжкових фондів за рахунок спонсорських коштів, подарунків від читачів, авторів, завдяки яким до книгозбірень області надійшло 21,8 тис. примірників на суму 613,7 тис. грн.

Карантинні обмеження негативним чином вплинули на відвідування бібліотек населення. 2021 р. до книгозбірень звернулося 517 тис читачів, що на

108,4 тис. осіб менше порівняно з попереднім роком.

Станом на кінець 2021 року 523 бібліотеки області (59%) оснащено комп'ютерними обладнаннями, що на 8% більше ніж у 2020 р., 463 бібліотеки (52%) використовували ресурси Інтернету, що на 12% більше порівняно з попереднім роком. У 42 територіальних громадах 267 бібліотеки використовували широкосмуговий Інтернет, у 56 територіальних громадах 292 бібліотеки – зону Wi-Fi [9].

В рамках проекту «Дія. Цифрова освіта» Міністерство цифрової трансформації України та Української бібліотечної асоціації було передано 300 комп'ютерів та меблів 150 сільським бібліотекам області. У бібліотеках Вінниччини протягом року організовано 2904 тренінги з опанування комп'ютерної грамотності для 8016 користувачів [9].

Значно активізувалась грантова діяльність публічних бібліотек. Так, за підтримки Посольства США в Україні Вінницькою ОУНБ ім. К. А. Тимірязева виграно гранти на два проекти «Інформаційна безпека та кібербезпека», «Доступність інформації в закладах культури для людей з інвалідністю» та отримано кошти на їх реалізацію. Комунальний заклад «Публічна бібліотека Тульчинської міської ради Вінницької області» за програмою EFZ «Ми поруч! Підтримка людей, що постраждали від нацизму» виборола проект «Розширимо діалог: Покращене дозвілля людей похилого віку, що пережили фашизм в м. Тульчин та оточуючих селах. Продовження роботи щодо розвитку й зміцненню діалогу між поколіннями» [10].

Не залишалось поза увагою питання підвищення кваліфікації працівників бібліотечних закладів. Так, в онлайн форматі проходила третя науково-практична конференція «Бібліотека в умовах сучасності і конструювання майбутнього», в якій взяли участь понад 80 провідних фахівців бібліотечної справи області, міст Києва, Кропивницького, Житомира, Хмельницького. Окрім того, за допомогою платформи для відеоконференцій ZOOM Вінницькою ОУНБ ім. В. Отамановського впродовж 2021 року організовано онлайн-консультацію у рамках Європейського тижня цифрової грамотності «Медійна грамотність для

кожного і для всіх», школу керівника бібліотеки «Комунікація. Компетентність. Досвід» на тему: «Публічна бібліотека в соціокультурній інфраструктурі громади: регіональні формати», вебінар-тренінг «До цифрового кейса компетентності бібліотекаря», а також круглий стіл «Бібліотека у змінному сьогодні» [83]. Співробітники універсальної наукової бібліотека ім. К.А. Тімірязєва започаткували проведення Форуму людей похилого віку «Золоті роки». Метою заходу було поглиблення поваги до людей старшого віку, розуміння їх життєвого потенціалу, бажання консолідувати зусилля на всіх рівнях, а також привертання уваги до численних проблем літніх людей, що існують у сучасному суспільстві.

Фахівці бібліотеки є активними учасниками міжнародних, всеукраїнських конференцій та семінарів: X міжнародної конференції «Сучасна бібліотечно-інформаційна безперервна освіта: орієнтири співтворення», що проходила в смт Славське у Львівській області, обласного мережевого семінару на допомогу фаховому зростанню бібліотечних працівників «Пріоритети діяльності сучасної бібліотеки для молоді в умовах реформування освіти» в місті Херсон тощо.

Не можна обійти увагою і стан та діяльність музеїв Вінниччини напередодні великої війни.

В системі Міністерства культури та інформаційної політики на початок 2022 року функціонувало 64 музейних заклади. З них 33 музеї та державний історико-культурний заповідник «Буша» зі статусом юридичної особи, 27 громадських музеїв із званням «народний» та 3 музеї (Музей гончарного мистецтва (музей-садиба братів Герасименків) с. Новоселівка Гайсинської ТГ, «Музей історії м. Козятин», Музей етнографії і народного мистецтва ім. М. Руденко м. Могилів-Подільський) без статусу юридичної особи.

Дещо змінилася музейна мережа області, кількість музеїв зі статусом юридичної особи збільшилася на сім одиниць, зокрема: музеї історії сіл Носківці, Гопчиця, Вахнівка, музей історії та етнографії сіл Мурафської сільської ради, музей С. В. Руданського, музей П. І. Муравського, Сутисківський історичний музей «Слава» [9].

Традиційно, важливим напрямом музейної роботи є комплектування музейних фондів. Кількість предметів Основного фонду музеїв області станом на кінець 2021 року склав 275 238 одиниць збереження. Протягом року музейний фонд поповнився 6 600 предметами [9].

Збільшенню музейних колекцій сприяли подарункові надходження та пошукова робота науковців галузі. Значно збільшилися музейні зібрання в обласному краєзнавчому музеї - 6 389 (за рахунок збірок відокремлених підрозділів «Вороновицького музею історії авіації та космонавтики» та «Меморіального музею П. І. Чайковського і Н. Ф. фон Мекк»), обласному художньому - 610, Іллінецькому - 262, Бершадському - 237 краєзнавчих музеях, музеї історії та етнографії Тепличчини - 129, музеї «Хліба» - 124, Державному історико-краєзнавчому заповіднику «Буша» - 122 [59].

Крім того, музеї поповнювали свої колекції купуючи певні предмети. Так, Обласний краєзнавчий музей закупив 2021 року 83 предмети, серед них графіка художника Михайла Кирилова, керамічні вироби Тетяни Шпак з с. Бубнівка Гайсинського району, етнографічний комплекс з с. Іванківці Вінницького району тощо. Державним заповідником «Буша» придбано килими вартістю 49,2 тис. грн., Бершадським краєзнавчим музеєм – килими та домоткані скатерки [27].

Певним чином проводилися реставраційні роботи. Так, Національним науково-дослідним реставраційним центром України на безкоштовній основі відреставровано чотири предмети з колекції обласного краєзнавчого музею: гребінь черняхівської культури III-IV ст. н. е.; очіпок кінця XIX ст.; комод 1920-их рр. та скульптура П. І. Чайковського для «Меморіального музею П. І. Чайковського і Н. Ф. фон Мекк», кабінетний стіл «стіл С. Петлюри» XIX ст.

Проте реставраційних робіт потребують значна кількість музейних предметів. Зокрема в Обласному краєзнавчому музеї 18912 предметів, обласному художньому - 5043, історико-краєзнавчому музеї Поділля м. Могилів-Подільський - 1133, Барському історичному музеї – 571 предмет [33].

Про якість роботи музейних закладів області свідчать наступні показники. По перше, відвідуваність. У порівнянні з 2020 роком 2021р. кількість

відвідувачів збільшилася на 350.9 тисяч осіб і становила 522.6 тис осіб. По друге, проведення екскурсій. Співробітники музею провели 6066 екскурсій, що на 2280 екскурсій більше від попереднього року. По третє, привабливим для відвідувачів стала пропозиція нових виставок. За рік музеї створили і запропонували відвідувачам 716 нових виставок [9].

Співробітники музеїв Вінниччини активно займалися науково-дослідною діяльністю. Так, за рік було підготовлено і надруковано 352 наукових видань. Серед них можна назвати: наукові збірники «Печерні комплекси та храми Подністров'я (Державний історико-краєзнавчий заповідник «Буша»», «Постать Василя Порика в багатопольному полі національної пам'яті України про Другу Світову війну» (Історичний музей ім. Василя Порика) тощо [27].

Важливим для діяльності музеїв є роль грантів, Так, у 2021 р, обласний краєзнавчий музей виграв грант на проект Посольського фонду США зі збереження культурної спадщини (AFCP) «Збереження етнографічних об'єктів, пов'язаних із українським композитором ХІХ ст. Миколою Леонтовичем», що дозволили реставрувати деякі предмети родини всесвітньовідомого: піаніно та килими ХІХ ст. [33].

Вінницьким літературно-меморіальним музеєм М.М. Коцюбинського проведено відкритий Всеукраїнський конкурс «Коцюбинський вдома». Його метою зробити, щоб територія музею була не тільки сучасною зоною для відпочинку мешканців та гостей міста, а й туристичною локацією, що знайомить відвідувачів з постаттю літератора. Ямпільський музей образотворчого мистецтва виборов проект «Сарматське золото» на придбання обладнання для експонування археологічної колекції музею [34].

Водночас не можна не бачити проблем, що постали перед музейною галуззю Вінниччини. Вони пов'язані із охороною та збереженням пам'яток музейного фонду області, а також зміцненням матеріально-технічної бази музеїв.

Так, нагальним було питання зовнішньої реставрації приміщення, ремонт фондосховища та експозиційної зали історичного музею м. Хмільника. Ямпільський музей образотворчого музею не забезпечений у достатній кількості

комп'ютерною технікою та експозиційним обладнанням. Потребувало капітального ремонту музейне приміщення та створення постійної діючої експозиції у Піщанському краєзнавчому музеї та музеї історії та етнографії Тепличчини. Нового приміщення потребував Мурованокуріловецький краєзнавчий музей ім. Ф. Коновалюка. Спільними проблемами залишалися неналежна охорона, відсутність якісного опалення, комп'ютерного обладнання та мережа Інтернет.

Потребу населення в спеціалізованій мистецькій освіті та професійними кадрами в області забезпечували 57 закладів мистецької освіти. Початкову мистецьку освіту надавали 54 мистецькі школи, з них 22 діяли в сільській місцевості області [9]. Окремі територіальні громади упорядковували мережу цих закладів. Як вже вказувалось, що рішенням Ямпільської міської ради Могилів-Подільського району утворено комунальний заклад «Ямпільська мистецька школа, структурними підрозділами якої стали Клембівська, Качківська та Дзигівська філії. Рішенням Вінницької міської ради утворено комунальний заклад «Вінницько-Хутірська дитяча школа мистецтв» тощо [28].

В рік перед повномасштабного вторгнення спеціалізовану мистецьку освіту здобували 11854 учні, з них в сільській місцевості – 2969 учнів. Тут варто зазначити низький відсоток дітей, охоплений навчанням в спеціалізованих освітніх закладах. На Вінниччині він становив 8,8 відсотків від загальної кількості учнів краю. Фахівці зазначали, що в умовах пандемії чисельність бажаючих отримати мистецькі послуги зменшилась майже на п'ять відсотків. Таку негативну тенденцію пов'язували з викликами дистанційної форми навчання.

Певний відсоток учнів навчалися на пільговій основі, серед них були і здобувачі з особливими освітніми потребами. Як зазначалося в звітній документації окремих закладах, для таких категорій учнів влаштовані перші поверхи будівель.

Для творчої самореалізації учнів та підтримки обдарованих і талановитих дітей мистецькі школи протягом року брали участь у понад ніж дві тисячі

конкурсах та фестивалях різних рівнів. Свою активність в цьому питанні проявили мистецькі школи м. Вінниці, Гнівамська, Крижопільська, Ямпільська, Лука-Мелешківська та інші.

Переважна більшість мистецьких шкіл були учасниками всеукраїнських конкурсів учнівської творчості «Об'єднаймося ж, брати мої», дитячої творчості «Намалюй свою «МРІЮ» до ювілею створення конструкторського бюро ім. О. Антонова, обласних конкурсів «Арт-Олімп», «Різдвяна зірка» та «Подільська весна» [34].

Підготовку спеціалістів для сфери культури області здійснювали Вінницький фаховий коледж мистецтв ім. М.Д. Леонтовича та Тульчинський фаховий коледж культури в яких здобували освіту 622 особи за денною та заочною формами навчання. Для вдосконалення професійної майстерності здобувачі навчальних закладів протягом року брали участь у 60 міжнародних та всеукраїнських фестивалях та конкурсах. Були досягнуті непогані результати, а саме стали лауреатами 62 студента Вінницького фахового коледжу мистецтв і 50 студентів Тульчинського фахового коледжу [57].

Викладацький склад коледжів приділяв увагу й організації і проведенню різнопланових заходів культурологічного спрямування. При цьому акцент робився на національно-патріотичне виховання. Події, як правило, висвітлювалися на офіційних сайтах закладів і в соціальних мережах.

З ініціативи викладачів коледжів започатковано нові творчі проекти. Особливої популярності набули обласний конкурс молодих виконавців інструментальної музики, регіональний відкритий конкурс української пісні «Свою Україну любіть», «Арт-місток» в Тульчинському та «Музичні мрії» у Вінницькому коледжі [9].

Важливою складовою діяльності культурно-мистецької сфери є організація підвищення кваліфікації працівників галузі. Так, на базі Вінницького обласного навчально-методичного центру галузі 2021 року підвищили кваліфікацію 905 осіб галузі. З них 180 осіб навчалися на платній основі. Переважно це слухачі з Хмельницької, Одеської, Волинської областей.

З метою збільшення аудиторії слухачів Центр впроваджував сучасні форми навчання, залучав до навчання провідних спеціалістів з України, США, Німеччини, Бельгії тощо.

Попри об'єктивні несприятливі умови (пандемія) діяльність театральновидовищні заклади не припинили свою діяльність. Так, протягом року театри області провели 418 вистав, які відвідали майже 45 тисяч глядачів, в тому числі майже 8 тисяч осіб в сільських населених пунктах. Театри активно зверталися до такої форми роботи як вистави в онлайн режимі.

Незважаючи на обмежену гастрольну діяльність колектив обласного академічного музично-драматичного театру брав участь у двох престижних театральних фестивалях: Міжнародному фестивалі «Operafeststa-tulchyn та Всеукраїнському театральному фестивалі «Вересневі самоцвіти» в м. Кропивницький.

Театри організовували тематичні покази вистав до Дня матері та Міжнародного дня сім'ї, Міжнародного дня Європи, Дня вишиванки в Україні, Дня слов'янської писемності і культури та інших визначних подій.

В 2021 році у змішаному форматі відбувся XII Міжнародний фестиваль театрів ляльок «Подільська лялька» за участі 15 театральних колективів з України, Ізраїлю, Іспанії, Казахстану та Литви. Колектив Вінницького театру ляльок отримав головну нагороду - Гран-прі фестивалю за виставу «Коза-дереза» за твором М. Лисенка [11].

Активно працювала обласна філармонія ім. М.Д. Леонтовича: творчий колектив провів за рік понад 150 концертів, презентував 36 музичних програм, 26 з яких нові [30].

Перед повномасштабним вторгненням кінообслуговування населення у Вінницькій області забезпечували п'ять міських демонстраторів фільмів дві районні дирекції. Їх основна діяльність була спрямована на забезпечення соціальних прав громадян щодо отримання кінопослуг і культурного, патріотичного та естетичного виховання мешканців територіальної громад на кращих зразках вітчизняного та світового кіномистецтва.

В області нараховується понад 45 кіновідеоустановок. Найбільше їх у Вінницькому обласному центрі культури «Щедрик (14), сільських закладах культури Жмеринської (20), Гайсинської (11), Бершанської (8) територіальних громадах.

Кінотеатри області практикували проведення сеансів під відкритим небом. Започатковано було інноваційну форму роботи з організації дозвілля учнів початкових класів «Інтегровані уроки у кінотеатрі».

Варто наголосити, що пріоритетними напрямками роботи кінопрокатних установ області були популяризація українського кіно продукту, підтримка вітчизняних виробників та утвердження принципів духовності і гуманізму в суспільстві.

До пам'ятних та визначних дат в історії України обласним центром культури «Щедрик» 2021 року створено чотирнадцять та три короткометражних фільми. Кіномережа Гайсинської, Бершадської, Шаргородської територіальних, кінотеатром «Родина» в місті Вінниця було проведено безкоштовний показ тематичних документальних фільмів.

Обласний центр культури «Щедрик» традиційно проводив фестиваль-конкурс аматорського кіно «КіноМетр» (через карантинні обмеження, захід проходив в онлайн режимі), для участі в якому представлено 17 творчих робіт з Вінницької, Бершадської, Тульчинської, Могилів-Подільської, Хмельницької, Шаргородської та Гайсинської територіальних громад, ВОЦК «Щедрик» та Служби Безпеки України [29].

Якісне функціонування закладів культури забезпечує професійний кадровий склад. Так, 2021р. діяльність сфери культури забезпечували 6500 працівників, з них 5376 фахівців забезпечувати творчу діяльність. Тривожним сигналом була доволі велика кількість вакансій – 411 налічувалось 2021р., що вдвічі більше за попередній рік. Переважно це вакантні посади в сільських клубних та бібліотечних закладах.

Статистичні відомості вказують на необхідність звернути увагу на забезпечення закладів культури фаховими спеціалістами. Оскільки

спостерігається тенденція до зменшення спеціалістів з фаховою освітою, доволі великий відсоток працівників, які мають середню спеціальну освіту. Негативною була тенденція щодо переведення працівників закладів культури на неповний робочий день, що призводило до відтоку фахівців та погіршення надання культурних послуг мешканцям громад.

Не можна не торкнутися теми матеріально-технічного забезпечення закладів культури напередодні великої війни. Офіційні джерела повідомляють, що 2021 року здійснювали капітальні та поточні ремонти на 282 об'єктах закладів культури області на загальну суму 24 млн. 423,9 тис. грн. [65].

З метою модернізації приміщень та зміцнення матеріально-технічної бази закладів культури територіальні громади активізували грантову діяльність та залучення коштів з інших джерел. Так Барським відділом культури, молодіжної політики, спорту та туризму у звітному році реалізовано проект «СатіпоРодоІсо-Подільський шлях Святого Якова» за підтримки Українського культурного фонду на суму 743,6 тис. грн., Тростянецькою територіальною громадою отримано субвенцію на суму 400,0 тис. грн. для реалізації проекту «Капітальний ремонт підлоги глядацької зали та сцени» Центру культури та дозвілля.

Проводився значний обсяг енергозберігаючих робіт, оновлення зазнало технічне оснащення закладів культури області, кошти виділялися на придбання музичних інструментів, звукопідсилювальної апаратури, аудіовізуальної техніки, сценічних костюмів тощо.

2.2. Ямпіль та Ямпільський край: культурно-історичний аспект

В контексті задекларованої нами теми логічним виглядає зупинити дослідницьку увагу на місті Ямпіль, яке має багату і значиму історію, що заслуговує на увагу і вивчення. Це місто розташоване на правому березі річки Дністер, відіграє важливу роль в історії Поділля і всієї України. Район навколо Ямполя був заселений ще в давні часи. Археологічні розкопки засвідчили про давнє перебування тут людей, що підкреслює значимість міста як історичного поселення. Так, сліди перебування первісної людини поблизу Ямполя збереглися

у вигляді кам'яних точилок, уламків, загострених пластин тощо. Ці предмети матеріальної культури давніх людей знайдені у верхніх шарах ґрунту біля річок Дністер, Мурафа, Рустава. Це є свідченням того, що людські поселення з'явилися на теренах сучасної ямпільщини в період пізнього палеоліту, приблизно 20 тисяч років тому. Поблизу міста неодноразово знаходили залишки характерних трипільських будівель, фрагменти товстостінного ліпного посуду з трипільськими візерунками, розмальованими червоною, чорною та білою фарбою. Це свідчить, що на ямпільщині перебували перші землеробсько-скотарські народи. В період бронзової доби, поблизу міста проживали племена, відомі як представники ямної археологічної культури. Про це свідчать знахідки, зокрема, бронзові сокири, відомі як кельтські.

Кордони Скіфії, а пізніше Сарматії сягали Придністров'я, тому тут залишили по собі кургани. Так, біля с. Пороги в давньому кургані археологами виявлено поховання сарматського царя. Варто сказати, що в області це єдине знайдене поховання сарматського царя. Знайдені предмети пов'язують з царем Інсмеєм, який ймовірно загинув під час боротьби сарматів з римлянами. Тіло царя могли перевозити до міста Клепідава, яке за твердженням давньогрецького вченого Птолемея знаходилося на місці Ямполя. Підтвердженням цього може слугувати знайдена в кургані шийна гривня, що вважалася символом влади. Сам цар похований в дубовому саркофазі, поряд в кургані знаходились численні золоті прикраси, кинджал, меч, мають руків'я із золотих пластин та інкрустовані золотом. Поряд з цим похованням на відстані двох метрів знайдено жіноче поховання знатної сарматки, про що говорять коштовні речі: золоті перстні, підвіски, срібне люстерко, одяг, розшитий золотом і бісером. Зазначимо, що всі ці речі зберігаються у Вінницькому обласному краєзнавчому музеї [13].

На території нинішнього міста знайдено значна кількість фрагментів кераміки черняхівської культури.

За часів Давньої Русі на теренах Ямпільщини, поблизу села Крембівка, існувало давньоруське поселення. Слідів городища безпосередньо в Ямполі не було знайдено. Проте виявлено фрагменти кераміки, наконечники стріл тощо,

що свідчить про проживання слов'ян в місті в часи раннього середньовіччя. Монгольська навала та тривала окупація завдала нищівної шкоди. Від багатьох населених пунктів залишились самі назви в писемних джерелах. Більшість населення було вбито, або потрапили в полон.

Стосовно назви міста, то існує декілька варіантів. Окремі історико-краєзнавці вважають, що назва походить від слів «ям» (поштова станція) і поліс (місто). Слово «ям» походить від татарського «дзям», тобто дорога. Інші вважають, що своєю назвою місто завдячує своєму засновнику і першому власнику Яну Замойському. Давня назва міста - Янушполь, потім містечко називали в Янпіль, далі в наслідок певних фонетичних процесів змінилось на Ямпіль. Закладання замку відбулося 1580 року, ця дата і вважається роком заснування міста [89].

Починаючи з XVI ст. ямпільщина стає одним із важливих торговельних центрів Поділля. Тут був розвинутий деревообробний та каменетесальний промисел, вироби майстрів славилися далеко за межами Поділля.

Побудований польський магнатом Я. Замойським замок перетворив місто на добре укріплену фортецю. Декілька бойових веж і вузькі прорізані бійниці добре захищали і водночас були зручними для ведення вогню по ворогу. Могутність замку посилювала башта над в'їзними воротами з перекидним мостом через глибокий і широкий рік. По зовнішньому периметру замок оточували земляні вали – бурти, разом із деревним частоколом, який був вкопаний в землю і з'єднувався загостреними доверху дубовими палями. Весь комплекс захисних споруд відокремлювався від ворогів штучно створеним рвом, який наповнювався водою з річки Русава. В самому місті і замку викопані глибокі (декілька десятків метрів) криниці з розрахунку на ймовірну тривалу облогу міста.

Наприкінці XVI ст. по всій Україні прокотилася хвиля селянсько-козацьких повстань проти польської шляхти. 1593 р. повсталі на чолі з полковником Лободою взяли в облогу Ямпіль. Попри те, що захопити місто і взяти замок не вдалося, ця подія спонукала широкі верстви населення піднятися

на боротьбу.

Мешканці Ямпіля активно відгукнулися на заклик Б. Хмельницького до національно-визвольної боротьби проти польської влади. З самого початку революційних подій місто стало одним із осередків, де формувалися загони повсталих. Відповідно до Зборівського договору 1649р. місто передано козацькій території, а після адміністративно-територіального поділу на полки і сотні, місто увійшло до складу Брацлавського полку як сотенне прикордонне місто. У середині 1650 року Б. Хмельницький розташувався у замку і перетворив Ямпіль на свою тимчасову резиденцію. В Ямполі Богдан Хмельницький приймав іноземних послів. Звідси він вирушив у похід на молдовські землі, що завершився переможно для козацького війська, і сюди ж повернувся після походу. Тут, у одній з церков гетьман призначив весілля для свого сина Тимоша та молдовської принцеси Розанди.

В лютому 1651 року за наказом коронного гетьмана Калиновського, передовий польський загін на чолі з воєводою С. Лянцкоронським захопили місто, пограбували його та підпалили, а мешканців знищили. За деякими даними загинуло від 6 до 10 тисяч козаків [64]. Після цього Ямпіль занепадає, поступово відроджується як невелике село. Станом на 1775 рік в Ямполі нараховувалось всього 113 хат [50].

Після приєднання Правобережжя до росії у 1795 р. Ямпіль став повітовим містом Брацлавського намісництва, а пізніше Подільської . Місто отримало свій герб. Однак, Ямпіль не мав Магдебурзького права, залишалося у приватній власності своїх володарів, переходило з одних рук до інших. На початку XVIII ст. місто належало Орловським, потім Потоцьким, на початку XIX ст. - М. Добжанським. Деякі власники намагалися повернути місту колишнє комерційне значення, будували невеликі фабрики. Основним же заняттям місцевого населення залишалося землеробство, дрібні промисли, виноградарство. У другій половині XIX ст. з'являються дрібні підприємства, як: водяні млини, друкарня, пивоварня, різні майстерні тощо, але їх кількість була незначною.

На початок XX ст. місто мало такий вигляд: «Заселена територія міста

становила 450 десятин. Тут було 27 незамощених вулиць і 5 майданів. Містечко освітлювалося лише 62 гасовими ліхтарями. Ямпіль вважався одним з найбільш необхідних повітових міст Подільської губернії. Він був схожим на велике село з обшарпаними хатками і нескінченними плотами. Міську лікарню одного часу навіть хотіли закрити, оскільки бракувало коштів на її утримання. З 1869 року в Ямполі було міське двокласне училище, яке 1913 року перетворено у вище початкове чоловіче. Більшість дітей трудящих не мала можливості його відвідувати: плата за навчання складала на рік десять карбованців. Справу не набагато поліпшило й відкриття на початку ХХ ст. двох церковнопарафіяльних шкіл на 99 учнів. У всіх трьох навчальних закладах працювало тільки 9 учителів» [50].

Із Подільських єпархіальних відомостей дізнаємося, що в Ямполі находилась кам'яна Собор Різдва Богородиці, побудований 1787 року коштом поміщика Протопотоцького і старости Гудзовського. 1855 року церкву реставровано, поряд побудовано трьохповерхову дзвіницю [51]. Також в місті був костел Непорочного зачаття Діви Марії (1712р.), церква Святого Миколая (1770р.), чотири синагоги. Жодна з цих споруд не збереглася [21].

Разом з тим, варто наголосити, що далеко за межами ямпільщини відомі її справжні скарби: залишки кам'яної фортеці в селі Буша, де й сьогодні пам'ятають і пишаються героїчними подвигами її захисників і захисниць, а саме козацької войовниці Мар'яни Зивисної, загадковий печерний храм дохристиянської доби, добре всім відомий Гайдамацький Яр, мальовничі дністровські кручі, родючі поля, сади.

Справжню славу Ямпільщині принесли люди - сміливі воїни, захисники рідної землі, невтомні ратаї від діда-прадіда, талановиті митці, справжні майстри художнього слова та народної творчості. Так, ще в давнину Ямпіль був єдиним на Поділлі осередком розвитку каменетесального промислу, що вироби місцевих ремісників (жорна, точила, кам'яні кільця для криниць) вивозилися далеко за межі регіону. Розвинутим тут був і деревообробний промисел, а ямпільський хліб по Дністру потрапляв у країни Чорноморського басейну і далі.

Далеко за межами Поділля прославили свій рідний край такі уродженці Ямпільщини, як просвітитель, філософ і драматург Мануїл Козачинський, письменники Павло і Олександр Нанієви, Орест Корсовецький, Ніна Гнатюк, Анатолій Заєць, науковець і поет Василь Берко, художники Віктор Мідлер, Петро Кравчик, Віктор Наконечний, майстриня художньої вишивки Параска Березовська, педагог, краєзнавець, засновник першого на Поділлі шкільного краєзнавчого музею Олександр Кривицький, державний та громадський діяч доби УНР Олександр Вітковський. Перелік славних імен можна продовжувати і далі. Зупинимося на вільнолюбивих захисниках рідного краю, козаках Ямпільщини. Історія зберігала нам імена козацького полковника Івана Лободи, який 1593 року брав в облогу Ямпільський замок Замойських, сотника Гречки, котрий командував захисниками Бушанської фортеці 1654 р., героїчної козачки Маряни Зависною, які підірвала себе разом з нападниками, козаків зі старшин Марківської сотні та Ямпільської республіки (1919р). Про подвиги останньої стало відомо завдяки «літописцю» та безпосередньому учаснику тих подій Д. Кетросу (Дмитру Косаківському). Тривалий час його праця «Ямпільська республіка та її збройні сили», видана у Лондоні 1958 року, через ідеологічні та політичні перепони тривалий час була не доступна для української громади.

На цьому маловідомому епізоді героїчної історії ямпільського краю варто зупинитися окремо. Вінницький історик К. Завальнюк й ямпільський краєзнавець С. Борсуковський ретельно вивчали національно-визвольний рух на ямпільщині, результатом стало дослідження «Незламні. Ямпільці в обороні державності: 1917-1925рр.» [23], побудоване на невідомих досі архівних документах і матеріалах. Дослідники змогли реконструювати бойовий шлях провідника Ямпільської козацької республіки отамана С. Ільницького. Семен Ільницький народився в селянській родині, закінчив церковнопарафіяльну, потім середню школу. Добровольцем пішов на фронт, петербурзькі події 1917 р. застали його на Румунському фронті у статусі полковника. З розвалом фронту повернувся додому в рідне село Кетроси. Вже весною 1918р. створює з односельців Марківську козацьку сотню. Назва сотні походить від назви місцевої

річки. Цей військовий загін складався з 700-800 озброєних козаків віком 18-19 років. Наприкінці року відбулося перше бойове «хрещення» молодих воїнів – вони розгромили більшовицький загін Федора Криворучка. Під час виборів до органів місцевого самоврядування, що відбулися в Ямполі в січні 1919р. С. Ільницького обрано начальником всіх збройних сил. Сама сотня увійшла до складу нового військового утворення – Окремого Наддністрянського куреня, чисельність якого становила 2-3 тисячі бійців. Курінь мав неабияку боєздатність, складався з гарматного відділу, піхоти і польової жандармерії. Козаки воювали мужньо, відважно і витіснили більшовицькі загони з повіту. На звільненій від більшовиками землях населення дотримувалося законом УНР. З огляду на час, влада періодично змінювалась. У лютому 1919р. більшовикам на декілька днів вдалося увійти до Ямпіля, але козаки їх вибили. Наддніпрянський курінь влився в армію Української Народної республіки, пробивався в район Кам'янця-Подільського, де на той час перебував уряд УНР. У липня, під час контрнаступу козаки знову звільнили ямпільщину. За твердженням дослідників, навіть у 1920р. «республіка» продовжувала існувати. Влада УНР на цій території протрималася найдовше. У лютому 1920 р. Ямполі перебував голова Ради Народних Міністрів уряду УНР І. Мазепа, він звідси тримав зв'язок з іншими керівниками уряду та армії. В Ямполі полковник Олександр Удовиченко відновлював відому третю Залізну армію Української Народної республіки. Саме тут у травня 1920 р. успішно завершився Перший зимовий похід армії. Місцеві воїни брали активну участь у Другому зимовому поході.

Під час окупації більшовиками в Ямполі в лютому 1921 року спалахнуло антибільшовицьке повстання. Повсталим вдалося на нетривалий час звільнити Ямпільський та частину Могилів-Подільського повіту. Окремі дослідники цю подію називають «Другою Ямпільською республікою». Більшовики розпочали кривавий терор: с. Оленівку повністю спалено, учасників повстання розстріляли. Характерно, що навіть після поразки цього повстання, ямпільці не скорилися перед могутнім нещадним ворогом, а продовжували боротьбу в нових умовах. Відомо про діяльність загону повстанців «Чорний ворон», під проводом Миколи

Кушніра. Повстанці увійшли у село Буша 29 квітня 1925 року, захопили комсомольський актив і примусили їх співати «Ще не верла Україна» [95].

Окрім національного військового, варто зупинитися на організації культурного життя краю. Отже, бурхливі події початку ХХ ст. сприяли зміні усталеного віковичного плину життя місцевих жителів. Збільшовичені військові частини, повертаючись з фронту грабували і нищили все на своєму шляху, сіяли жах і ненависть серед місцевого населення. На противагу ним, зукраїнізовані військові підрозділи справляли інше враження своєю організованістю і та національною самосвідомістю. Не буде помилкою стверджувати, що під їх впливом мешканці Ямпільщини почали усвідомлювати себе українцями та зорганізовувати національно-культурне життя. До числа таких організаторів у с. Кетросах відносились студентка «дівочого інституту» в Києві Соня Лічман, гімназистки, сестри Солтицькі, учитель М. Дубровський, брат і сестра Карачковські, брати Савчинські (сини місцевого священника), два брати і сестра Горобці (артисти, що повернулися у село), чотири брати і сестра Кетрос, учитель гімназії Біленький (повернувся в село 1918р.). Ці люди і багато інших організували театральний гурток (часто ставили «Сватання на Гончарівці»), церковний хор влаштовував гарні концерти, часто відбувалися вечори декламації, читали лекції з історії України тощо [23].

Під впливом кетроських просвітян, які проводили свою роботу і в сусідніх селах і загалом по Ямпільщині, в краї поступово організовується і налагоджується національно-культурне життя. Дієву допомогу у цьому надавали брати Балабуни з Писарівки, Гаврило Одайник з Яланця (пізніше став командиром гарматного відділу в Окремому Наддністрянському курені), священник Солтицький з Підлісівки та багато інших чесних щирих українців.

Не можна оминати увагою й заснування 1917 року в Ямполі товариства «Просвіта». Про цю подію Київська газета «Нова Рада», зокрема, повідомляла: «16 квітня у Ямполі заклався гурток під назвою «Товариство Просвіта». Загальні збори «Товариства» були дуже людними. Зібрали більше як 150 карб. грошей. Записалося у члени до 100 душ. Головию «Товариства» обрано вчителя вищої

початкової школи М. Куриленка. В зборах брали участь і селяни. Висловлено бажання, щоб «Товариство» упорядкувало народні читання та вистави. 28 квітня у Ямполі було улаштовано велике народне свято. Була сила народу. При яснім небі, при чудовій погоді картина було надзвичайна. Багато було прапорів з різними надписами. Брала участь і «Просвіта». Було багато промовців, які освічували питання сучасного життя. «Просвіта» запрошувала записуватись у члени і улаштувала тут же збір, який дав голові ради «Просвіти» та двом солдатам повні шапки грошей, усього 210 крб. Народ дуже цікавився справами життя і прохає скоріше улаштувати народні свята, читання та вистави. Було видно, що в Ямполі – «Ще не вмерла Україна». Були на світі музика та співи. «Просвіта» мала свій хор [1].

За радянських часів ямпільщина розвивалася як агропромисловий сектор. Щодо закладів культури, то традиційними були бібліотеки і клуби. Мережа їх доволі потужна: майже кожне село мало свій заклад культури. Їх використовували як інструменти державної ідеологічної роботи, що сприяють вихованню «радянського» громадянина, поширенню знань і політичної пропаганди. Разом з тим, в перші роки радянської влади бібліотеки і клуби активно брали участь в ліквідації неграмотності (так звані лікбези). Традиційно заклади культури займалися освітньою і просвітницькою діяльністю, політичною агітацією і пропагандою, роботою з молоддю, організацією масових культурних заходів тощо.

На сьогодні Ямпіль є адміністративним центром Ямпільської територіальної громади. Площа громади становить 788,8 км². Кількість населення - 37 816 мешканців, з них 10957 осіб – міське населення, 27438 осіб – сільське [98]. Також із офіційного сайту Ямпільської міської ради дізнаємося, що по території ямпільщини проходить державний кордон з Республікою Молдова, його протяжність 86 км. Саме місто має паромне сполучення та човнову переправу з сусідньою державою.

Мережа закладів культури громади становить 56 закладів, зокрема: Ямпільський центр культури та дозвілля (до недавню Ямпільський районний

будинок культури, до 2020р. Ямпіль був районним центром) з 27 сільськими філіями, комунальний заклад «Ямпільська міська публічна бібліотека» з 22 філіями, чотири дитячі музичні школи, Ямпільський міський музей образотворчого мистецтва, Державний історико-культурний заповідник «Буша».

На території громади розташовується 118 пам'яток археології (кургани, поселення черняхівської культури, трипільської культури, поселення епохи бронзи), 53 пам'яток історії. Серед пам'яток архітектури дві Національного значення: Давньослов'янський з Бушинським рельєфом (IXст.) і башта фортеці (XVIIст.) (с. Буша). Із пам'яток місцевого значення одна знаходиться в м. Ямпіль – це Миколаївська церква (XVIII-XIX ст.) і дві в селі Буша – історико-ландшафтний парк і цвинтар з надгробками, обидва датуються XVIII-XIX ст.

Всі комунальні заклади культури підпорядковуються Відділу культури, туризму та релігії що є структурним підрозділом Ямпільської міської ради. Відповідно до Положення «Відділ в межах своїх повноважень забезпечує реалізацію державної політики у сфері культури і мистецтв, бібліотечної, музейної та клубної справи, охорони культурної спадщини...» [69]. В цьому документі зафіксовані основні завдання відділу у галузі культури та охорони культурної спадщини: «Організація та проведення в установленому порядку конференцій, семінарів, нарад, фестивалів, конкурсів, оглядів професійного та аматорського мистецтва, художньої творчості, виставок народних художніх промислів та інші заходів з питань, що належать до компетенції Відділу» [69].

Аналіз статистичних даних засвідчує, що в межах громади функціонує доволі потужна мережа закладів культури, які проводять активну діяльність по наданню різноманітних культурних послуг населенню. Порівняння показників по громаді, району й області дають підстави для твердження, висловленого вище. Варто мати на увазі, що в межах Могилів-Подільського району функціонує ще 7 територіальних громад, загалом в 6 районах Вінницькій області створено 63 територіальних громади. Наведена інформація стосується передвоєного 2021 року.

**Мережа закладів культури клубного типу
(станом на 31.12.2021р.)**

	Мережа		Кількість колективів художньої творчості	З них зі званням «Зразковий»	З них зі званням «Народний»
	Всього	З них Центрів культури і дозвілля			
Ямпільська територіальна громада	28	1	154	1	11
Всього по Могилів-Подільському району	136	4	600	4	41
Всього по Вінницькій області	1033	45	5067	70	344

Мережа бібліотек

	Всього бібліотек	В тому числі на селі	Бібліотечний фонд (тис прим)	Читачів (тис осіб)	Видано літератури (тис прим)
Ямпільська територіальна громада	22	20	364.2	11.1	222.0
Всього по Могилів-Подільському району	109	100	1287.1	46.7	807.9
Всього по Вінницькій області	888	801	10584.0	517.0	9212.8

Мережа музеїв

	Всього музеїв	У тому числі		
		Юридичні особи	Самодіяльні і не юридичні особи	
			Всього	Зі званням «народний»
Ямпільська територіальна	5	2	3	1

громада				
Всього по Могилів-Подільському району	11	3	7	2
Всього по Вінницькій області	106	34	69	27

Чисельний склад працівників галузі культури в громаді становить 136 осіб (загалом в районі в сфері культури працює 508 осіб).

Станом на кінець 2021 року на території ямпільської громади функціонувало 22 бібліотеки. Варто відмітити доволі якісний склад працівників бібліотечних закладів. Так, загальна кількість фахівців бібліотечних закладів становила 24 особи. З них 7 осіб з вищою освітою III-IV рівнів акредитації, 14 осіб здобували вищу освіту, одна особа не мала фахової підготовки.

Ямпільська територіальна громада активно впорядковувала мережу закладів мистецької освіти. Так, 2021р. рішенням Ямпільської міської ради утворено комунальний заклад «Ямпільська мистецька школа», структурними підрозділами якої є Клембівська, Качківська та Дзигівська філії. Контингент здобувачів мистецької освіти становив 548 осіб, а викладацький склад – 45 осіб. Діти мають можливість вчитися грі на фортепіано, народних, духових та ударних, струнних та смичкових інструментах, займатися хореографічним, театральним, фольклорним, художнім мистецтвом, сольним співом тощо.

Отже, Ямпіль та Ямпільський край є значущим регіоном з точки зору історико-культурної спадщини і сучасного значення. Їх розташування на перетині важливих торговельних і культурних шляхів зробило цей край місцем злиття різних культур і традицій. Завдяки своєму багатому минулому, Ямпільщина відрізняється багатим етнічною і культурною різноманітністю, що протягом століть сприяло розвитку унікальних місцевих традицій і звичаїв.

Важливість регіону також обумовлена його історичним минулим, яке відбиває ключові етапи розвитку України. Тут відбувалися важливі події, що впливали на формування політичної й економічної мапи регіону. Ці події

залишили слід в культурній й архітектурній спадщині, що зберіглося і до сьогодні.

Сучасний Ямпіль і його околиці є важливим культурним осередком, де продовжують підтримувати і розвивати традиції минулого, та адаптують їх до реалій сьогодення.

Висновки до розділу II

Аналіз стану закладів культури на Вінниччині перед початком великої війни, що її розпочала агресивна московія проти України дає наступну картину. В регіоні відчувалося зростання інтересу до розвитку культурної сфери. Заклади культури отримували дедалі більше підтримки від місцевих органів влади, а також реалізовували проекти, спрямовані на розвиток культурних ініціатив, що залучали молодь і громаду. Бібліотеки, музеї, центри культури почали впроваджувати сучасні технології, з'явилися онлайн-виставки, віртуальні екскурсії, що дозволило зробити культуру більш доступною для всіх охочих. Значна увага приділялося національно-патріотичним заходам, популяризації української мови, традицій і культури, що допомагало зміцнювати національну свідомість і гордість серед мешканців Вінниччини. Отже, культурна сфера Вінниччини перед війною демонструвала великий потенціал, інноваційність та активне прагнення до розвитку, зберігаючи при цьому національну спадщину.

Загалом місто Ямпіль й Ямпільщина – регіон із глибокою історичною спадщиною та багатою культурою. Територія краю пройшла через етапи приналежності до Давньої Русі, Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Османської імперії, що залишило слід у культурі та архітектурі. Тут зберіглися старовинні архітектурні пам'ятки, які свідчать про культурну розмаїтість. Національна та релігійна багатоманітність регіону, де проживали українці, поляки, євреї інші народи, відображена в місцевих традиціях, святах і фольклорі. Подільські впливи в Ямпільському краї виявляються в народному мистецтві – особливо в вишивці, гончарстві та інших ремеслах.

РОЗДІЛ III. ОСНОВНІ ВЕКТОРИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯМПІЛЬСЬКОГО МІСЬКОГО ЦЕНТРУ КУЛЬТУРИ ТА ДОЗВІЛЛЯ

3.1. Структурно-організаційні засади функціонування Ямпільського міського центру культури та дозвілля

Ямпільський центр культури та дозвілля створено 2021 року, він став правонаступником Ямпільського районного будинку культури Вінницької області. На сьогодні до складу центру належать 28 закладів культури клубного типу.

Функціонування Центру культури та дозвілля здійснюється згідно статуту закладу. Так, в документі визначено основні напрям діяльності центру, а саме: задоволення культурно-дозвільних потреб населення; розвиток усіх жанрів та видів самодіяльної народної творчості, народних художніх промислів, аматорського мистецтва; збереження та збільшення національного культурного надбання; створення та організація роботи клубних формувань (творчих колективів, студій, гуртків, мистецьких аматорських об'єднань, клубів за інтересами відвідувачів; вивчення культурних запитів та розкриття творчих здібностей і обдаровань різних груп населення; підтримка соціально важливих культурних ініціатив; запровадження нових моделей культурного обслуговування громадян.

Відповідно до окреслених напрямів роботи співробітники центру та його філій мають широке коло повноважень щодо організації та проведення фестивалів, конкурсів виставок, майстер-класів, інших форм демонстрації результатів творчої діяльності клубних формувань; здійснюють проведення вистав, концертів та інших театральних-видовищних заходів за участі професійних колективів та окремих виконавців; організують дозвілля для різних вікових груп населення. До кола обов'язків належать організація навчання на курсах, студіях, ігрових кімнатах для дітей та гуртках. Фахівці розробляють

сценарії постановочних робіт та проводять заходи за запитом установ та організацій тощо [90].

Структурно-організаційні засади функціонування Центру полягають, насамперед у створенні ефективної системи управління і координації всіх процесів, пов'язаних з його діяльністю. Основою є чітка структура, де розподіляються ролі й обов'язки між співробітниками для забезпечення якісного надання послуг. В цьому контексті доцільно, на нашу думку, проаналізувати структуру та штатний розпис, а також функціональні обов'язки співробітників Центру.

Керівником Центру є директор, який, згідно закону України «Про культуру» призначений на посаду міським головою на контрактній основі, має вищу освіту, стаж роботи в сфері культури більше ніж три роки, відмінно володіє державною мовою, за своїм фаховим і освітнім рівнем, а також моральними та діловими якостями особа здатна очолювати багатофункціональний заклад [25].

Відповідно до Статуту на директора покладається чимало обов'язків. Перерахуємо лише окремі з них. Директор безпосередньо підпорядковується міському голові, заступнику міського голови за розподілом обов'язків та безпосередньо керівнику Органу управління і несе персональну відповідальність за виконання покладених на заклад завдань; представляє інтереси закладу в органах державної влади й органах місцевого самоврядування, інших організаціях, у відносинах з юридичними особами та громадянами; самостійно вирішує питання діяльності закладу за напрямками роботи згідно статуту; призначає на посади та звільняє з посад закладу відповідно до законодавства; здійснює керівництво закладом, забезпечує добір та розстановку кадрів, створює належні умови для підвищення їх фахового рівня; забезпечує контроль за виконанням програм, планів, позашкільних, загальноосвітніх інших дозвільних заходів, організаційно-методичної та організаційно-масової роботи Центру та клубних формувань; створює необхідні умови для розвитку народної творчості, культурно-дозвільної діяльності відповідно до потреб населення; здійснює заходи щодо укріплення матеріально-технічної бази закладу тощо [90].

Відповідно до штатного розпису станом на 1 січня 2023 року кількість співробітників Центру разом із сільськими філіями становила 63,5 штатних одиниць [93]. Кількість працівників клубного закладу – 18 осіб (15,5 штатних посад) з них 13 здійснювали культурно-освітню діяльність і перебували на посадах: художнього керівника, керівника театру, провідного методиста, організатора культурно-дозвільної діяльності, завідувача сектором культурно-освітньої роботи, завідувача з основних видів діяльності, керівника народного хору, акомпаніатора, художника, режисера-постановника, керівника гуртка. Решта - технічний персонал.

Штатний розпис сільських філій досліджуваного Центру культури і дозвілля дає наступну інформацію. Загальна кількість філій становить 27 закладів клубного типу, на них припадає 48 штатних одиниць. Розподіл посад виглядає наступним чином: штат переважної більшості закладів складається з двох осіб: завідувача філії та прибиральника службового приміщення. В шести закладах ситуація інша. Так, в двох клубах (с. Качківка і с. Петрошівка) рахується 2,5 ставок (завідувач, керівник народного колективу, прибиральник), в трьох закладах – по 3 посади, які розподіляються між завідувачем, двома керівниками колективів і прибиральником. В одній філії (с. Гальжбіївка) рахується 3,5 посади. При цьому керівники народних колективів, аматорського хореографічного колективу, зразкового колективу перебувають на 0,5 ставки. Виняток становить один керівник народного колективу Гальжбіївської філії, що працює на повну ставку. У 8 філіях рахується тільки одна особа – завідувач, з них 6 перебувають на 0,5 ставки (с. Дорошівка, с. Оксанівка, с. Добрянка, с. Іванково, с. Нечуєвка, с. Гонорівка) [93]. Остання позиція викликає питання не тільки до якості надання культурних послуг такими закладами, а й просто здатністю одної особи, тим більше на неповну ставку організувати і проводити заходи, утримувати приміщення в належному стані тощо. Відповідно до звітів та планів робота в таких філіях проходить доволі активно. Так, з плану роботи Нечуївської філії видно, що протягом 2023 року заклад організував чи приймав участь у проведенні дев'ятнадцяти різних культурно-мистецьких заходах [68].

Аналогічна ситуація простежується в документації Іванківської філії Центру. Клуб анонсував участь і проведення 20 заходів культурно-мистецького характеру протягом того ж 2023 року [67]. З огляду на наведені данні, небезпідставною виглядає пропозиція щодо перегляду й уточнення штатного розпису і звернення до відповідних структур щодо доцільності збільшення штатних одиниць на окремі філії Центру.

Ефективність роботи співробітників багато в чому залежить від чіткості окреслених їхніх обов'язків. В цьому сенсі важливими є посадові інструкції – офіційний документ, який визначає обов'язки, права і відповідальність співробітника на конкретній посаді. Вони є важливим інструментом для організації праці і взаємодії в колективі. В інструкції визначають обов'язки: чітко вказують, які завдання співробітник має виконати в рамках своєї посади. Це дозволяє уникнути непорозумінь і дублювання обов'язків. Ці документи дозволяють керівництву об'єктивно оцінити якість роботи співробітника, співставляти його діяльність з прописаними і затвердженими обов'язками. Разом з тим, інструкції допомагають працівникові краще зрозуміти свої обов'язки і мету, що може сприяти професійному розвитку. Таким чином, посадові інструкції забезпечують структурованість і прозорість робочого процесу, що сприяє покращенню ефективності і зниженню ризиків.

Ознайомимося із функціональними обов'язками окремих посадовців центру. Так, в посадовій інструкції завідуючого сектором культурно-освітньої роботи Центру визначені кваліфікаційні вимоги, а саме, особа може займати цю посаду при наявності повної або базової вищої освіти відповідного напрямку підготовки та підвищувати свою кваліфікацію, має мати стаж роботи за професією методиста в залежності від освіти не менше одного року. Важливим, як на нашу думку, є наступні конкретні обов'язки: надавати методичну та практичну допомогу філіям, місту; організовувати і проводити семінари-практикуми, творчі лабораторії з керівниками філій; проводити виїзди (згідно графіку) в філії для надання методичної допомоги керівникам та аматорським колективам; організовувати роботу з укомплектування, зберігання, обліку та

використання архівних методичних матеріалів. Важливим є й рекламування та інформування про діяльність закладу в медіа, інтернет-просторі [71].

Штатним розписом закладу передбачена посада організатора культурно-дозвілдової діяльності, що з огляду на структуру і масштаб діяльності виглядає виправданим. Відповідно до посадової інструкції завданням та обов'язками організатора культурно-дозвілдової діяльності є: проводити масові ігри, забезпечувати ігрове спілкування; організовувати вистави, проводити вечори розваг та інші форми організації дозвілля населення; брати участь у розробленні та складанні сценаріїв, тематичних програм, ігрових форм колективного дозвілля, художньому оформленні та музичному супроводі заходів тощо. Разом з перерахованими видами роботи, що належать до компетенції організатора заходів, є й ті, що повністю дублюють функції завідуючого секції, як то: організація роботи з укомплектування, зберігання, обліку архівних методичних матеріалів, проведення виїздів в філії з метою надання методичної та практичної допомоги керівникам та аматорським колективам і надавати методичну та практичну допомогу філіям [73]. З точки зору дослідниці таке дублювання функцій двома посадовими особами не є доречним, може викликати непорозуміння, недбале виконання своїх обов'язків, що вплине на якість роботи закладу.

Повноваження художнього керівника центру стосуються: організації і планування роботи колективів народної творчості; координації роботи творчих підрозділів щодо проведення художніх заходів; здійснення керівництва розробкою та постановкою сценаріїв проведення великих масових художніх заходів на кшталт театралізованих видовищ і свят, народних гулянь, жанрових свят тощо; організації вивчення та обміну досвідом роботи колективів народної творчості, їх огляди, фестивалі, виступи в районі, місті; проведення семінарів з керівниками гуртків; вживати заходів щодо удосконалення творчої майстерності виконавців; добору спеціалістів для гурткової роботи та складання графіків їх роботи та репертуару для колективів народної творчості тощо. На нашу думку, декілька пунктів цієї інструкції потребують більшої конкретизації [75].

Не можна оминати увагою і посаду керівника аматорського народного хорового колективу, оскільки вона відіграє важливу роль в розвитку і підтримці культурної спадщини, особливо в контексті народних традицій і музики. Виходячи з важливості посади керівника аматорського хору виписані в посадові інструкції, зокрема: постійно підвищувати свій творчий рівень, удосконалювати професійні навички роботи з колективом, використовувати передовий досвід в організації проведення занять в колективі; вести постійну учбово-творчу та виховну роботу, сприяти осолодінню високою виконавською майстерністю; спільно з художньою радою, складати репертуарні плани, включаючи кращі твори українського та зарубіжного мистецтва; вести роботу по залученню до колективу нових учасників; розвивати в учасників колективу почуття гордості та поваги за свій колектив тощо [72].

Як і попередні названі посади, важливою є посада провідного методиста центру, до кола обов'язків якої належить: здійснення аналізу стану обслуговування регіону, розробка пропозицій щодо його удосконалення; участь у науково-дослідній роботі, розробка та реалізація поточних та перспективних планів, нормативної та інших документації, що регламентує діяльність філій; приймає участь у підготовці та реалізації сценаріїв; надає методичну та практичну допомогу філіям, місту; проводить семінари-практикуми з керівниками філій тощо [74].

Наведені приклади посадових інструкцій свідчать, що вони виписані ретельно із знанням специфіки роботи посадових осіб. Разом з тим, варто зазначити, що в усіх посадових інструкціях є 3-4 пункти, які повністю дублюються, як, наприклад: інформувати роботу художніх колективів, закладу культури в медіа, в інтернет-просторі. Беззаперечно важливим є маркетинг із взаємодією з громадою. Успіх роботи закладу залежить насамперед від його популярності і впізнаності серед населення. Це досягається за допомогою реклами, соціального медіа-просування, роботи з громадськими організаціями і співробітництва з місцевою владою. Центр повинен бути в постійному контакті з громадою для отримання зворотного зв'язку й адаптації своїх послуг під

потреби аудиторії. На нашу думку, доцільно було б визначити одну особу відповідальну за цю надважливу ділянку роботи: інформувати широку громадськість про діяльність закладу.

Отже, склад співробітників Центру культури та дозвілля відіграє неабияку роль в його успішному функціонуванні, тому, що кожний працівник робить свій внесок у виконання завдань, що пов'язані з організацією культурної і дозвілдової діяльності. Керівництво закладу забезпечує стратегічне управління, координує роботу підрозділів та філій і взаємодію з органами влади. Без ефективного керівництва неможливо встановити чіткі цілі, правильно розподілити ресурси і розробити довгострокові плани розвитку. Робота організаторів заходів необхідна для створення цікавих і різноманітних програм, які приваблюють аудиторію і задовольняють культурні потреби громади. Вони планують заходи, координують їх проведення і спостерігають за якістю культурних послуг. Без цих фахівців центр не може організовувати якісні і регулярні заходи. Розробка і впровадження нових культурно-мистецьких програм вимагає професійного підходу. Методист забезпечує центр якісними навчальними матеріалами і програмами, що підвищує рівень культурного розвитку відвідувачів. Керівники гуртків допомагають розвивати творчі здібності, пропонують участь в різних групах і секціях. Їхній професіоналізм центр має можливість надавати широкий спектр програм для різних вікових груп. Це робить центр місцем тяжіння для всіх категорій населення. Ефективна взаємодія всіх фахівців дозволяє закладу досягати своєї мети і забезпечувати належний рівень обслуговування відвідувачів.

На організаційно-структурні засади функціонування Ямпільського Центру впливає як рівень освіти, так і віковий ценз його співробітників. В цьому контексті доцільно проаналізувати данні, наведені в Таблиці 1 [45].

Таблиця 1. Персонал Ямпільського центру культури та дозвілля, станом на 2023 р.

	Усього	З них штатні працівники:		Зовнішні сумісники
		повний робочий день	неповний робочий день	
Кількість працівників	18	13	5	4

клубного закладу				
З них: здійснюють культурно-освітню діяльність	13	8	5	4
Жінки	8	4	4	4
Особи у віці 15-35 років	2	1	1	1
Мають освіти відповідного спрямування	11			
З них: мають вищу освіти другого рівня	4			

Із таблиці видно, що працівники Центру мають доволі високий освітній рівень. Так, 13 осіб, які займаються безпосередньо культурно-освітньою діяльністю 11 мають освіту відповідного спрямування, з них 4 – вищу освіту другого (магістерського) рівня. За віковим цензом в центрі переважають працівники середнього і передпенсійного віку. В штаті працює лише дві особи у віці до 35 років.

Освітній ценз працівників, у сільських філіях (не рахуючи технічних працівників) із 35 осіб 7 - з вищою освітою, 23 – середньою спеціальною, 5 осіб – шкільну освіту. Враховуючи те, що спеціальна фахова освіта дає ґрунтовні знання і навички з менеджменту культурної сфери і безпосередньо впливає на якість роботи закладу, доцільно було б залучати на посади завідувачів філій компетентних осіб, які б мали хоча б освітній ступінь бакалавра.

За віком розподіл працюючих у сільських філіях виглядає так: до 30 років - 7 осіб; до 40 років – 7 осіб; до 60 років – 13 осіб, після 60 років - 12 осіб. Середній вік технічного персоналу коливається в межах від 50 до 70 років[31]. Отже, спостерігається певна рівновага між молодими і досвідченими працівниками закладу.

Важливо зазначити, що співробітники різного віку вносять різноманітні погляди і методи роботи. Молоді фахівці пропонують сучасні ідеї і технології, в той час як старші співробітники володіють цінним досвідом і глибокими знаннями, що допомагає підтримувати баланс між інноваціями і традиціями.

Рівень освіти співробітників прямо впливає на їх здатність виконувати професійні обов'язки. Висококваліфіковані спеціалісти здатні впроваджувати більш ефективні організаційні структури і покращувати процес управління, що робить роботу центру більш продуктивною і стійкою. Молоді співробітники, що мають актуальну освіту, швидше адаптуються до нових умов і технологій, що сприяє модернізації роботи центру. Досвідчені співробітники, в свою чергу, дають стабільність і стратегічне бачення, що допомагає утримувати організаційні процеси в межах довготермінової стратегії. З віком й освітою зростає управлінський потенціал співробітників. Особи з освітою в галузі менеджменту і культури, незалежно від віку, здатні організовувати команду, приймати відповідальні рішення і впроваджувати ефективні організаційні зміни. Співробітники різних вікових категорій краще розуміють потреби і переваги різних груп населення. Це сприяє більш глибокому й інклюзивному підходу до розробки і реалізації культурних програм. Отже, вік й освіта створюють основу для збалансованого і стійкого функціонування центру, впливає на ефективність його організаційної структури і здатність адаптуватись до нових умов.

Фінансування і матеріально-технічне забезпечення є важливими складовими структурно-організаційної основи центру культури і дозвілля. Ці елементи безпосередньо впливають на успішне функціонування закладу і його здатність виконувати поставлені завдання. Бюджет центру визначає можливість для реалізації культурних програм, придбання обладнання, розвитку інфраструктури. Фінансова стабільність дозволяє планувати довгострокові проєкти й оперативно реагувати на зміни в культурному середовищі. Без адекватного фінансування чимало культурних ініціатив можуть бути не реалізованими, що обмежує діяльність закладу. Матеріально-технічне забезпечення містить в собі обладнання, будівлі, інфраструктуру й інші ресурси, необхідні для роботи закладу. Достатнє матеріально-технічне забезпечення дозволяє надавати високу якість заходам, що проводяться, комфорт для відвідувачів і співробітників, а також підтримувати сучасний рівень послуг, що надається.

Ці дві складові є невід’ємними частинами організаційно-структурної основи, тому що вони створюють умови для ефективного управління, планування і реалізації діяльності центру культури і дозвілля. Без достатнього фінансування і матеріально-технічної бази заклад не в змозі повноцінно виконувати свої функції і досягати мети.

Згідно Статуту джерелами фінансування Центру є: кошти місцевого бюджету; кошти, отримані від надання платних послуг (згідно переліку, що затверджується Кабінетом Міністрів України); пасивні доходи; кошти, які можуть надходити у вигляді безповоротної фінансової допомоги чи добровільних пожертвувань; кошти за оренду майна; кошти від реалізації майна в порядку, встановленому власником майна. Зазначається, що кошти, які надходять з додаткових джерел фінансування, не підлягають обмеженню, їх не можна вилучати на кінець бюджетного року, вони не враховуються при визначенні обсягів бюджетного фінансування на наступний рік і вони використовуються виключно на здійснення діяльності закладу, а саме: поповнення фондів центру, технічних засобів, оплати праці працівникам тощо [90]. Із звіту Центру маємо інформацію щодо джерел та розміру фінансових надходжень і витрат коштів Центру.

Таблиця 2. Надходження та витрати коштів Ямпільського міського центру культури та дозвілля за 2023 р. [45].

	Сума, тис. грн.
Надходження	3992.2
У тому числі: бюджетні асигнування	3351.70
Орендна плата	515.90
Плата за послуги	-
Благодійні внески, гранти та дарунки	-
Інші надходження	124.60
Витрати:	3911
У тому числі:	427.20
Капітальні витрати	

Оплата праці та нарахування на заробітну плату	2141.80
Плата за комунальні послуги та енергоносії	355.20
Інші поточні витрати	986.80

Із таблиці видно, що основним джерелом фінансування закладу є надходження із місцевого бюджету. Із додаткових джерел кошти надходили від орендної плати і інші надходження (без розшифрування). Якщо звернемося до переліку платних послуг (затвердженого Кабінетом Міністрів України 2020 року) [76], які можуть надаватися закладам культури то, на нашу думку, поле діяльності центру може і повинно бути суттєво розширено, доцільно запропонувати членам громади нові і не використані можливості закладу.

Майно Закладу (необоротні та оборотні активи, основні засоби та грошові кошти, інші цінності) є комунальною власністю Ямпільської міської територіальної громади в особі Ямпільської міської ради. Заклад користується та розпоряджається майном відповідно до законодавства [90].

Ямпільський міський центр культури та дозвілля функціонує окремим приміщенням і налічує 19 об'єктів дозвілля загальною площею 1647 м². У тому числі: кіноконцертні (глядацькі) зали – 2; танцювальні зали -1; спортивні об'єкти -1; ігротеки -1; інші -14 [2]. Щодо обладнання, то центр має: кіноустановок, відеопроєкторів – 2; телевізорів – 2; звукового обладнання – 5; світлотехнічного обладнання – 1; відеокамер та фотоапаратів -1; копіювально-розмножувальну техніку – 1; комплектів музичних інструментів – 1; комп'ютерів, ноутбуків з доступом до Інтернет -6; місць для відвідувачів – 1000 [45].

Варто зазначити, що попри надзвичайно важкі умови, спричинені війною, місцева влада знаходить можливість, принаймні, для підтримки матеріально-технічного стану Закладу, що видно із наступної таблиці:

Таблиця 4. Матеріально-технічний стан закладу

Придбано в 2023р.	Сума	Місцевий бюджет	Інші кошти
Звукопідсилююча	708 510 грн.	708 510 грн.	-

апаратура			
Ноутбук	62 499 грн.	62 499 грн.	-
Проектор	62 124 грн.	62 124 грн.	-
Комплект музичних інструментів	16 110грн.	16 110грн.	-
Відремонтовано в 2023р. (перелік робіт):			
Поточний ремонт кімнат гурткової роботи, ремонт покрівлі, ремонт туалетних кімнат	541 063грн. 44 коп.	541 063грн. 44 коп.	-

Протягом поточного 2024 року були виділені суттєві суми на ремонтні роботи, придбання необхідного обладнання. Так, 800 тис. гривень витрачено на ремонт фойє, опалення малої глядацької зали, кімнати для гуртків, ремонт бамбосховища Центру культури та дозвілля. Окрім цього, майже всі 27 сільських філій отримали кошти на ремонтні роботи своїх приміщень. Гроші переважно використовувались на ремонт дахів, заміну вікон, ремонт кімнат для занять гуртків, придбання мікрофонів, колонок тощо. Так, 400 тис. грн. використано на ремонт даху, кімнат, придбання колонок, мікрофону Дзигівським будинком культури. На ремонт даху та глядацької зали витрачено 200 тис. гривень. Добрянєцькою філією [47]. На балансі Центру знаходиться кінотеатр «Ювілейний», надходження від якого щомісяця становлять 40 тис. гривень. До ремонту приміщення долучилися місцеві підприємства: тільки на перекриття даху витрачено 1 млн. 490 тис. грн.

Попри це, варто зауважити, що тривалий час заклади культури залишалися в занедбаному стані, фінансувалися за залишковим принципом, і цей залишок був настільки мізерним, що багато приміщень опинилося в катастрофічному стані і потребують капітального ремонт. Прикладом може бути табір «Світанок» в с. Петрошівка чи приміщення Нечуївського будинку культури, яке потребує капітального ремонту і відповідно капітальних вкладень.

3.2. Основні вектори соціокультурної діяльності Ямпільського центру культури та дозвілля в умовах правового режиму воєнного стану

Соціокультурна діяльність центрів культури і дозвілля в умовах правового режиму воєнного стану набуває критичного значення для забезпечення стійкості суспільства, збереження морального духу і підтримки постраждалих. Такі центри стають не тільки місцями культурного дозвілля, а й важливими соціальними хабами, де відбувається координація гуманітарних та психологічних ініціатив, спрямованих на подолання, чи пом'якшення наслідків стресів, викликаних реаліями війни. В цьому контексті, на нашу думку, важливим є вивчення діяльності Ямпільського міського центру культури та дозвілля. Підрозділ підготовлено на основі аналізу джерел: аналітичних довідок Центру, планово-звітної документації Центру, сільських філій, інформації, викладеної на сторінках закладу в соцмережах.

Згідно документації, при Ямпільському міському центрі 2023 році працювало 12 аматорських клубних формувань, з них 4 дитячих, 2 молодіжних, два мають звання «народний».

В центрі функціонувало 4 вокально-хорових колективи, а саме: народний аматорський хоровий колектив, жіночий вокальний ансамбль «Дивоцвіт», чоловічий вокальний ансамбль, вокальний ансамбль «Золотий вік», кількість учасників становило 60 осіб. В стінах закладу працювало два театральних колективи: народний театр естради «Каламбур» і гурток художнього читання, в яких перебувало 28 учасників. Також в центрі функціонувало: хореографічний колектив, гурток рукоділля «Забавне дитинство», клуб змішаних єдиноборств «Цербер», любительське об'єднання «Господарочка», любительське об'єднання любителів настільних видів спорту і любительське об'єднання «Веселі математики».

В сільських філіях працювали наступні колективи: народний ансамбль української пісні «Берегиня» с. Безводне; народний аматорський ансамбль української народної пісні «Дзигівчанка», дитячий хореографічний ансамбль

українського народного танцю «Наддністрянські віночки» с. Дзигівка, зразкова студія образотворчого мистецтва с. Клембівка. Варто зазначити, що протягом 2023р. перераховані колективи, що працюють при філіях пройшли успішно атестацію і підтвердили свої звання. Окрім них, при філіях функціонують в с. Гальжбіївка вокально-інструментальний ансамбль «Джерела», і колектив весільних музикантів «Подоляни», в с. Добрянка ансамбль народної пісні «Добряночка», с. Гонорівка колектив аматорської народної пісні «Калинонька». Загальна кількість учасників колективів становила 161 особа.

Попри надскладні реалії сьогодення, викликані війною, центр приділяє увагу збільшенню творчих колективів в складі клубних закладів. Так, 2024р. при Тростянецькій філії створено гурт «Мрія», в Цекинівській філії народний аматорський колектив «Весела музика». При центрі розпочав діяльність ансамбль народних інструментів «Тірас», а також ансамбль народних інструментів Дзигівської філії та Ямпільської мистецької школи [46].

Деякі колективи мають тривалий творчий шлях й історію успіху. Так, добру славу заслужив народний аматорський колектив Ямпільського міського центру, який з успіхом виступав на сценах Києва, Вінниці, інших містах. 2023р. колектив пройшов атестацію і підтвердив звання народного. 2024р. брав участь в Міжнародному фестивалі, посів почесне третє місце. Колективом керує Віктор Рудукан. Окрасою всіх масових заходів завжди були виступи ансамблю «Тірас». На деякий час діяльність колективу була призупинена. На сьогодні, силами керівника В. Рудукуна колектив відновлює свою діяльність, бере активну участь у місцевих заходах.

У Дзигівській філії майже 30 років діє народний аматорський ансамбль народної пісні «Дзигівчанка». 2000 році колектив здобув почесне звання народного аматорського. В його репертуарі – народні пісні і пісні сучасних українських композиторів. Ансамбль народної пісні регулярно брав участь у культурно-мистецьких заходах регіону та області.

Понад 20 років існує і радує глядачів театр народної естради закладу «Каламбур», керівником якого є Валентина Лесько. У 2005 році «Каламбур»

виборів перше місце в обласному конкурсі сатири та гумору імені Степана Руданського (м. Калинівка), в 2006 році – став переможцем обласного фестивалю «Пісенний ярмарок» (м. Вінниця). Особливою популярністю серед глядачів користується гумористичний дует цього театру «Кумасеньки» - талановиті Валентина Лесько та Світлана Кажухар [12].

В Клембівці діє зразкова аматорська студія образотворчого мистецтва, керівником якої є член Національної спілки майстрів народного мистецтва України Віктор Крижанівський. Він постійно презентує свої твори на всеукраїнських та обласних виставках образотворчого мистецтва і передає свої знання дітям, яких зумів зацікавити і організувати в художню студію, що стала діяти з 2000 року при Клембівській дитячій музичній школі. Завдяки педагогічним здібностям В. Крижанівського, його учні досягають значних успіхів в образотворчому мистецтві. Нині учні студії займаються не лише живописом, а й декоративним розписом, різьбленням, витинанкою, іншими видами народного мистецтва.

До роботи закладу активно долучалися художники та майстри народного мистецтва громади. Станом на 2023р. їх налічувалося 28 осіб. Це - майстрині з лозоплетіння, вишивки, плетіння гачком, миловаріння, ткацтва, писанкарства, художники аматори, фотографи, художники. Гордістю Ямпільської громади є Савчинська М.В., вишивальниця, заслужений майстер народної творчості України, володіє досконало усіма техніками вишивання, використовує у своїх творах традиції автентичної орнаментної культури подільської вишивки, Слубський В.Т., гончар, член Національної спілки майстрів народного мистецтва України, учасник обласних і республіканських виставок, займається відродженням трипільської кераміки; Поплінська Т.О., вишивальниця, член Національної спілки художників України тощо.

Доволі продуктивно працював методичний відділ закладу, діяльність якого спрямована на організацію методичної та практичної допомоги сільським філіям. З цією метою розробляють сценарії культурно-мистецьких заходів, проводять

семінари-практикуми, форуми, на яких розглядають питання удосконалення діяльності клубних закладів.

Згідно звітній документації у 2023 році Ямпільським центром культури та дозвілля було проведено 221 культурно-масовий захід, на яких кількість присутніх становила 55204 особи, з них – 18400 дітей, осіб з інвалідністю – 416; пенсіонерів – 13599, жінок – 22081. За зазначений рік закладом проведено 5 виставок творів мистецтв. Заходи відвідали 10890 осіб, з них 3630 дітей, 64 осіб з інвалідністю, пенсіонерів – 2522, жінок – 4356. Окрім цього, силами Ямпільського центру культури та дозвілля організовано і проведено 25 вистав та концертів аматорських колективів. Кількість присутніх становила 18275 осіб, з них діти – 6091; осіб з інвалідністю – 120, пенсіонерів – 4568, жінок 7310. Вистави та концерти професійних колективів – 39, присутніх – 5260, з них: діти – 1753, осіб з інвалідністю – 54, пенсіонери – 1315, жінки – 2104. Крім цього 152 інших культурно-освітніх та розважальних заходи, які відвідали 20779 осіб, з них: діти – 6926, особи з інвалідністю – 178, пенсіонери – 5194, жінки – 8311 [45].

Таблиця 5. Культурно-масові заходи ЯМЦКД 2023р.

	Кількість заходів, од	Кількість відвідув., осіб	З них			
			діти	особи з інвалід.	пенсіонери	жінки
Усього	221	55204	18400	416	13599	22081
У тому числі: виставки творів мистецтв	5	10890	3630	64	2522	4356
Вистави та концерти аматорських колективів	25	18275	6091	120	4568	7310
Вистави та концерти професійних колективів	39	5260	1753	54	1315	2104
Інші культурно-освітні та розважальні заходи	152	20779	6926	178	5194	8311

Із наведеної таблиці видно логічну пропорційність між кількістю відвідувачів і кількості пропонованих заходів. Разом з тим, переважна більшість

(31999 осіб) гостей івентів складають діти і пенсіонери. З огляду на воєнний стан така ситуація є зрозумілою, як і те, що більшість відвідувачів становлять особи жіночої статі.

Традиційними були заходи, присвячені головним Державним святкам: Дню Незалежності України, Конституції України, Державного прапора України. В Ямполі та в сільських філіях проводили благодійні концерти, мітинги, тематичні бесіди, інші заходи, які мали красномовні назви: «За Україною в серці», «За Прапор свій – життя віддам», «Основний Закон України», «Україно моя Незалежна» тощо.

Низка заходів проходили на честь Збройних сил України. Цей день став особливо важливим в контексті російсько-української війни й члени ямпільської громади активно висловлюють підтримку своїм захисникам. Загалом це свято встановлено 1993 року з метою відзначення внеску української армії в захист та безпеку держави, а також підвищити престиж військової служби серед громадян. Дата обрана на честь ухвалення 6 грудня 1991 року Закону України «Про Збройні сили України», який закріпив створення національних збройних сил після проголошення незалежності країни. Цей день клубні заклади організовували урочистості, що включали: урочисті збори та концерти на честь військових; хвилини мовчання на знак пам'яті про тих, хто загинув у боях за незалежність і територіальну цілісність України.

Одним із найбільш значущих свят в Україні є День захисників і захисниць України, який відзначають щорічно 14 жовтня. Цей день присвячений вшануванню всіх, хто захищає незалежність, територіальну цілісність і безпеку держави, як військових, так і цивільних добровольців. У 2021 році свято було перейменовано з «Дня захисника України» на «День захисників і захисниць України», що підкреслило рівність та важливість участі жінок у захисті держави. Свято обране не випадково: 14 жовтня збігалося з днем святкування Покрови Пресвятої Богородиці, яка здавна вважалася покровителькою українського козацтва, а згодом і сучасного війська. Цей день також був офіційним святом Української повстанської армії (УПА), створеної у 1942 році для боротьби за

незалежність України. В 2023 року свято перенесено на 1 жовтня відповідно до нового церковного календаря. Отже, свято має глибокий історичний зміст та символізує зв'язок поколінь, які боролися за свободу країни. Цей день є важливим для єднання нації та підтримки воїнів, особливо в умовах московсько-української війни. До основних заходів, що ініціювали клубні закладами культури на честь свята, були: патріотичні концерти з виступами місцевих музикантів, хорів, аматорських колективів, які виконували пісні національного змісту, народні та військові мелодії; тематичні програми, в яких мова йшла про історію боротьби за незалежність та сьогоденні подвиги захисників; організували виставки малюнків, створених дітьми для воїнів; проведення зустрічей з ветеранами, добровольцями і діючими воїнами, які знаходилися на ротації чи лікуванні.

Для багатьох українців, і ямпільська громада не є виключенням, День Соборності стає важливим моментом для роздуму про свою національну ідентичність та обов'язки перед державою. Це свято підсилює відчуття приналежності до єдиного народу, надихає на збереження традицій, національних цінностей як культурної спадщини, а також підвищує обізнаність про історичні події та особистості, які боролися за українську незалежність. День Соборності України відзначається щороку 22 січня на честь підписання Акту Злуки у 1919 році – об'єднання Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки в єдину державу. Історія святкування почалася ще в 1939 році в Карпатській Україні, але ж, звісно, найбільшого поширення День Соборності набув після відновлення незалежності в 1991 році.

Ямпільський центр культури та дозвілля, всі його філії долучалися до організації певних заходів на честь цього визначного дня. Це і символічні ланцюги єдності, коли під час урочистостей, присутні тримаються за руки, символізуючи єдність держави; концерти, виставки, лекції, кінопокази українських фільмів, які знайомлять аудиторію з історичними подіями та видатними діячами подій майже столітньої давнини. Так, концентр під назвою «Соборна Україна» - тематична бесіда для молоді, проходила в Придністрянській

школі [48], «В єдності сила» - мітинг влаштований в селі Гальжбіївка [37], в Оксанівській філії проходила зустріч і бесіда з учасниками майстер-класу «Схід і Захід разом» [41], «Моя Соборна Україна, знов зустрічає новий день» - година єднання в Добрянській філії Центру [39] тощо.

Під час великої війни неабияке значення мають події недалекого героїчного минулого, а сама Революція Гідності – масовий протестний рух, який тривав з листопада 2013 до лютого 2014 року. Відзначення Революції Гідності є надважливим для суспільства в цілому, і кожної громади, адже воно не тільки вшановує пам'ять героїв та події, але й закріплює цінності, які об'єднують українців у прагненні до свободи, демократії та єдності. Заходи, які проводить Ямпільський центр культури та дозвілля на честь цієї події, виконує важливу роль у вихованні національної свідомості, формуванні громадянської позиції та підтримці морального духу в умовах сьогодення. Співробітники центру та філій організували наступні заходи: вечори-спомини «Світ змінився», під час якого відбулася пам'ятна зустріч із запалюванням свічок, хвилини мовчання, покладання квітів, виступами учасників Революції Гідності [39]. Тематичну програму, під назвою «Вогонь скорботи в серці на віки» й мітинг-реквієм «На колінах стою перед вами, сповідаю жалобу сумну» провели працівники Довжоцької філії закладу [40]. Деякі філії організували перегляд документальних і художніх фільмів, що розкривали події Євромайдану, а також проводили круглі столи та відкриті дискусії, а також фотовиставки, що відображали події Революції Гідності [42, 36, 43].

В умовах сьогоденної війни відзначення Дня пам'яті та примирення набуває особливої ваги, оскільки це не лише вшанування минулих жертв, а й можливість осмислення нинішньої боротьби за вільне майбутнє. Цей день є важливим й у контексті протидії спробам спотворення історії, що є частиною інформаційної агресії. Знання історичних подій та їх осмислення дозволяють українцям краще розуміти витoki нинішньої війни та боротися з пропагандою. День пам'яті та примирення в Україні, як і в цивілізованому світі відзначають стримано, спокійно, в роздумах і молитвах. В цей день клубні заклади не

проводять гучних заходів, веселих концертів чи інших дійств розважального характеру. Формами відзначення цього світлого але сумного Дня в Ямпільському центрі є влаштування хвилини мовчання та покладання квітів до пам'ятників загиблих під час Другої світової війни; меморіальні виставки фотографій загиблих героїв громади; просвітницькі заходи, як то тематичні лекції чи кінопоказ документальних фільмів, присвячених історичним подіям. Для дітей та підлітків проводять творчі майстер-класи, під час яких їх навчають створювати символічна вироби, як червоний мак, що символізує пам'ять про загиблих. Захід супроводжувався розповідями про історію символів і значення Дня пам'яті [45].

В планах роботи Центру й філій обов'язковими були заходи, присвячені трагічним подіям, які довелося пережити українському народу, як штучний Голодомор, влаштований московською владою у 1932-1933рр., Чорнобильська трагедія 1986р., шанування пам'яті воїнів-афганців тощо. Як правило, міський центр з нагоди таких подій організовував виставки документальних матеріалів, лекції, круглі столи, зустрічі з істориками, очевидцями подій. Крім того, відбувалися меморіальні заходи, зокрема запалення свічок, покладання квітів та хвилини мовчання в пам'ять загиблих.

Певна увага приділяється відзначенню професійних свят, як безпосередньо співробітниками Центру, так і філіями. Різні заходи були влаштовані до Дня медичного працівника, Дня працівників освіти, Дня працівників культури та майстрів народної творчості, Дня місцевого самоврядування, Дня комунальника, Дня працівників соціальної сфери, Дня працівників сільського господарства [32, 35]. Проведення таких заходів має велике значення для розвитку громади та збереження культурної ідентичності, дозволяє підвищити обізнаність про різні професії, відзначити досягнення людей, які працюють в цих сферах.

Певна кількість творчо-мистецьких заходів, спрямованих на збереження родинно-сімейні традиції, що проводяться в межах ямпільської громади. Вечори, концерти, зустрічі проходять до Дня родини (фотовиставка «Родина від батька і до сина» [41], Дня матері (концертна програма «Дорога до матері», тематичний

концерт «Майбутнє в руках матері» [48], свято для багатодітних сімей «Шануй батька і неньку» тощо [45]. Тематичні заходи проводять на честь людей похилого віку, влаштовують концерти, привітання, невеликі подарунку-подяки [48].

Відбувається організація заходів, присвячених Т. Шевченку, Лесі Українки іншим видатним вітчизняним письменникам, це має значення для культурно-освітнього розвитку громади та поширення української культурної спадщини. Відвідувачі більше дізнаються про життя та творчість особистостей, таке поглиблення знань про культурних діячів сприяє усвідомленню своїх коренів та значення українських національних цінностей. Ідея, які закладені у творчість Шевченка, Л. Українки актуальні й сьогодні, особливо в умовах викликів для української державності. Їхня творчість мотивує молодь і дорослих до свідомої громадянської позиції. Центр культури та дозвілля пропонує програми, що включають різні форми – семінари «З нами в пам'яті Тарас» твоє» [38], творчі вечори «Кобзарем ми його звемо» [32], мистецькі вистави «На струнах Кобзареві душі» [40], літературні вечори Вірші Лесі Українки» [44] конкурси читців «Як заповів Кобзар» [37]. Усі ці формати дозволяють людям глибше пізнавати українську культури та розвивати власне світосприйняття в контексті національної самобутності.

Звітна документація філій Центру фіксує й організацію святкування закладами Днів села. Беззаперечно, це є важливою подією для кожного з жителів, слугує нагодою зібратися разом, пригадати історію села, відзначити досягнення місцевих жителів та обговорити плани на майбутнє. Захід, як правило, починається з привітання голови села і запрошених почесних гостей, до виступів долучаються вчителі, ветерани, сторожили, які діляться спогадами. Потім всіх запрошують на концерт, де виступають місцеві художні колективи, які виконують народні і сучасні українські пісні. В деяких селах в цей день організують виставки робіт з виробами місцевих майстрів. Загалом, День села – це не лише свято, а й вагомий інструмент для зміцнення та розвитку сільської громади, який сприяє передаванню культурних цінностей і традицій від покоління до покоління [45].

Велика увага міським центром та філіями приділяється заходам, які спрямовані на відродження та розвиток національних традицій та звичаїв. Особливою популярністю користуються театралізовані свята і святкові концерти до дня Івана Купала, Масляної, Великодня, Трійці, які організують працівники всіх сільських філій закладу.

Заклад приділяє увагу роботі з дітьми та молоддю. Саме на такий контингент розраховані заходи, переважно розважального характеру: до Дня захисту дітей, Дня святого Валентина, Дня молоді, Дня Святого Миколая. Так, в Слободо-Підлісівській філії для дітей і за участі дітей влаштовували караоке для найменших, розважально освітні програми, театральну виставу «Пан Коцький», виставки дитячих малюнків «Україна – наш дім», «Ні війні», а також проводили акцію глибоко виховного гуманного характеру «Наші домашні улюбленці» до Дня захисту тварин [48]. Працівники Добрянської філії пропонували дітям участь у квест-грі «Знайди скарб», конкурсі «Розмалуй своє життя», рині спортивні розваги «Крок до фінішу». Кожної суботи для місцевої молоді влаштовували вечори відпочинку [39]. В деяких філіях працюють ігрові зали, де всі бажаючі мають можливість пограти в шахи, шашки чи більярд [37, 35]. В складні моменти життя важливо не втрачати почуття гумору, емоційно і психологічно триматися і підтримувати тих, хто поряд. Тому заклади не оминають увагою і організують вечори гумору «Солодкі усмішки, конкурсно-розважальні програми до Дня сміху [85].

Як самостійні заходи, так і складові в програмних івентах є майстер-класи з виготовлення писанок, вишивки, витинанок, виготовлення ляльок-мотанок, виробів з плодів та насіння. Традиційно заходи супроводжуються виставками-ярмарками, на яких гостям пропонуються унікальні вироби ручної роботи, унікальні автентичні предмети. Сільські філії практикують виставки виробів місцевих майстринь, аматорок, творчих особистостей: виставки, конкурси, демонстрації вишиванок, українських хусток, виставки квітів та плодів, як наприклад, «Королева осені» в Порогівській філії Центру [32].

Як зазначалося у звітній документації, через війну низка закладів розважального характеру було скорочена, вечори відпочинку відмінені. Натомість увага зосереджувалася на благодійних акціях. Спільно з українськими артистами: колективом «Лісапетний батальйон», «Батальйоном гарного настрою», Дмитром Волкановим та Петром Чорним протягом 2023р. було проведено 61 благодійний захід, зібрані кошти адресно йшли на потреби воїнам-захисникам Ямпільської громади. Окрім того, всі заходи, що проходили супроводжувалися збором коштів на підтримку Збройних Сил України [2].

Протягом 2024 року, попри всі складнощі, викликані війною, працівники закладу склали насичені плани роботи і успішно їх реалізовували. Відомості про діяльність Центру можемо бачити із звітної документації за перший квартал, півроку і дев'ять місяців поточного 2024 року.

Таблиця 6. Заходи Ямпільського центру культури та дозвілля 2024р.

	Перший квартал		Півроку		Дев'ять місяців	
	Кільк. заходів	Кільк. прис.	Кільк. заходів	Кільк. прис.	Кільк. заходів	Кільк. прис.
Концерти	16	1970	64	12075	88	20975
Виставки	56	2290	124	8753	150	17166
Професійні концерти	1	320	6	782	7	1202
Суспільно-політичні заходи	4	540	9	1950	93	1750
Інші культурно-масові заходи	539	53934	1003	56187	1650	81684
Всього	616	59054	1206	79747	1988	122777

При порівнянні даних з попереднім роком, то бачимо неспівмірно велику різницю щодо кількості заходів і присутніх на них: 212 заходів у 2023р і 1988 у 2024р, кількість гостей відповідно 55204 і 122777 осіб. Це не остаточна статистика, попереду три роки роботи, на які припадають великі важливі державні, суспільно-політичні, різдвяні свята та події.

Зупинимось на деяких напрямках роботи закладу. Важливим елементом якісної діяльності закладу є наявність аматорських формувань і належний рівень їхньої майстерності. Наявність в таких колективах звання «народний

аматорський» свідчить про високу якість виконання та професіоналізм, що визнається на офіційному рівні, а також підкреслює престиж Центру та його значущість у культурному житті громади. 2024 року отримали підтвердження звання «народний аматорський»: ансамбль веселих музик «Аколада» (Качківська філія Центру), народний аматорський чоловічий вокальний ансамбль «Козацька застава» (Великокісницька філія), народний аматорський вокальний ансамбль «Клембівські джерела» (Клембівська філія). Окрім цього, перед атестаційною комісією предстали претенденти на звання «Народний аматорський» та «зразковий аматорський», а саме: Довжоцький дитячий оркестр (керівник І. Вітковський), Качківський дитячий інструментальний ансамбль (керівник В. Степенчук), аматорський вокальний ансамбль «Весела вулиця» Цекинівської філії (керівник Л. Гафенко) [99]. Колективи отримали позитивні відгуки та певні рекомендації.

Активно працює в Центрі народний аматорський колектив Подільської вишивки «Солов'їні вічка»: проводять майстер-класи, долучаються до створення експозицій виставкових залів з вишивки та народних ремесел в сільських музеях, демонструють свою майстерність на заходах різних рівнів. Так, у жовтні 2024 року майстрині взяли участь у фестивалі-ярмарку в рамках міжнародного форуму «Туристичними шляхами Українського Поділля 2024» [99].

Ямпільська громада представляла свою майстерність на VIII Міжнародному фестивалі-конкурсі народного хорового співу ім. Віталія Іжевського «Над Собом пісня дзвінко лине», що традиційно проходить в м. Іллінці. Завданням цього поважного заходу визначено: «презентація та популяризація культури й культурних традицій народів різних країн; ознайомлення закордонних колективів країн-учасниць фестивалю з українською культурою, фольклорною спадщиною українського народу; обмін досвідом роботи колективів, налагодження творчих контактів на взаємовигідних умовах; підвищення рівня виконавської майстерності, збагачення репертуару високохудожніми творами, взаємозбагачення творчих шкіл та обмін досвідом, формування художніх смаків, визначення перспективи розвитку вокально-

хорового та фольклорних видів музикування...» [70]. Всього у конкурсі взяло участь 57 колективів (330 учасників). З них 46 колективів з 17 областей України і 11 зарубіжних колективів з Латвії, Канади, Німеччини, Фінляндії, Румунії, Швейцарії, Молдови [12]. Перегляд конкурсних програм проходило в двох форматах: наживо і відеозаписах. На конкурсі Народний аматорський хоровий колектив Ямпільського міського центру культури та дозвілля отримав диплом лауреатів III ступеня.

Представники центру брали участь у форумах, що сприяють встановленню контактів, обміну знаннями і досвідом, ознайомленню з інноваційними рішеннями, що сприяють підвищенню ефективності культурних пропозицій, допомагають покращати соціальну інтеграцію. Так, наприкінці вересня 2024 року в місті Кам'янець-Подільський проходив регіональний культурний форум «Культура та потенціал особистості», який організований в рамках швейцарсько-українського проекту «Згуртованість та регіональний розвиток України» UKORD у співпраці з агенцією регіонального розвитку і військовою адміністрацією Хмельницької області. Як зазначалося, метою форуму було: «підвищення усвідомлення важливості культури як чинника розвитку особистісного потенціалу, з акцентом на формування лідерських якостей, креативного мислення та соціальної відповідальності, а також впровадження ініціатив, спрямованих на збагачення культурного середовища регіону» [96]. Участь у форумі представників Ямпільського міського центру, панельних дискусіях, обговоренні важливих питань, роботі в тематичних секціях, а також ознайомлення з успішними кейсами мають сприяти розвитку культурного життя клубних закладів громади.

На базі міського центру для аматорських колективів проходять різні семінари-практикуми. Метою їх проведення є підвищення професійного рівня. Семінар допомагає учасникам здобувати нові знання і навички, дізнатися про сучасні тенденції у вокальному мистецтві, техніки виконання, роботу з голосом, сценічну майстерність. Під час заходу відбувається обмін досвідом, учасники діляться досвідом, обговорюють проблеми, з якими стикаються, знаходять нові

підходи до їх вирішення. Семінар-практикум дозволяє ознайомитися з новим репертуаром та розглянути варіанти, які можуть бути актуальними для виступів, можна вивчити нові стилі, що робить репертуар більш різноманітним. Із сторінки facebook Центру дізнаємося, що у вересні 2024 року в стінах закладу проходив семінар-практикум для вокальних колективів Ямпільської громади за участі провідного фахівця вокально-хорового мистецтва Вінницького обласного центру народної творчості Ніни Джус [99].

Протягом поточного року Центр продовжував займатися благодійницькою діяльністю. Переважна більшість заходів проходила під гаслом допомоги коштів для Збройних сил України, також благодійні концерти, акції, майстер-класи [99]. Регулярно організовували збір коштів на автомобілі, дрони, обігрівачі інші необхідні речі, відповідно до замовлень земляків-захисників, що перебували на фронті. В стінах Центру працював волонтерський центр «Берегиня», який спеціалізувався на виготовленні маскувальних сіток, а також виготовленням паштетів, тушонки, овочевих заправок для наших воїнів. Великої любові і вдячності сповнені речі, зроблені власноруч дорослими і дітьми для героїв-воїнів: малюнки, листівки, вишиті обереги тощо [99].

Отже, соціокультурна діяльність Ямпільського міського центру культури та дозвілля під час воєнного стану спрямована на адаптацію громади до умов війни, збереження культурної ідентичності, підтримку населення та зміцнення духу спротиву.

3.3. SWOT-аналіз діяльності Ямпільського міського центру культури та дозвілля в умовах правового режиму воєнного стану

Одним із завдань дослідження є окреслити позитивні й негативні аспекти соціокультурної діяльності Ямпільського міського центру культури та дозвілля в умовах правового режиму воєнного стану. Для цього ми застосуємо одну із версій SWOT-аналізу.

SWOT-аналіз був створений як інструмент стратегічного планування для оцінки поточної ситуації організації і розробки ефективних стратегій розвитку.

Основна мета SWOT-аналізу полягає в тому, щоб дати змогу будь якому закладу чітко зрозуміти свої сильні та слабкі сторони, можливості для зростання і розвитку, а також загрози, які можуть цьому перешкоджати. Цей підхід з'явився в 1960-х роках в результаті досліджень бізнес-планування, проведених у США, зокрема професорами Гарвардської школи бізнесу.

SWOT-аналіз складається з чотирьох компонентів: сильні сторони (S - Strengths), слабкі сторони (W - Weaknesses), можливості (O - Opportunities) і загрози (T - Threats). В нашому аналізі діяльності Ямпільського центру культури та дозвілля ми застосуємо дві складові: сильні (S) та слабкі (W) сторони.

Дослідивши діяльність Ямпільського міського центру культури та дозвілля в умовах воєнного стану, можна запропонувати сильні та слабкі сторони за наступними критеріями: фінансові ресурси; атеріально-технічне забезпечення; кваліфікований персонал; основні напрямки соціокультурної діяльності; віртуальне середовище; медіа контент.

Діяльність Ямпільського міського центру культури та мистецтва	
Сильні сторони	Слабкі сторони
Фінансові ресурси	
-Стабільне фінансування з місцевого бюджету	-Не використовується можливість запровадження платних послуг на окремі види діяльності; -Недостатня робота по залученню благодійних коштів, грантів; -Неможливість додаткового фінансування комунальних закладів культури з державного бюджету.
Матеріально-технічне забезпечення	
-Наявність окремого приміщення ЯМЦКД; -Наявність окремих приміщень переважної більшості сільських філій Центру; -Регулярне проведення поточних ремонтних робіт; -Поповнення та оновлення	-Окремі будинки сільських філій потребують негайного капітального ремонту; -Сільські філії потребують оновлення проєкторів, аудіо- і відеоапаратури, комп'ютерів, меблів для відвідувачів; -Обмежена доступність до приміщень для людей з інвалідністю.

необхідного обладнання, реквізиту Центру .	
Кваліфікований персонал	
-Наявність досвідчених та кваліфікованих працівників; -Здатність професійно проводити культурні заходи, освітні програми та майстер-класи; -Відсутня плінність кадрів.	-Недосконалий штатний розпис, потреба збільшити кількість посад культурно-мистецького профілю; -Недостатній освітній ценз працівників закладу; -Недостатньо активно і своєчасно працівники проходять підвищення кваліфікації; -Завеликий відсоток співробітників пенсійного чи передпенсійного віку.
Основні напрямки соціокультурної діяльності	
-Патріотичне виховання та формування національної свідомості; -Культурно-просвітницька діяльність; -Заходи культурно-психологічного характеру; -Волонтерська діяльність та підтримка громади; -Добродійна діяльність; -Організація дозвілля та підтримка культурного життя в умовах обмежень; -Відновлення і підтримка місцевих творчих ініціатив;	- Відсутня діяльність щодо організації навчання волонтерів в важливих сферах з огляду на безпеку; -Недостатня увага щодо проведення заходів спортивно-оздоровчого характеру; -Недостатньо приділяється увага інформаційній безпеці та боротьбі з дезінформацією. -Недостатня робота по підтримці переселенців та інтеграції ВПО. -Відсутня підготовка і проведення культурно-розважальних заходів в онлайн-форматі.
Віртуальне середовище	
-Наявність сторінки у Facebook	-Відсутність власного сайту; -Відсутність онлайн трансляцій заходів Центру; -Сторінка Facebook недостатньо інформативна; -Недостатнє висвітлення заходів, що проводять сільські філії.
Інтерактивність	
-Проведення інтерактивних програм для дітей.	-Обмежена кількість заходів, орієнтованих на дорослу аудиторію.
Медіа контент	

-Висвітлення в районній газеті «Ямпільські вісті» івентів, що проходили з закладі.	-Відсутність анонсів про події, що відбуваються Центрі та філіях; -Слабка варіативність форм презентації закладу та подій.
--	---

Аналізуючи сильні і слабкі сторони діяльності Ямпільського центру культури та дозвілля за визначеними критеріями доходимо наступних висновків

1. Фінансові ресурси закладу. Сильною стороною є тісний контакт з місцевою владою, виділення значних коштів з місцевого бюджету на діяльність закладу. Розмір фінансування в роки війни не зменшився. Результатом стало суттєве збільшення кількості проведених заходів та їх якість. До слабких сторін можна віднести недостатню роботу закладу серед місцевих бізнесменів, переконання їх стати благодійниками на постійній основі. Фінансовий стан центру значно покращила б грантова допомога. Це потребує серйозної підготовки неординарних, цікавих, аргументованих проєктів, подання їх на конкурс. Заклад не пропонує послуги чи заходи на платній основі, хоча перелік дозволених послуг є доволі широкий. Суттєвою могла б бути фінансова допомога з державного бюджету, хоча законом це не передбачено.

2. Матеріально-технічне забезпечення. Позитивним є те, що Центр та переважна більшість філій закладу мають окремі приміщення. В центрі добре облаштовані приміщення, сцени, техніка, наявне високоякісне обладнання для проведення заходів. Негативним є те, що коштів не вистачає на приведення до нормального стану окремих приміщень сільських філій, які перебувають в аварійному стані і потребують капітального ремонту. Відчувається потреба й оновлення музичних інструментів, мікрофонів, відеоапаратури, комп'ютерів іншої необхідної техніки для проведення культурних, освітніх, дозвіллевих заходів. Через обмеженість коштів в пріоритеті є ремонт дахів та вікон, натомість прибудови пандусів, спеціальні пристрої, що б давали можливість людям похилого віку, інвалідам відвідувати заходи і потрапляти в приміщення досі не реалізуються.

3. Кваліфікований персонал. Серед сильних сторін, на нашу думку варто назвати стабільність кадрового складу, досвідченість співробітників, тривалий досвід роботи, що безумовно впливає на якість і різноманітність пропонованих споживачам івентів. Негативними аспектами є потреба перегляду штатного розпису, збільшення штатних одиниць, зокрема в сільських філіях, бо забезпечення ефективної роботи філії, планування, організація, проведення заходів, утримання приміщення в належному стані силами тільки одного завідувач, на нашу думку, є малоімовірним. Належної уваги потребує своєчасне підвищення кваліфікації співробітників, залучення до роботи молодих креативних осіб з фаховою освітою.

4. Основні напрямки соціокультурної діяльності. Сильною стороною є наявність різних векторів діяльності: тематичні заходи, концерти, лекції, семінари, культурно-історичні виставки, кінопокази, пам'ятні заходи, патріотичні флешмоби – все спрямовано на патріотичне виховання та формування національної свідомості. Поширені заходи культурно-просвітницького характеру, розраховані на всі вікові категорії. Запроваджені заходи культурно-психологічного характеру, орієнтовані на військових, ветеранів, учасників АТО, членів їхніх родин. Організована волонтерська діяльність та підтримка громади, акцент робиться на допомозі військовим – вихідцям з ямпільщини речами, продуктами, медикаментами, регулярним збором коштів на придбання автомобілів, дронів, плетення маскувальних сіток тощо. Слабкими ділянками роботи виглядають: відсутність організації навчання волонтерів в таких сферах як надання першої медичної допомоги, робота з гуманітарної допомоги, поводження з небезпечними речами; проведення майстер-класів з виготовлення окопних свічок, шиття амуніції для військових. Не приділяється увага інформаційній безпеці та боротьбі з дезінформацією, а саме не проводяться лекції, семінари на теми розпізнання фейкових новин і пропаганді, що сприяє розвитку критичного мислення і є важливим для підтримки інформаційної безпеки. Поза увагою закладу опинилася робота по підтримці переселенців та інтеграції ВПО, а саме відсутні курси для соціальної

адаптації, інформаційно-консультативні послуги, залучення переселенців до культурного життя громади. Молодь й діти потребують сучасних спортивних рухливих занять-розваг, як то танці, фітнес, йога тощо.

5. Віртуальне середовище. Сильною стороною є створення сторінки у Facebook, яка існує з 2017 року, загальна кількість учасників – майже три тисячі осіб. Сторінка активно поновлюється інформацією про події, що плануються, розміщуються відеоматеріали заходів, концертів, майстер-класів тощо, звіти про волонтерську та добродійну діяльність, привітання мешканців громади зі святами, звернення про підтримку та адресну допомогу захисникам – вихідцям з громади тощо. До слабких сторін варто віднести те, що на сторінці Facebook відсутня інформація щодо діяльності і заходів, що проводять сільські філії, а вони є, і відповідно до звітної документації, культурно-дозвілєве життя насичене. Варто звернути увагу на те, що Facebook переважно користуються особи середнього і старшого віку. Молодь надає переваг іншими соціальними мережами. Відсутність власного сайту, на нашу думку має негативні наслідки. Без сайту потенційним відвідувачам важче дізнатися про розклад подій, інформацію про заходи, гуртки та послуги, що пропонує центр. Це впливає на зменшення відвідувачів. Власний сайт забезпечує зручний та організований простір для розміщення детальної інформації та відеоматеріалів, відгуків та іншого контенту. Важливо брати до уваги, що партнери та спонсори часто оцінюють потенційних партнерів за їхньою присутністю в інтернеті. Відсутність сайту може зменшити шанси на успішну співпрацю.

6. Інтерактивність. Негативною стороною є невелика кількість інтерактивних програм для молоді. Натомість сильною стороною є розвинуті на належному рівні інтерактивні концертні програми для дітей та підлітків, які регулярно влаштовують концерти в рамках проекту «Територія творчості», а також креативний маркетинг у формі виробництва тематичних іграшок, речей до різних свят та подій.

7. Медіа контент. Позитивним моментом є періодичне висвітлення в місцевій районній газеті інформації про заходи, які відбувалися в Центрі

культури та дозвілля. Слабкою стороною є недостатня варіативність форм презентації закладу, філій та подій, що вони пропонують споживачам, а також поза увагою залишається завчасна презентація івентів, використання для цього різних типів медіа контентів: текстові, візуальні, відео, аудіо.

Отже, SW-аналіз дозволив нам представити схематично сильні і слабкі напрямки у діяльності Ямпільського міського центру культури та дозвілля.

Висновки до розділу III.

Ефективне функціонування Ямпільського центру культури та дозвілля ґрунтується на збалансованій організації роботи, адаптації до нових непередбачуваних умов та залученні громади. Центр виконує важливу роль у розвитку культури, сприяє соціальному єднанню та забезпечує умови для самовираження та участі різних груп населення. Рациональне використання ресурсів та відкритість до нових ідей дозволяють центру задовольняти потреби громади, залишаючись важливим елементом суспільного життя. Разом з тим, є низка факторів, що обмежує ефективність центру: проблеми фінансового та кадрового характеру, удосконалення штатного розкладу та раціональний розподіл функціональних обов'язків.

Соціокультурна діяльність центру в умовах правового режиму воєнного стану була сконцентрована на наступних напрямках: підтримка патріотичне виховання та підтримка національної ідентичності, підтримка соціальної згуртованості та психологічної стабільності, інформаційно-просвітницькій діяльності, адаптації до умов воєнного стану, збереження та розвиток народних традицій, волонтерська та благодійна діяльність. Це допомагало центру культури та дозвілля адаптувати свою діяльність в умовах війни, забезпечуючи підтримку громади, збереження культурних цінностей та сприяло соціальній стійкості.

За допомогою SWOT-аналізу проаналізовані сильні та слабкі сторони діяльності Ямпільського міського центру культури та дозвілля за такими критеріями: фінансові ресурси, матеріально-технічне забезпечення, кваліфікований персонал, основні напрямки соціокультурної діяльності, віртуальне середовище, медіа контент.

ВИСНОВКИ

Основними результатами магістерського дослідження стали висновки, що відповідають окресленим завданням.

1. Центри культурних послуг відіграють важливу роль в забезпеченні доступності культури для широких верств населення. Вони стають локальними точками, де жителі територіальних громад можуть брати участь в культурному житті, незалежно від віку, соціального статусу чи рівня освіти. Центри сприяють зміцненню національної, регіональної й локальної культурної ідентичності, вони підтримують традиції і розвивають культурну різноманітність. Через заходи і програми вони сприяють збереженню і популяризації просуванню культурної спадщини. Центри культурних послуг – це багатофункціональні заклади, які об'єднують різні культурні напрями: від мистецтва і музики до ремесел й образотворчих програм. Це дозволяє ефективно використовувати ресурси і залучати широке коло учасників. Вони слугують важливими майданчиками для соціальної взаємодії. Заклади створюють простір для спілкування, обміну ідеями і спільної творчості, що сприяє зміцненню суспільних зав'язків і соціальній згуртованості. Такі заклади стають каталізаторами для розвитку креативних індустрій. Підтримка творчих ініціатив і проведення заходів сприяє залученню нових талантів і розвитку місцевої економіки через культурні проекти. Досліджувані центри відіграють важливу роль в просвітництві населення, організують культурні й освітні програми, спрямовані на підвищення культурної грамотності і формування належних поглядів і смаків у громадян, і що особливо важливо, у молоді і дітей. Центри мають можливість швидко реагувати на зміни в запитах місцевої громади, пропонувати актуальні програми і заходи. Це дозволяє підтримувати інтерес до культури і стимулювати розвиток творчих здібностей населення. Центри культурних послуг сприяють соціальній інклюзії, пропонують програми для різних соціальних груп: малозабезпечених, осіб з інвалідністю, пенсіонерів, дітей тощо.

2. Вивчення питання запровадження правового режиму воєнного стану як інструменту протидії гібридним загрозам у домені культури призвело до таких

висновків. По перше, посилення державного контролю. Військовий стан дозволив державі оперативно реагувати на зовнішні і внутрішні загрози, в тому числі в культурній сфері, через тимчасове обмеження громадянських прав і свобод, цензуру і контроль за інформацією. Це, беззаперечно, корисно для запобігання поширенню пропаганди, дезінформації й ідеологічним загрозам. По друге, захист культурних цінностей. Введення воєнного стану дозволило організувати захист національних культурних об'єктів і традицій, особливо коли вони стали ціллю гібридних атак, спрямованих на руйнування культурної спадщини країни. По третє, протидія інформаційним атакам. Воєнний стан дозволив більш жорстко регулювати медіа-середовище, що важливо в контексті гібридних загроз, коли країна-агресор використовує культуру і засоби масової інформації для дестабілізації суспільства і підризу культурної ідентичності. По четверте, мобілізація культурних ресурсів. В умовах гібридної війни культура стає важливим елементом національної мобілізації. Воєнний стан створює умови для активної державної підтримки культури, що сприяє посиленню патріотичних настроїв і стійкості суспільства. По п'яте, ризики обмеження культурних прав. Одним із негативних наслідків запровадження воєнного стану є надмірне обмеження свободи творчості і культурного вираження. Важливо, щоб державні заходи не порушували основні права і свободи через ризик появи внутрішніх конфліктів і соціальної напруги.

Таким чином, правовий режим воєнного стану, при виваженому застосуванню, є ефективним інструментом протидії гібридним загрозам в культурі. Однак його використання має бути ретельно збалансовано для захисту культурних прав громадян і запобігання надмірних обмежень.

3. Дослідження стану закладів культури на Вінниччині перед повномасштабним російським воєнним вторгненням дає наступну картину. Відповідно до офіційних даних інфраструктура культурно-мистецької сфери області була одною з найбільших в країні. В результаті запровадження адміністративно-територіальної реформи частина клубних закладів

реорганізовано чи ліквідовано. Натомість створено Центри культури та дозвілля (на Вінниччині 42) – багатофункціональні заклади в громадах.

Попри значні обмеження, спричинені пандемією COVID - 19, клубні заклади проводили чи брали участь у конкурсах, фестивалях, виставках декоративно-прикладного мистецтва, семінарах-практикумах, конференціях тощо різних рівнів: міжнародних, всеукраїнських, обласних. Значна увага приділялася роботі аматорських творчих колективів зі званнями «народний (зразковий)». Спостерігалася позитивна динаміка до збільшення колективів із званням «народний» та їх різножанровість. Заходи через об'єктивні причини частково проходили в онлайн форматі.

Оптимістично виглядала бібліотечна галузь: суттєво поповнювався книжковий фонд за рахунок спонсорських коштів, подарунків від читачів, авторів; переважна більшість бібліотек оснащена комп'ютерним обладнанням; в бібліотеках організували тренінги з опанування комп'ютерної грамотності для населення, активізувалась грантова діяльність, зверталася увага на підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, участь і проведення наукових конференцій тощо.

Щодо діяльності музеїв Вінниччини напередодні великої війни, то фіксуємо тут пожвавлення традиційно важливого напрямку роботи – комплектування музейних фондів за рахунок подарункових надходжень, пошукової роботи науковцями галузі і придбанням певних предметів. Спостерігалось пожвавлення реставраційної роботи. Якість роботи музейних закладів підтверджується статистикою: збільшення відвідувачів, нових екскурсійних пропозицій та виставок.

Отже, перед початком повномасштабної війни, заклади культури Вінниччини мали певний рівень розвитку, але водночас стикались з типовими для всієї країни викликами. Багато закладів культури потребували оновлення, особливо в сільській місцевості. Недостатнє фінансування призводило до того, що ремонтні роботи або модернізація були проведені недостатньо, а матеріально-технічна база залишалася застарілою. Разом з тим, спостерігалось

поступове збільшення уваги до фінансування культурної сфери з боку держави та місцевих адміністрацій. Також спостерігався відтік кадрів, зокрема молодих фахівців, через низьку заробітну плату. У багатьох закладах культури працівниками були переважно люди старшого віку, що впливало на рівень інноваційності та сучасності підходів до роботи із споживачами культурних послуг. Загалом заклади культури області функціонували в умовах обмежених ресурсів, але демонстрували прагнення до розвитку, адаптації і збереження національних культурних традицій.

4. З'ясовано, що Ямпільщина має багату історико-культурну спадщину, яка формувалась під впливом багатьох культур і подій. Так, Ямпільський край має тисячолітню історію, з часів трипільської культури та ранньослов'янських поселень. Протягом століть він був частиною різних держав і культурних утворень. Це сформувало культурну різноманітність регіону і збагатило його спадщину. У Ямполі та околицях зберіглися численні пам'ятки архітектури, які свідчать про минулі епохи. Вони відображають різноманітні архітектурні стилі та історичні епохи розвитку краю, що є важливим елементом культурної ідентичності регіону. Завдяки своєму прикордонному розташуванню Ямпільщина стала домівкою для людей різних національностей. Це сприяло багатонаціональному і релігійному розмаїттю регіону, яке відображено у фольклорі, традиціях, кухні та місцевих свят. Ямпільський край є частиною Поділля, що вплинуло на його культурний розвиток. Місцевий фольклор, ремесла, народні промисли, такі як вишивка, гончарство, є частиною спадку Поділля, який тут активно зберігається і популяризується. Ямпіль і його околиці пам'ятають важливі історичні події, зокрема період визвольних змагань, українсько-польські конфлікти, боротьбу за незалежність. Регіон постраждав під час Голодомору і Другої світової війни, і вшанування цих подій важливе для збереження історичної пам'яті. Загалом Ямпільщина є культурним осередком із глибокою історією, багатою етнічною та культурною спадщиною, яка підтримується сучасними ініціативами, що сприяє зміцненню місцевої ідентичності та популяризації регіону.

5. Аналіз структурно-організаційних засад функціонування досліджуваного закладу дає підстави стверджувати наступне. В Центрі створена чітка організаційна структура, що забезпечує координацію та розподіл обов'язків серед працівників. Визначення відповідальних за конкретні напрями діяльності, як то планування заходів, робота з творчими колективами, методична підтримка тощо забезпечує злагодженій роботи закладу. В закладі звертається увага на плануванні діяльності та програмній структурі. Центр функціонує на основі річного плану, в якому прописані основні заходи, майстер-класи, концерти, а також освітні програми. Програмна структура включає такі регулярні заходи як культурні вечори, гуртки, також спеціальні події: конкурси, виставки, фестивалі тощо. Аналіз же посадових інструкцій потребує перегляду, уточнень та усунення дублювання завдань. У складі центру працюють співробітники різних напрямів: організатори культурно-дозвілдової діяльності, художні керівники, методисти, музичні працівники, технічний персонал тощо. Співробітники проходять професійне навчання та періодично підвищують кваліфікацію, що дозволяє реалізовувати нові культурні проекти та адаптуватись до нових культурних тенденцій. Разом з тим, варто зазначити, що штатний розпис потребує перегляду та удосконаленню щодо збільшення кількості штатних одиниць особливо в частині забезпечення кваліфікованими кадрами сільські філії, бажано зробити акцент на особах молодого віку. Важливим залишається питання фінансового забезпечення закладу та його філій. Попри надзвичайно складні умови, обсяги фінансування з місцевого бюджету не зменшилися, хоча їх критично не вистачає. Водночас, заклад не використовує можливості залучення коштів благодійників, місцевих бізнесменів, а також запровадження платні за надання певних послуг. Заклад активно співпрацює з громадою, учасниками заходів, акцентує увагу на підтримці та розвитку місцевих творчих колективів, підтримує місцеві таланти та їхню інтеграцію в культурне життя громади. Отже, попри певні недоліки, структурно-організаційні засади діяльності центру культури та дозвілля спрямовані на створення умов для культурного розвитку, підтримку місцевих

ініціатив, інтеграцію громади у культурне життя та забезпечення якісного дозвілля для населення.

6. В умовах правового режиму воєнного стану Ямпільський центр культури та дозвілля адаптував свою соціокультурну діяльність для підтримки населення, забезпечення інформаційної безпеки та зміцнення національної свідомості. Заклад зосередився на наступних векторах роботи. 1. Патріотичне виховання та формування національної свідомості. Центр культури активно організовував заходи, які підсилювали патріотизм, поширювали знання про історію та культуру України, героїчну боротьбу українського народу. Це були виставки, зустрічі з ветеранами чи учасниками війни, лекції, кінопокази, присвячені національним подіям та героям, концерти та бути акції з нагоди державних свят, пам'ятних дат. 2. Зверталася увага на збереження культурної спадщини та розвиток творчості, що, безумовно є важливим під час війни: організація виставок, ярмарок, концертів для підтримки творчих колективів, майстрів народної творчості, художників. 3. Волонтерська та благодійницька діяльність. Заклад організовував збір речей першої необхідності, автомобілів, медикаментів, обігрівачів, продуктів для військових, збір коштів для придбання дронів, організував плетіння маскувальних сіток тощо. 4. Культурно-просвітня діяльність: центр організовував музичні, театральні та літературні заходи, які підкреслювали національну ідентичність та українську культурну спадщину, що надважливо для підтримки морального духу та єдності громади. Проводили майстер-класи для дітей і дорослих: рукоділля, малювання, виготовлення народних іграшок тощо. Такі заняття не лише дозволяли освоїти нові навички, але й сприяли зниженню стресу. Варто зазначити, що організація культурно дозвілля часто проводилась з урахуванням безпеки: заходи проходили у безпечних укриттях у форматі «тихої» культури (виставки, кіно, лекції в приміщенні з мінімальними ризиками). 5. Організація заходів, спрямованих на підтримку психологічного здоров'я та соціальної згуртованості: майстер-класи, кінопокази, бесіди на тему підтримки та зняття стресу тощо. 6. Співпраця з різними закладами та організаціями. Центр культури активно співпрацював з

дитячими та шкільними навчальними закладами, організовував навчальні програми та культурні заходи, що доповнювали дошкільну та шкільну освіту. Центр залучав місцеву адміністрацію, для підтримки соціально-культурних ініціатив, таких як матеріальна підтримка та культурний обмін. Відбувалося партнерство з громадськими організаціями, що забезпечувало ширшу підтримку громади і залучення більше ресурсів. Загалом, організація діяльності досліджуваного центру в період дії режиму воєнного стану набула багатовекторності, окрім традиційних культурно-дозвілевих розважальних заходів, значення набули проекти соціального, психологічного, гуманітарного характеру.

7. Завдяки SWOT-аналізу чітко окреслено сильні та слабкі сторони функціонування закладу, які впливають на ефективність його діяльності, привабливість та затребуваність для громади. Для аналізу визначено маркери: фінансові ресурси, матеріально-технічне забезпечення, кваліфікований персонал, основні напрями соціокультурної діяльності, віртуальне середовище, інтерактивність, медіа контент. За першим критерієм - фінансові ресурси, сильною стороною є наявність стабільного фінансування з місцевого бюджету, яке, навіть в умовах війни не зменшилось. Слабкими сторонами визнано: не доопрацювання щодо залучення благодійних коштів, участь у фінансуванні місцевих бізнесменів, участь закладу у грантових програмах; відсутність платних послуг на окремі види послуг, що надає заклад; потреба у поверненні певного відсотка фінансування комунальних закладів культури із державного бюджету. Позитивними тенденціями щодо матеріально-технічного забезпечення, на нашу думку, є: наявність окремих приміщень Центру та його філій, можливість здійснення поточних ремонтів, регулярне поповнення та оновлення необхідного реквізиту та обладнання. Виявлено наступні негативні моменти: частина приміщень сільських філій знаходиться в аварійному стані, потребують капітального ремонту, саме у сільських філіях відчувається потреба у комп'ютерах, аудіо та відеоапаратурі, мікрофонах тощо. Доступність до закладів культури є обмеженою для людей з інвалідністю через відсутність

пандусів. З'ясовуючи кадрове забезпечення закладу, позитивним є: повна комплектація штатного розпису, наявність досвідчених працівників з солідним стажер роботи, відсутність плінності кадрів. Слабкою стороною є: застарілий штатний розпис, потреба його збільшити кількісно (додати посади до сільських філій) так і ввести нові посади на кшталт менеджера, IT- працівника. На увагу заслуговує питання підвищення освітнього рівнем співробітників та залучення до роботи молодих креативних осіб. Щодо напрямів соціокультурної діяльності центру, то слабкими сторонами виявлено наступні: мало чисельність заходів спортивно-оздоровчого характеру; відсутня організація навчання волонтерів в таких сферах як надання першої медичної допомоги, робота з гуманітарної допомоги, поводження з небезпечними речами; проведення майстер-класів з виготовлення окопних свічок, шиття амуніції для військових. Не приділяється увага інформаційній безпеці та боротьбі з дезінформацією, а саме не проводяться лекції, семінари на теми розпізнання фейкових новин і пропаганді, що сприяє розвитку критичного мислення і є важливим для підтримки інформаційної безпеки. Поза увагою закладу опинилася робота по підтримці переселенців та інтеграції ВПО, а саме відсутні курси для соціальної адаптації, інформаційно-консультативні послуги, залучення переселенців до культурного життя громади. Віртуальне середовище: сильна сторона – наявність робочою активної сторінки у Facebook. Слабкою стороною є: відсутність власного сайту. Сильною стороною центру є наявність інтерактивних програм для дітей та підлітків, а також поширення інформації щодо подій в закладі на шпальтах місцевої районної газети і на сторінці у Facebook.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамський В.Р. «Просвіти» Поділля в добу Української Центральної Ради (березень 1917-квітень 1918 рр): Дослідження. Документи. Матеріали. Хмельницький. 2018. 478с.
2. Аналітична довідка Ямпільського міського центру культури та дозвілля за 2023 рік. Поточний архів ЯМЦКД
3. Балаєва Тамара. Розстріляний музей. Як в Іванкові рятували картини Марії Примаченко під час окупації. *Ліга. Нет.* 06.07.2022р. URL: <https://www.liga.net/ua/culture/articles/rasstrelyannyu-muzey-kak-v-ivankove-spasli-kartiny-marii-primachenko-vo-vremya-okkupatsii> (дата звернення: 22.09.2024)
4. Білаш Ксенія. Музейна евакуація: що пішло не так? *LB.ua.* 19 червня 2022р. URL: https://lb.ua/culture/2022/06/19/520455_muzeyna_evakuatsiya_shcho_pishlo_tak.html (дата звернення: 15.09.2024р.)
5. Благодійний концерт у Ямпільмь. URL: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=468201362855897&id=100089981103003&rdid=BtxuLWLfzRCt62XB# (дата звернення: 1.11.2024р.)
6. Вандалізм і мародерство: війна Росії проти культурної спадщини України Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3729227-vandalizm-i-maroderstvo-vijna-rosii-proti-kulturnoi-spadsini-ukraini.html> (дата звернення: 22.09.2024р.)
7. Виткалов С. В., Виткалов В. Г. Культурно-мистецька спадщина України в нових суспільно-політичних обставинах. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*: наук. зб. Вип. 30. Рівне, 2019. С. 3-7.
8. Вовкун В. В. Державна стратегія культурного поступу. *Культура і життя.* 2010. Вип. 7-8. С. 11-22.
9. Вінницька обласна військова адміністрація Звіт про виконання Програми економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2021 рік за перше півріччя 2021 року. URL: <https://www.vin.gov.ua/invest/prohramy-rozvytku/85-rehionalni-prohramy-rozvytku/38755-zvit-pro-vykonannia-prohramy->

ekonomichnoho-i-sotsialnoho-rozvytku-vinnytskoi-oblasti-na-2021-rik-za-pershe-pivrichchia-2021-roku (дата звернення: 6.10.2024р.)

10. Вінницька ОУНБ ім. В. Отамановського. URL: <https://library.vn.ua/news-and-events/projects/2021-rik-proektykupshor> (дата звернення: 14.10.2024р.)

11. Вінницький академічний обласний театр ляльок. Міжнародний фестиваль театрів ляльок «Подільська лялька». URL: <https://puppet.vn.ua/festyval> (дата звернення: 10.10.2024р.)

12. Вінницький обласний центр народної творчості. URL: <https://vocnt.org.ua/nks/perelic> (дата звернення: 3.10.2024р.)

13. Вінниччина туристична: краєзнавчий довідник. Вінниця. 2009. 432 с.

14. В Україні через російську агресію зруйновані 2024 заклади культури. *Укрінформ*. 05.08.24. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3892288-v-ukraini-cerez-rosijsku-agresiu-zrujnovani-2024-zakladi-kulturi.html> (дата звернення: 21.09.2024)

15. Гібридна війна. / Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/%D0%93%D1%96%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%BD%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0 (дата звернення 14.09.2024р.)

6. Головач Н. М. Потенціал культурних послуг в сучасних умовах розвитку українського суспільства. *Культура і сучасність: альманах*. 2021. С. 210-215

17. Головне управління статистики у Вінницькій області. Архів 2022р. URL: <https://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/statistical-information/arhiv2022/7258--1995-2010.html> (дата звернення: 3.10.2024р.)

18. Глосарій з гібридних загроз. / За ред. Гришко С.В. Харків : ХНУРЕ, 2024. 113 с. URL: <https://warn-erasmus.eu/ua/glossary/> (дата звернення 23.09.2024р.)

19. Грушина А. І. Особливості організації системи менеджменту сфери культури та мистецтв. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія: Менеджмент соціокультурної діяльності. 2018. № 1. С. 53-63

20. Діяльність народних (зразкових) аматорських колективів області у 2021 році. Вінницький обласний центр народної творчості. URL: https://vocnt.org.ua/ocnt/spivochy_colectivy (дата звернення 6.10.2024р.)
21. Енциклопедія історії України. К. 2013р. Т. 13: Т-Я. 784с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-1359-9/978-966-00-1359-9.pdf> (дата звернення 14.10.2024р.)
22. Жалюк О.П. Культуротворча діяльність клубних закладів Поділля: стан, тенденції, перспективи. *Гілея: науковий вісник* Випуск 106 (3). 2016. С. 86-90.
23. Завальнюк К. В., Борсуковський С.М. Незламні. Ямпільці в обороні державності: 1917-1925рр. Вінниця. 2009. 228 с.
24. Загарбати або знищити: 18 пам'яток української архітектури, які зруйнувала росія. Рубрика. Все по поличках. 22.09. 4. URL: <https://rubryka.com/article/18-pamyatok-arhitektury-yaki-zrujnuvala-rosiya/> (дата звернення: 23.09.2024)
25. Закон України «Про внесення змін до закону «Про культуру» щодо загальних засад надання населенню культурних послуг» № 1431-IX від 29.04.2021р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1432-20#Text> (дата звернення: 12.09.2024р.)
26. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015р. № 389-VIII, поточна редакція 27.07.24р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 14.09.2024р.)
27. Захарчук І.В. Заповідна справа як складова розвитку культурного потенціалу Вінниччини (на прикладі Державного історико-краєзнавчого заповідника «Буша» 2021р.
28. Звіт Голови Ямпільської міської територіальної громади за 2021 рік. URL: <https://yampil-miskrada.gov.ua/zvit-miskogo-golovi-za-2021-15-48-17-28-01-2022/> (дата звернення: 7.10.2024р.)
29. Звіт про виконання Програми економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2021 рік за перше півріччя 2021 року. Вінницька обласна військова адміністрація. URL: <https://www.vin.gov.ua/invest/prohramy-rozvytku/85-rehionalni-prohramy-rozvytku/38755-zvit-pro-vykonannia-prohramy-ekonomichnoho-i-sotsialnoho-rozvytku-vinnytskoi-oblasti-na-2021-rik-za-pershe->

pivrichchia-2021-roku (дата звернення: 15.10.2024р.)

30. Звіт про діяльність Вінницької обласної філармонії у 2021р. URL: <http://filarm.vn.ua/komunalna-vlasnist/publiczna-informaciya/> (дата звернення 9.10.2024р.)

31. Звіт про діяльність Ямпільського центру культури та дозвілля за IV квартал 2023р. Поточний архів ЯМЦКД

32. Звіт Порогівської філії Ямпільського міського центру культури та дозвілля за 2023 рік. Поточний архів ЯМЦКД

33. Звіт про роботу Вінницького обласного краєзнавчого музею за 2021 рік. URL: <http://uskv.vn.ua/okv/okv39/3okv39.html> (дата звернення: 4.10.2024р.)

34. Звіт про роботу Департаменту культури Вінницької області за 2021 рік. URL: <https://vmr.gov.ua/media/%D0%94%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%20%D0%BA%D1%83%D0%B%D1%8> (дата звернення: 12.10.2024р.)

35. Звіт роботи за 2023 рік Безводнівської філії Ямпільського міського центру культури та дозвілля. Поточний архів ЯМЦКД

6. Звіт роботи за 2023 рік Бушанської філії Ямпільського міського центру культури та дозвілля. Поточний архів ЯМЦКД

37. Звіт роботи за 2023 рік Гальжбіївської філії Ямпільського міського центру культури та дозвілля. Поточний архів ЯМЦКД

38. Звіт роботи за 2023 рік Дзигівської філії Ямпільського міського центру культури та дозвілля. Поточний архів ЯМЦКД

39. Звіт роботи за 2023 рік Добрянської філії Ямпільського міського центру культури та дозвілля. Поточний архів ЯМЦКД

40. Звіт роботи за 2023 рік Довжоцької філії Ямпільського міського центру культури та дозвілля. Поточний архів ЯМЦКД

41. Звіт роботи за 2023 рік Оксанівської філії Ямпільського міського центру культури та дозвілля за 2023р. Поточний архів ЯМЦКД

42. Звіт роботи за 2023 рік Писарівської філії Ямпільського міського центру культури та дозвілля. Поточний архів ЯМЦКД

43. Звіт роботи за 2023 рік Тростянецької філії Ямпільського міського центру культури та дозвілля. Поточний архів ЯМЦКД
44. Звіт роботи за 2023 рік Цекинівської філії Ямпільського міського центру культури та дозвілля. Поточний архів ЯМЦКД
45. Звіт роботи Ямпільського центру культури та дозвілля за 2023 р. Поточний архів ЯМЦКД.
46. Звіт роботи Ямпільського центру культури та дозвілля за дев'ять місяців 2024 р. Поточний архів ЯМЦКД
47. Звіт роботи Ямпільського центру культури та дозвілля за перші півроку 2024р. Поточний архів ЯМЦКД
48. Звіт Слободо-Підлісівської філії Ямпільського міського центру культури та дозвілля за 2023р. Поточний архів ЯМЦКД
49. Зруйнована культурна спадщина України. Міністерство внутрішніх справ України 04.09.2022р. URL: <https://mvs.gov.ua/news/zruinovana-kulturna-spadshhina-ukrayini> (дата звернення: 25.09.2024)
50. Історія міст і сіл Української РСР. Ямпіль. Вінницька область. URL: <https://ukrskr.com.ua/vinn/yampilskiy/yampil-yampilskiy> (дата звернення: 10.10.2024р.)
51. Історичний опис уїздного города Ямполья Подольской губернії. Подольські Єпархіальні Ведомості.1864. № 17. С.581-588.
52. Кабацій Марія. В Україні створили першу команду рятівників культурної спадщини. *Українська правда*. 15.07.2024р. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/v-ukrajini-stvorili-pershu-komandu-ryativnikiv-kulturnoji-spadshchini-302675/> (дата звернення: 25.09.2024)
- 53.Кащенко Н. В. Стратегічне управління у сфері культури України. Наукові перспективи №1(7). 2021. С. 142-154
54. Копієвська О. Р. Трансформаційні процеси в культурі сучасної України: монографія. Київ: НАКККіМ, 2014. 296 с.

55. Коваль Д. О. В ім'я мистецтва: міжнародно-правовий контекстуальний аналіз захисту культурних цінностей у зв'язку зі збройним конфліктом : монографія. Одеса. 2016. 418 с.
56. Кулініч М.Т. Регіональний аналіз стану мереж клубних закладів, бібліотек, мистецьких шкіл / Інформаційний дайджест Міністерства культури та інформаційної політики України «Культура і регіони». – червень 2020
57. Лауреати 2020-2021 н.р. Вінницький фаховий коледж мистецтв ім. М.Д. Леонтовича. URL: <https://www.vfkm.vn.ua/wp-content/uploads/2021/11/2020-21-laureaty.pdf> (дата звернення: 5.10.2024р.)
58. Міщенко Л. В. Структурно-організаційні основи діяльності ямпільського міського центру культури та дозвілля. Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір: програма VIII Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених, аспірантів та магістрантів (НАКККиМ м. Київ, 07.11.2024). Київ, 2024. С. 150-152. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/novyny/konferentsii/Prohrama_konf_NAKK_KiM_07_11_2024.pdf
59. Морозова Н. Виклики та можливості розвитку сфери культури та соціальної згуртованості Вінницької області. Київ, 2023. 34 с.
60. Москвічова Ю.О. Соціокультурна динаміка розвитку Вінниччини періоду незалежності України (1991-2014рр.): дис. ...канд. мистецтвоз. 26.00.01 Теорія та історія культури. Івано-Франківськ. 2015. 277с.
61. Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України. «Методичні рекомендації щодо створення і організації функціонування центрів культурних послуг у територіальних громадах». № 466 від 01 грудня 2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0466921-22#Text> (дата звернення 03.09.2024р.)
62. Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо роботи закладів культури на підконтрольній Україні території з урахуванням безпеки відвідувачів» від

28.06.2023 № 349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0349921-23#Text>
(дата звернення: 23.09.2024р.)

63. Наказ Міністерства культури України від 15.10.2013 р. № 983 «Державний стандарт надання безоплатних послуг клубними та бібліотечними закладами культури державної та комунальної форми власності» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1966-13#Text> (дата звернення: 2.09.2024р.)

64. Новицький І. Адам Кисіль, воєвода київський. Коли земля стогнала. Київ, 1995. 432 с.

65. Основні показники роботи закладів культури Вінницької області у 2021 році. Вінниця. 2021. URL: <https://www.vin.gov.ua/invest/prohramy-rozvytku/85-rehionalni-prohramy-rozvytku/41130-zvit-pro-vykonannia-prohramy-ekonomichnoho-i-sotsialnoho-rozvytku-vinnytskoi-oblasti-na-2021-rik-za-pershe-pivrichchia-2021-roku-281> (дата звернення: 12.10.2024р.)

66. Паспорт Вінницької області. URL: https://vinrada.gov.ua/pasport_oblasti.htm
(дата звернення: 6.10.2024р.)

67. План роботи Іванківської філії Ямпільського міського центру культури і дозвілля Ямпільської міської ради на 2023 рік. Поточний архів ЯМЦКД

68. План роботи Нечуївської філії Ямпільського міського центру культури і дозвілля Ямпільської міської ради на 2023 рік. Поточний архів ЯМЦКД

69. Положення про відділ культури, туризму та релігії Ямпільської міської ради від 24. 12. 2020р. URL: <https://yampil-miskrada.gov.ua/viddil-kulturi-turizmu-ta-religii-17-11-53-09-12-2021/> (дата звернення: 06.10.2024р.)

70. Положення про Міжнародний фестиваль-конкурс народного хорового співу імені В.І. Іжевського «Над Собом пісня дзвінко лине». URL: <http://www.zomc.org.ua/zaproshue-ukrajina-ta-svit/pologennia/item/3707-mizhnarodnyi-festyval-konkurs-narodnoho-khorovoho-spivu-imeni-v-i-izhevskoho-nad-sobom-pisnia-dzvinko-lyne> (дата звернення: 22.10.2024р.)

71. Посадова інструкція завідуючого сектором культурно-освітньої роботи міського центру культури та дозвілля, затверджена 12.01.2024 р. Поточний архів ЯМЦКД

72. Посадова інструкція керівника аматорського народного хорового колективу міського 72центру культури та дозвілля, затверджена 15 січня 2024р. Поточний архів ЯМЦКД
73. Посадова інструкція організатора культурно-дозвіллевої діяльності міського центру культури та дозвілля, затверджена 10.01. 2024р. Поточний архів ЯМЦКД
74. Посадова інструкція провідного методиста міського центру культури та дозвілля, затверджена 10.10.2024р. Поточний архів ЯМЦКД
75. Посадові інструкції художнього керівника міського центру культури та дозвілля, затверджена 10.01.2024р. Поточний архів ЯМЦКД
76. Постанова Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020р. № 1183 «Перелік платних послуг, які можуть надаватися державними і комунальними закладами культури, що не є орендою». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1183-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.10.2024р.)
77. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1998 р. № 1775 «Про нормативи забезпечення клубними закладами». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1775-98-%D0%BF#Text> (дата звернення 12.09.2024р.)
78. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях» від 26 06. 1913р. № 444. Редакція від 11.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/444-2013-%D0%BF#n49> (дата звернення: 26.09.2024р.)
79. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок проведення евакуації у разі загрози виникнення надзвичайних ситуацій» від 30 жовтня 2013р. № 841, редакція -від 17.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.09.2024р.)
80. Постанова Кабінету міністрів України «Про внесення змін до Порядку формування базової мережі закладів культури» № 1261 від 01 грудня 2023р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1261-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 6.09.2024р.)

- 81.Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні» від 06 лютого 2019р. № 72 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2019-%D0%BF#Textm> (дата звернення 12.09.2024р.).
- 82.Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними і комунальними закладами культури, що не є орендою» від 02 грудня 2020р. № 1183. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1183-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 2.09.2024р.)
- 83.Пояснювальна записка до звіту про діяльність Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва у 2021 році. URL: <https://library.vn.ua/pro-biblioteku/oficijna-informacziya> (дата звернення 7.10.2024р.)
- 84.Рева Т.С. Гібридні загрози та гібридні війни сутність та аспекти взаємодії. *Вісник Львівського університету*. Серія філос.-політолог. студії. 2022. Випуск 40, с. Visnyk of the Lviv University. Series Philos.-Political Studies. Issue 40, p. 186–191 186-19
- 85.Річний звіт про роботу Ямпільського міського центру культури та дозвілля за 2023р. Поточний архів ЯМЦКД
- 86.Садовенко С.М. Клубні заклади як важливий чинник становлення та розвитку культури регіонів України: функції та форми діяльності. *Вісник НАКККіМ*. 2015 №1. С. 42-50.
87. Семінар-практикум для вокальних колективів Ямпільської ТГ. URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=912636934076699&rdid=9unMjF6P5VLxWKwC> (дата звернення: 2.11. 2024р.)
- 88.Семенюк А. Діяльність клубних закладів в контексті збереження та перспектив розвитку традиційної культури України // *Традиційна культура України ХХІ століття як складова культурної політики: сучасний стан, загрози, перспективи*. К.: НАКККіМ, 2016. Т.1. С.35-37.
- 89.Сендульский А. Матеріали для історико-статистичного опису православних церков Волин. єпархії. *Волинські єпархіальні відомості*. 1870. № 7. С. 219-232.

90. Статут Ямпільського міського центру культури та дозвілля Ямпільської міської ради (нова редакція). 2021р. Поточний архів Ямпільського міського центру культури та дозвілля Ямпільської міської ради (далі ЯМЦКД)
91. Стратегія збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р. Вінниця. 2020р. 130с
92. Тадля О. Організаційно-управлінські технології в менеджменті соціокультурної сфери. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Культурологія. Рівне, 2017. №. 25. с. 157.
93. Типовий штатний розпис на 2023р. Ямпільський міський центр культури та дозвілля. Поточний архів ЯМЦКД
94. Центр культурних послуг у територіальній громаді: посібник / Петраков Я., Кулініч М., Чмир О., Копил О., Остапенко П., Остапенко Д. /Проект «Центри культурних послуг, як інструмент згуртованості громади». Київ.: 2022. 296 с.
95. Чебан О. Костянтин Завальнюк. Ямпільська республіка – це Подільський Холодний Яр. *Урядовий кур'єр*. 27.01.2012. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/kostyantyn-zavalnyuk-yampilska-respublika-ce-podil/> (дата звернення: 29.09.2024)
96. Швейцарсько-український проект «Згуртованість та регіональний розвиток України». URL: <https://decentralization.ua/donors/ucord> (дата звернення: 2.11.2024р.)
97. Щокань Ганна. Першу виставку присвятили закатованому поету – Харківський літературний музей повернувся додому. 25 березня 2023. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/03/23/253490/> (дата звернення: 23.09.2024р.)
98. Ямпільська міська рада. URL: <https://yampil-miskrada.gov.ua/zagalna-informaciya-pro-gromadu-12-13-46-16-12-2021/> (дата звернення: 2.10.2024р.)
99. Ямпіль міський центр культури та дозвілля. URL: <https://www.facebook.com/share/p/MZGSiXihGGcG3FHi/> (дата звернення: 2.11.2024р.)

100. Kotviakovskiy Yu., Tsugorka O., Byrkovych T. etc. The role of international organizations in the protection and restoration of the cultural heritage of Ukraine in the conditions of armed aggression: Financial, economic and legal aspects. Edelweiss Applied Science and Technology.2024. Vol. 8 No. 6. <https://doi.org/10.55214/25768484.v8i6.2259>